V. İ. LENİN

KOMÜN DERSLERİ

SOL
YAYINLARI

İKİNCİ BASKI

KOMÜN DERSLERİ

V. İ. LENİN

ÇEVİREN
KENAN SOMER

Kasım 1992
(Birinci Baskı: Haziran 1977

İÇİNDEKİLER

7 Çevirenin Notu, *Kenan Somer*
9 Paris Komününün Küçük Bir Tarih Özeti, *Jacques Duclos*
14 Paris Komünü (1871), *Gabriel Pioro*

KOMÜN DERSLERİ
33-153

35 Paris Komünü Üzerine Konuşma Planı
42 Komün Üzerine Konferans Planı
46 "Paris Komünü ve Demokratik Diktatörlüğün Görevleri" Makalesinin Sonucu
48 Marx'tan Kugelmann'a Mektupların Rusça Çevirisine Önsöz
53 Komün Dersleri
57 Komünün Anısına
63 Proleter Devrimin Askerî Programı
67 Uzaktan Mektuplar – Mektup 3
67 Proleter Milis Üzerine
70 İktidar İkiliği Üzerine
73 Proletaryanın Devrimimizdeki Görevleri
73 Devrimimizin Yarattığı Yeni Devlet Tipi
77 Devlet ve Devrim
77 Üçüncü Bölüm – Devlet ve Devrim. Paris Komünü (1871) Deneyi. Marx'ın Çözümlemesi
77 1. Komüncülerin Girişimi Neden Ötürü Kahramancadır?
81 2. Yıkılan Devlet Makinesini Ne ile Değiştirmeli?
85 3. Parlamentarizmin Ortadan Kaldırılması
91 4. Ulus Birliğinin Örgütlenmesi
94 5. Asalak Devletin Yıkılması
96 Dördüncü Bölüm – Devam. Engels'in Tamamlayıcı Açıklamaları
97 1. "Konut Sorunu"
99 2. Anarşistler ile Polemik
103 3. Bebel'e Mektup
106 5. Marx'ın *İç Savaş*'ına Önsöz 1891
111 Altıncı Bölüm – Marksizmin Oportünistler Tarafından Alçaltılması
112 1. Plehanov'un Anarşistler ile Polemiği
113 2. Kautsky'nin Oportünistler ile Polemiği
120 3. Kautsky'nin Pannekoek ile Polemiği

129 Bolşevikler İktidarı Koruyacaklar mı?
134 Halk Komiserleri Konseyinin Etkinliği Üzerine 11 (24) Ocak [1919] Günü Rusya Sovyetleri III. Kongresine Sunulan Rapor
136 Programın Gözden Geçirilmesi ve Parti Adının Değiştirilmesi Üzerine 8 Mart Günü (Akşam Oturumu) RK(B)P Olağanüstü VIII. Kongresine Sunulan Rapor
138 Proleter Devrim ve Dönek Kautsky
138 Kautsky, Marx'ı Nasıl Sıradan Bir Liberale Dönüştürüyor?
150 Avrupa ve Amerika İşçilerine Mektup
152 Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü Üzerine, 4 Mart 1919 Günü Komünist Enternasyonal I. Kongresine Sunulan Tezler ve Rapor

154 *Açıklayıcı Notlar*
165 *Adlar Dizini*

ÇEVİRENİN NOTU

LENİN'in yapıtlarında Paris Komünü, bilindiği gibi ayrıcalıklı bir yer tutuyor. Marx, Engels ve Lenin'in Paris Komünü'ne ilişkin ve *Paris Komünü üzerine* başlıklı bir derlemede toplanan başlıca yazıları daha önce (1977) Sol Yayınları tarafından tek bir kitap olarak yayınlanmıştı. Bu büyük (588 sayfa) derlemenin bir bölümü, Karl Marx'ın *Fransa'da iç savaş* başlıklı temel metni ile Friedrich Engels'in bu metin için 1891'de yazdığı ünlü *Giriş* ve bu iki yazarın Paris Komünü'ne ilişkin seçme makale, konuşma, belge ve mektupları, 1991'de Karl Marx, *Fransa'da iç savaş* başlığıyla ayrı bir kitap olarak yayınlandı. Bu kez Sol Yayınları, 1977'de yayınla-

nan büyük derlemenin bir başka bölümünü, Lenin'in Paris Komünü'ne ilişkin başlıca yazılarını, *Komün dersleri* başlığıyla ayrı (ve *Fransa'da iç savaş* gibi çevirisi gözden geçirilmiş) bir kitap olarak yayınlıyor.

Birinci baskının, yani *Paris Komünü üzerine* başlığını taşıyan büyük derlemenin başına, Gabriel Pioro'nun Paris Komünü (1871) üzerine yazdığı küçük bir tarih özetini eklemiştim. Bu kez bu küçük tarih özeti, "Paris Komünü dostları derneği"nin Komünün yüzüncü yıldönümü (1971) dolayısıyla yayınladığı ikinci baskısı için Jacques Duclos'nun (1896-1975) dernek başkanı olarak yazdığı (ve bu baskı için çevirdiğim) önsözle birlikte, Lenin'den yapılan bu derlemenin başında yer alıyor.

Ankara, 26 haziran 1992. *Kenan SOMER*

PARİS KOMÜNÜNÜN KÜÇÜK BİR TARİH ÖZETİ*

Komün tarihinin bu küçük özetinin Paris Komünü Dostları derneği tarafından bu büyük olayın yüzüncü yıldönümü dolayısıyla yeniden yayınlanması, 1871 ilkbaharının insanlık tarihi üzerinde derin bir iz bırakan destanının şanlı savaşçılarına gösterilmesi gereken bir saygı olarak selamlanacaktır.

Elbette bu yapıt, Paris Komünü tarihinin eksiksiz bir incelemesine girişmek iddiasında değil; ancak Paris halkının, Karl Marx'ın "göğün fethine" çıktıklarını söylediği o Parislilerin o görkemli destanını yalın ve kolay anlaşılır bir biçimde özetlemek gibi büyük bir değer taşıyor.

Doğal olarak broşürün ilk bölümü, Paris Komününün ne-

* Gabriel Pioro, *Esquisse d'une histoire de la Commune de Paris (1871)*, avec la collaboration de Jean Braire, Jean Bruhat, Maurice Cheury, Emmanuel Fleury, Éditions Sociales, Paris 1971.

denlerine ayrılmış. Bu bölümde İkinci İmparatorluk döneminde işçi hareketinin yükselişi, Paris'te ve çeşitli taşra kentlerinde Birinci Enternasyonalin imparatorluk gericiliği tarafından cezalandırılan şubelerinin kuruluşu inceleniyor.

Fransız-Prusya savaşına atılan İkinci İmparatorluk, yüz kızartıcı Sedan Teslim şartlaşması, imparatorluğun çöküşü ve Ulusal Savunma hükümeti denilen ve Prusyalılardan çok Paris halkından korkan bir hükümetin kurulması, Frankfurt antlaşmasının imzalanması... bütün bunlar yalınlık ve açıklıkla ortaya konuyor.

3 Martta, Bismarck birliklerinin Paris'e girişinden iki gün sonra ve gerici general Aurelle de Paladines'in Ulusal Muhafız komutanlığına atanmasına yanıt olarak, iki yüz taburun delegeleri bir araya gelerek Ulusal Muhafız Federasyon tüzüğünü kabul etti. Komün askerlerine verilen "Federeler" adı buradan geliyordu.

Bordeaux Meclisine Thiers, 20 Martta Versailles'da toplanabileceği vaadinde bulunmuştu. Acelesi vardı, ayaklanmayı bastırmak istiyordu.

İhanete uğradıklarının bilincinde olan Parisliler, beş milyarlık bir tazminat ile birlikte Alsace'ı ve Lorraine'in bir bölümünü Almanya'ya veren barış antlaşmasının imzalanmasıyla yaralanmış ve aşağılanmıştı. Ateşli bir yurtseverliğin ve güçlü demokratik duyguların etkisiyle harekete geçen Paris halkı, başlıca saplantılarından biri iktidardaki hainlerin dinginlik ve erinç içinde yaşamasını engelleyen o eleştirici ve kaygı verici Parislileri bastırmak olan karşı-ulusal ve gerici Bordeaux hükümetinden nefret ediyordu.

Harekatın başladığı Montmartre'da halk yığını, topları almaya çalışan askerleri kuşattı ve sabah sekize doğru askerler, nerdeyse halk dalgası altında boğuldu. Thiers ve hizbinin büyük düş kırıklığı karşısında, askerler ve halk arasında kardeşleşme sahneleri görüldü.

Böylece parası Paris halkı tarafından ödenen topların kaçırılma girişimiyle başlayan 18 Mart 1871 günü, Thiers'nin kaçışı ve Ulusal Muhafız Merkez komitesinin Belediye Sarayına yerleşmesiyle, yani utkun (muzaffer) bir devrimle tamamlandı.

18 Mart akşamı Belediye Sarayında toplanan Ulusal Muhafız Merkez komitesi, başkent sokaklarında çatışmalar beklediği için, gerçekleşen olay karşısında şaşkınlığa uğramış izlenimini veriyordu.

Thiers'nin kaçışı ve askerlerin çekip gitmesi, Merkez komitenin çıkarması gereken sonucu hemen çıkaramadığı yeni bir durum yarattı. Oysa hükümet görevini üstlenmek, hemen saldırıya geçmek ve Thiers hükümetinin karşısına dikmek üzere, moral bozukluğu içinde Paris'i bırakıp giden birlikler yönünde hareket etmek gerekiyordu.

Görece önemli bir sınai gelişmeye rağmen zanaatçı üretim biçimlerinin büyük bir rol oynadığı, proletaryanınsa henüz görece güçsüz bir ideolojik ve siyasal hazırlığa sahip olduğu bir iktisadi bağlam içinde Paris Komünü, doğuşunda ağır basan çelişkiler altında bunalmaya başladı.

İşçi sınıfının henüz ne tutarlı bir siyasal örgütü vardı, ne de sendikal yığın örgütleri. Karl Marx ve Friedrich Engels'in bilimsel sosyalizmleri Fransa'da, işçi çevrelerde çok az biliniyordu. Prudoncu siyaset-dışıcılık ve karşılıklı-yardımlaşmacılık, emekçilerdeki sınıf bilincinin gelişmesini engellemişti. Sınıf bilinci Birinci Enternasyonal üyesi Enternasyonalcilerde kendini çok büyük bir açıklıkla dile getirirken, Büyük Fransız devriminin anıları yeni jakobenlerin kafasından çıkmıyordu.

Komün tarafından alınan bir dizi önlem, 18 Mart devriminden doğan iktidarın burjuva demokratik devrimin görevlerini yerine getirdiğini gösteriyordu. Ama kiraların ödenmesinin durdurulması, ödeme vadelerinin ertelenmesi, Emniyet sandığının, özel iş bulma bürolarının, bürokrasinin kaldırılması, gece çalışmasının yasaklanması, memurların halk tarafından seçilmesi gibi öteki önlemler, Komünün toplumsal kaygılarını dışavuruyor ve bu kaygıları gerçekleştirme yeteneklerini ortaya koyuyordu.

Bütün bunlar Paris Komününün işçi sınıfının genel savaşımı bakımından neden çok büyük bir önem taşıdığını açıklar. Lenin'in deyişine göre Paris Komünü, "Avrupa proletaryasının toplumsal devrim sorunlarını somut terimlerle koymasını öğretiyor"du.

Lenin Paris Komününün, Paris proletaryasının yaptığı iki yanlışlık yüzünden güçsüzleştiğini ortaya koydu. Lenin'e göre Paris Komünü, mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesi işinin tamamlanmasında yarı yolda durdu ve düşmanlarına karşı gereğinden çok gönül yüceliği, gereğinden çok bağışlayıcılık gösterdi. Bu da onun Versailleslılara karşı askerî çabaya gerekli tüm önemi vermemesine yol açtı. Birinci yanlışlığın en tipik örneklerinden biri, o dönemde özel bir statüye sahip, kâğıt para emisyonu ayrıcalığından yararlanan ve Rothschild'ler, Mallet'ler ve yüksek finansın öteki para babaları gibi kimseler tarafından yönetilen özel bir banka olan Fransa Bankası karşısında takındığı tavırdı.

Parisli Komüncüler bu bankaya el koymakla, Versailles hükümetinin kredilerini kesmek, Thiers'yi korkunç güçlükler karşısında bırakmak ve günlük gereksinmelerini karşılamak için gerekli tutarları istemekle yetinen Komünün etkinlik araçlarını büyük ölçüde artırmak olanağını kazanacaklarını anlamadı. Ayrıca istenen paralar da ucu ucuna hesaplanıyordu. Komüncüler en küçük bir hırsızlık suçlamasına yol açmak istemiyorlardı. Ama bu titiz muhasebeci kafası, Thiers'nin kışkırtmasından kaynaklanan ve sürdürülmesi gereken devrimin gerekirlikleriyle de pek bağdaşmıyordu.

Dönemin sosyalistleri, marksist öğretiyle aydınlanmış olmadıkları ölçüde, kapitalistlere ve onların hizmetindeki Versailles hükümetine ağır bir darbe indirmek ereğiyle bankalara, en başta da bir tür bankalar bankası olan Fransa Bankası'na saldırmaktaki yararı göremiyorlardı.

Komünün Lenin tarafından belirtilen ikinci yanlışlığı da 18 Mart akşamından başlayarak Versailleslıların çok işine yarayan beklemeci bir tavır takınılmasının benimsenmesiydi. Versailleslılar eğer hemen saldırıya uğrasalardı, güç bir duruma düşerlerdi. Parisin askerî güçleri yalnız başlangıçta Versailles'ın askerî güçlerinden üstün olmakla kalmıyor, ayrıca Thiers'nin kaçışı sonucu Parisli güçler yüksek bir morale de sahip bulunuyorlardı, oysa Versailleslı birliklerin morali bozulmuştu ve dağılmaya hazırdılar.

Ne yazık ki Paris tek başınaydı ve çeşitli taşra kentlerinde patlak veren ayaklanmalar hızla bastırılmıştı.

Ve Versailleslılara kahramanca bir direniş gösterdikten sonra Komüncüler, Paris Komününün sonu olan Mayıs 1871 Kanlı haftasını yaşadı.

Utku kazanan proleter devrimin bayrağı 72 gün Paris üzerinde dalgalandı ve yenik düşmeden önce Komün, kahramanca savaşlar verdi. Birçok Komüncü bu kahramanca savaşlarda şan şeref içinde ölürken, Versailleslılar tarafından ele geçirilen öteki Komüncüler Nouméa (Yeni Kaledonya) zindanına gönderildi. Buradan dönmeyenlerin mezarları, "Paris Komünü Dostları Derneği"nin girişimiyle onarıldı.

Paris Komününün ne olduğunu Gabriel Pioro'nun bu küçük yapıtı sayesinde öğrenecek birçok okurun, bu büyük olay üzerindeki bilgilerini derinleştirmek gereksinmesini duymalarını diliyorum.

O zaman bu okurlar Lenin'in, neden Paris Komününün "bütün emekçi insanlığın, bütün ezilenler ve acı çekenlerin kurtuluşu için savaştığı"nı söylediğini ve ardından neden "toplumsal devrimin öncüsü olarak Paris Komününün, proletaryanın acı çektiği ve savaştığı her yerde sevgi kazandığı"nı eklediğini daha iyi anlayacaklardır.

Kimileri ne derse desin Paris Komünü, bir gün batımı değil bir gün doğumuydu ve 1917 Sosyalist Ekim devrimi onun ikinci savaşımıydı. İktidarın alınmasını izleyen dönem boyunca Lenin, 1871'in Parisli devrimcilerini düşünüyor, daha büyük güçlüklerle karşı karşıya bulunan sovyetler hükümetinin, ancak yetmişiki gün süren Paris Komünü kadar dayanabilip dayanamayacağını kendi kendine soruyordu.

1917 Ekim devrimi daha çok dayandı ve Paris Komününün yüzüncü yıldönümü, Paris Komününden doğan ve Parisli Komüncülerin büyük düşü olan sosyalizmin evrensel utkusu için son savaşımı haber veren *Enternasyonal* marşının yükseldiği bütün dünya ülkelerinde kutlanacaktır.

JACQUES DUCLOS
Paris Komünü (1871) Dostları
Derneği Başkanı

PARİS KOMÜNÜ (1871)*

PARİS'İ (18 Marttan 28 Mayıs 1871'e değin) 72 gün boyunca yöneten Komün, Fransa tarihinin 19. yüzyıldaki doruklarından biridir. Fransa'daki işçi hareketi ile dünyadaki sosyalist hareketin gelişmesinin önemli bir aşamasını oluşturur. Ekim 1917 Rus devrimine yolu o açmıştır.

KOMÜNÜN NEDENLERİ

Bu nedenler, I. uzak ve derin nedenler; II. dolaysız nedenler olmak üzere, ikiye ayrılırlar.

*

I. Birinci gruptaki nedenler, 2 Aralık 1851 hükümet dar-

* Gabriel Pioro, *Esquisse d'une histoire de la Commune de Paris (1871)*, avec la collaboration de Jean Braire, Jean Bruhat, Maurice Choury, Emmanuel Fleury, Éditions Sociales, Paris 1971.

besinden doğan imparatorluk rejiminin içine yuvarlandığı ağır bunalıma bağlıdır.

a) Görevini yerine getirdikten, yani liberal kapitalizmin gelişmesini ve gitgide daha koruyucu ve daha anti-sosyal bir siyaset uygulayan burjuvazinin iktisadi yükselişini kolaylaştırdıktan sonra imparatorluk rejimi, artık kendisi ile derinden derine özdeşleştiği bu burjuvazinin gereksinmelerine uygun düşmez.

Bu rejimin tuttuğu son dal, elinde kalır: İmparatorluğu sürdürme ereğiyle 19 Temmuz 1870'de Prusya'ya açtığı savaş, 2 Eylülde Sedan bozgunu ve Napoléon III'ün tutsak düşmesi ile sonuçlanır. *b*) Öte yandan köktencilik (burjuva cumhuriyetçiliği) de gelişir; 1869 seçimleri cumhuriyetçilere yasama meclisinde 30 koltuk ve büyük kentlerde çok büyük bir çoğunluk kazandırır.

c) Ensonu ve özellikle 1848 Haziranında devrimci partisi olmadığı için yenilen fransız proletaryası, imparatorluğun 1852'den sonraki ve 19. yüzyıl ortasındaki sınai dönüşüme bağlı büyük iktisadi gelişmesi sonucu, belini doğrultacaktır.

Büyük sanayinin büyümesinin, yoğunlaşmasının, eski küçük üretim biçimlerini ortadan kaldırmamasına karşın; işçi sınıfı (nüfus içindeki oranı azalan köylüler karşısında gene de) azınlıkta ve türdeşlikten uzak (işçilerin yanısıra çok sayıda zanaatçı) olmasına karşın, gene de kesin bir önem kazanır. 1857 ve 1867 iktisadi bunalımları, işçi sınıfının atılımını hızlandırır. Proletaryanın sömürülmesi, onda sınıf bilincini olgunlaştırır. Devrimci hareket yükselir.

60'ların 17 Şubat 1864 günlü işçi bildirgesi, daha o zamandan şöyle der: "Genel oy bizi siyasal olarak erginleştirdi; şimdi bize düşen, toplumsal olarak kurtulmaktır."

İşçi sınıfı sayı, güç, örgüt olarak büyür. Kırlar için gerçek bir kargaşalık olan 1847-50 tarımsal bunalımının yolaçtığı kentlere doğru kırsal göç ile büyümesi hızlanır.

Fransa'da 1866 yılında, 37 milyon nüfus içinde 4.700.000 işçi vardır. Paris'te yaşayan 1.850.000 kişinin 442.000'i işçidir. Grevler 1862'den sonra, özellikle 1869-1870'te çoğalır (La Ricamarie, Le Creusot, Lyon, Paris). 25 Mayıs 1864 yasası "koalisyon"u (birleşme hakkı) yasallaştırır.

Kavgayı daha etkin kılmak için kurulan örgütler çoğalır: Direnme (La Marianne, Basımevi İşçileri Derneği), kredi, yardımlaşma, dayanışma dernekleri; kooperatif lokantaları (La Marmite). Sendikal kuruluşların sayısı artar, bunlar işçi birlikleri federal kuruluşları, bölgesel federasyonlar (Paris federasyonu 60 işçi birliğini kapsar) olarak biraraya gelirler. 30 Mart 1864 günü, sendikal kuruluşların yasal olarak tanınmaları değilse de, hiç değilse hoşgörü ile karşılanacakları resmen ilan edilir.

Birinci Enternasyonal ya da Uluslararası Emekçiler Derneği,* 28 Eylül 1864 günü Londra'da kurulur ve fransız seksiyonu da 1865 başlarında örgütlenir. 1867'de Enternasyonal muhabiri olan ciltçi ustası Varlin, sendikal kuruluşlar ile daha dolaysız bir ilişki kurar. Hükümet Enternasyonale karşı üstüste üç dava açar (Aralık-Mart 1867, Mayıs 1868, Haziran-Temmuz 1870). Ama Enternasyonal, yöneticilerin tutuklanması ile başsız kalmış olmasına karşın, 300.000 üye ile bu son tarihte doruk noktasına varır.

Fransız proletaryası kadar çeşitlenmiş bir proletarya, çeşitli ve bazan çelişik ideolojik akımların etkisi altında kalır.

a) Blankiciler devrimci gelenek ve gizli dernekler deneyinden (baböfçülük) esinlenirler. "Onlar, görece küçük bir sayıdaki kararlı ve iyi örgütlenmiş adamın (...) sadece iktidarı ele geçirmeye değil, ama (...) halk yığınını devrim içine çekmeyi ... başarmak için yeterince uzun zaman iktidarda kalmaya da yetenekli olduğu fikrinden yola çıkıyorlardı."**

b) Prudoncular —çoğunlukla sınai yoğunlaşma tarafından tehdit edilen küçük işletmelerin zanaatçı ve işçileri— kapitalizmin, özgür ve bağımsız devlet üretim kooperatiflerinin, bedava kredi (faizsiz ödünç) veren yardımlaşma bankaları tarafından finanse edilen yardımlaşma ve dayanışma derneklerinin gelişmesi ile ortadan kaldırılması yandaşlarıdırlar.

Proudhon fabrikanın, grevlerin, kendi başına "yozlaşma ve bozulma nedeni" olarak görülen kadın çalışmasının düş-

* Açılış çağrısı Karl Marx tarafından yazılmıştır.

** Engels, "Karl Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ına Giriş". [Bkz: Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 17 –*Ed.*]

manıdır.

c) Bilimsel sosyalizm ve işçi sınıfının siyasal örgütlenmesini ve bağımsız bir sınıf eylemi (devrimci sınıf savaşımı) izlenmesini öğütleyen marksist etki, kendini işçiler üzerinde ancak I. Enternasyonalin kuruluşundan sonra duyurmaya başlar. Enternasyonalin ilk üç kongresi: Cenevre (Eylül 1866), Lozan (Eylül 1867), Brüksel (Eylül 1868), henüz prudoncu etkinin egemen olduğunu ortaya koyar. Bilimsel sosyalizm ancak 4. kongrede, Eylül 1869 Basle kongresinde ilerleme gösterir.

Enternasyonal seksiyonlarının örgütlenmesi, grevler ve sendikal kuruluşlardaki çalışma pratiği, 1869 Mayısında "tutucu" prudonculari kötüleyen Varlin gibi birçok işçiyi, prudonculuktan koparır.

Öyleyse Komün rasgele bir ayaklanma olarak görülmemelidir. İşçi hareketinin büyük ölçüde yükselmesi sonucu, hatta savaşın ilanından önce bile proleter bir toplumsal devrim bekleniyordu.

*

II. Ama Komün her ne kadar sadece Fransız-Alman savaşından kaynaklanmadıysa da bu savaş, gene de olayların akışı üzerinde etkili olmaktan geri kalmadı.

4 Eylül 1870 devrimi, kendi kendine Ulusal Savunma hükümeti adını veren ama gerçeklikte ancak halk güçlerinin desteği ile kazanılabilecek bir savaştan çabucak kurtulmak isteyen bir hükümet kurar. Bu hükümet, aslında el altından baltaladığı bir direnmeyi örgütlediğini ileri sürer. Bazaine'in Metz'de teslim olması, Bourget'nin yitirilmesi ve Thiers tarafından açığa vurulan barışma niyetlerinin bildirilmesi, Belediye Sarayına karşı 31 Ekim ayaklanmasına yolaçar. Bu gerçek bir ulusal savunma oluşturma girişimi başarısızlığa uğrar ve yeniden bir terslikler dizisi başlar:

— 28 Kasım 2 Aralık arası, Champigny çıkışı başarısızlığı.

— 21 Aralık, Stains - Le Bourget çıkışı başarısızlığı.

— 27 Aralık, Paris'in ilk bombalanması (5 Ocak 1871 gü-

nü yeniden başlayan bombalamalar durmadan yoğunlaşacaklardır).

— 18-19 Ocak 1871, Montretout, Buzenval, Saint-Cloud ilerlemesinden sonra, gerileme; bu gerileme, Belediye Sarayına karşı 31 Ekim ayaklanması gibi başarısızlığa uğrayan 22 Ocak ayaklanmasına yolaçar.

— 18 Ocak, Versailles'da Alman İmparatorluğunun ilanı.

— 28 Ocak, zorunluluk olmaksızın Paris'in teslim şartlaşması ile birleştirilen bırakışmanın imzalanması: Paris ordusunun (12.000 kişilik bir tümen dışında) teslimi ve 200 milyonluk bir savaş tazminatının ödenmesi. Ama Ulusal Muhafızın topları tüfekleri, Jules Favre* gibi Bismarck da eğer almaya kalkarlarsa tepkisinden korktuğu için Ulusal Muhafızın elinde kalır.

— 8 Şubat, çoğunlukla kralcı (630 milletvekili üzerinden 400 kralcı) bir Ulusal Meclis seçimi. Bu "köylüler" [toprak ağaları –ç.] meclisi, Parislilere karşı savaşa girişebilmek için Prusyalılar ile ne pahasına olursa olsun barış yapmak ister. Önce Bordeaux'da, sonra Versailles'da toplanır bu meclis.

— 24 Şubat, Bastille'de halk gösterisi.

— 26 Şubat, Versailles'da yürütme gücü başkanı Thiers ile Bismarck arasında hazırlanan barış antlaşması hazırlıklarının imzalanması. (Kesin barış antlaşması 10 Mayıs günü Frankfurt'ta imzalanacak ve 18 Mayıs günü de meclis tarafından onaylanacaktır.)

Proletarya ve küçük-burjuvazide, kuşatma sefaletleri, askerî başarısızlıklar, bırakışma, teslim şartlaşması, barış hazırlıkları tarafından yolaçılan bir hoşnutsuzluk hüküm sürer.

Bordeaux meclisinin tutumu, cumhuriyet ve demokrasi bakımından korku uyandırır (31 Ekim 1870 ayaklanması önderlerinin 11 Mart [1871] günü ölüme mahkûm edilmesi, 6 cumhuriyetçi gazetenin yasaklanması, Polis müdürlüğünün ve Ulusal Muhafızın başına bonapartçıların atanması).

Paris halkı, Fransa'nın bütün komünlerinde olduğu gibi seçilmiş bir Belediye konseyi;

* Jules Favre, 4 Eylül hükümetinin Dışişleri bakanı.

Cumhuriyetin törensel olumlanmasını;

hükümet tarafından alınan anti-sosyal önlemlerin (kira ödemeleri ertelenmesinin durdurulması; gecikmiş ve nisan vadeli kiraların ödenmesi; kuşatma sırasında vadesi gelen ticaret senetlerinin faizleri ile birlikte ödenmesi; Ulusal Muhafızın "otuz metelik"lik aylığının kesilmesi) kaldırılmasını ister.

18 MART

Thiers 170'i Montmartre'da, 80'i de Belleville'de bulunan 400 topunu elinden alarak Ulusal Muhafızdan "kurtulmak" ister. Top parklarına ve örgütlenme merkezlerine karşı 18 Mart sabahı giriştiği baskın, Paris halkının, Montmartre'dan ve Montmartre Güvenlik komitesinden başlayan yığınsal bir ayaklanmasına yolaçar (general Lecomte ile general Clément Thomas'nın öldürülme olayı).

Ordu, halk kalabalığı içinde kaybolur. Genel bir kardeşleşmedir bu. Ulusal Muhafız seferber olur. Gün, Ulusal Muhafız Cumhuriyetçi Federasyonu ("federeler") Merkez komitesinin (4 Martta seçilen komite), yani Enternasyonal Paris federasyonunun 5 Eylül 1870 tarihli bir kararına göre kurulan Güvenlik komitelerinin oluşturdukları Yirmi İlçe Cumhuriyetçi Merkez komitesi (sosyalist bir işçi partisinin ilk taslağı) tarafından desteklenen bu komitenin, Belediye Sarayına yerleşmesi ile tamamlanır.

18 Mart, "cumhuriyetin kurtuluşu" günüdür.

18 MARTTAN SONRA

Her iki komite de bir Komün (daha 7 Ocak 1871 günü Cumhuriyetçi Merkez komite tarafından kendi "kızıl afiş"inde istenmiş bulunan Komün) Genel konseyi seçimini ister ve hazırlarlar.

Seçim 26 Mart günü yapılır ve sonuçlar Belediye Sarayında, "cumhuriyetin zaferi" günü olan 28 Martta ilan edilir.

Ulusal Muhafiz Merkez komitesi kiralara, ödeme vadelerine, Emniyet sandığı satışlarına ilişkin, alınması zorunlu

ivedi önlemleri alır. Savaş konseylerini kaldırır, siyasal af çıkarır ve güney istihkamlarını (Bicêtre, Ivry, Montrouge, Issy ve Vanves) işgal ettirip, cephaneliğe elkoydurtur (450.000 tüfek).

Ama biçimsel demokrasi saygısı yüzünden, işbaşından çok erken çekilir.

Oysa Versailles hükümetinin düştüğünü ilan etmesi, *Resmi Gazete*'yi hemen yönetimi altına alması, Thiers için değerli bir yardım oluşturan Fransa Bankası ve Rothschild Bankası rezervlerine elkoyması gerekirdi. "Komüncüler, devrim içindeki Paris'in ortasında Fransa Bankası'nın, Versailles'ı ve Maliyeyi temsil etmesine gözyumdular"* (Jacques Duclos).

Merkez komite Mont-Valérien'i ele geçirmedi; Paris kapılarını kapamadı ve böylece birliklerin büyük bölümünün Versailles'a gitmesine gözyumdu.

Hele 18 Mart ertesi bir daha bulunmayacak bir uygun koşullar topluluğu içinde yapılabilecek olan Versailles'a karşı saldırıyı, Komün seçimine değin ertelememesi gerekirdi. 19 Mart günü Versailles'a saldırsaydı, Paris'e karşı savaşmak için gerekli güçlerin toplanıp örgütlenmesini engellemiş olurdu.

KOMÜN

1. Tanım: Komün, ortaçağ burjuvaları ve devrim [1789 Büyük Fransız devrimi –ç.] komünleri örneğince (14 Temmuz 1789'dan sonra Paris Komünü, kendi belediye başkanını kendi seçer), kendi kendini yöneten bir kentsel topluluktur.

2. Bileşim: Komün Genel konseyinde, 90 üye içinde 25 işçi bulunur. Üyelerinin toplumsal kökenlerini yansıtan eğilimler, bu konseyde temsil edilmiştir.

* Darphane müdürü Z. Camelinat, gümüş külçeler, kap-kacak ve değerli imparatorluk eşyaları ile 5 franklık sikkeler biçiminde 500.000 frank (altın-frank) bastırır. 24 Mayıs günü, geri kalan sikkelerden 153.000 frangı, iki yük arabası Komün merkezi olan XI. ilçe Belediye Sarayına taşır. Bu paralar, son savaşçıların ücretlerinin ödenmesinde kullanılacaktır.

Konsey, çoğunluk ve azınlık olarak bölünür.

Çoğunluk (küçük-burjuvalar, aydınlar) şu gruplardan oluşur:

a) Demokrasinin gelişini devrimci yığın patlamasına bağlayan bir geleneğin kalıtçıları olan Jakobenler (Dalescluze, Félix Pyat, Paschal, Grousset, Gambon).

b) Demokratik ve toplumsal bir cumhuriyetten yana olan 25-30 kadar bağımsız devrimci (Amauroux, Trinquet, Brunel, Bergeret). Onların yanında, Komün ile Cumhuriyetin, Paris belediye haklarının tanınması,* düzenin korunması görevinin salt Ulusal Muhafıza bırakılması platformu üzerinde anlaşan radikal orta burjuvaları (avukat, hekim, tüccar) toplayan Cumhuriyetçi Paris Hakları derneği.

c) 12 blankici (Eudes, Ferré, Rigault, Vaillant, Chardon, Ranvier (ayrı karışlı), — Blanqui hapistedir) oylarını çoğunluk yönünde kullanır.

Uluslararası Emekçiler Derneği üyelerinden oluşan *azınlık*, türdeşlikten yoksundur.

a) Azınlık özellikle prudonculardan oluşur. Ama imparatorluğa karşı işçi savaşımları ile çelikleşmiş bulunan birçoğu, gerçekte prudonculuktan ayrılır.

Bunlar eylemde:

b) Karl Marx ve düşüncesinin etkisi altında kalan ve toplumsal reformlar ardında koşan konsey üyeleri (Frankel, Benoît Malon, Serraillier) ile birleşirler.

Enternasyonalin Fransa'daki seçkin kişisi, federal dernekler yöneticisi Eugène Varlin, Jourde, Theisz, Joules Vallès, Vermorel —çoğunluktan bu yana geçenler—, Courbet ve Arthur Arnould, azınlığın büyük adlarıdır.

3. İktidarın doğası: Fransa halkına 19 Nisan bildirgesinde açıklanan —prudoncu— Komün programı, ailenin toplumların embriyonu olması gibi, Komünün de her türlü siyasal devletin temeli olduğunu kabul eder. Buna göre Paris Komünü, ulusu birleştiren bütün öteki komünler ile federas-

* Ulusal Meclis, 17 Nisan 1871 günü, Paris ve öbür büyük kentler belediye başkanlarının atanmasını hükümete bırakan anti-demokratik bir belediye yasası çıkarır. Paris'e ilişkin olarak, bu yasa hâlâ uygulamadadır. [Paris'te, 1871'den sonra, yani 105 yıl sonra ilk belediye başkanı seçimi, 13 ve 20 Mart 1977 tarihinde, iki turda yapıldı. –ç.]

yon kurmalı, kırsal üreticileri her bölgenin bellibaşlı kentlerinin tinsel yönetimi altına koymalıdır.

Gerçekte 18 Mart devrimi ve 26 Mart seçimleri ile başkent, burjuvazinin hükümetinden ve devlet aygıtından kurtulur.

Paris Komünü, proletaryanın yazgısı ile birlikte ulusun kendi yazgısını da eline alan ilk işçi hareketidir. Artık despotik olmayan ama toplum hizmetine koşulan yeni tipte bir devlet kurulması yolunda bir girişimdir Paris Komünü.

Komün, "emekçilerin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşebileceği, ensonunda bulunmuş siyasal biçimdir" (K. Marx).

İlk proleter devrim, ilk —kuşkusuz eksik ve dayanıksız— proletarya diktatörlük biçimi, ilk sosyalist hükümettir Paris Komünü.

Komün, görevden alınabilir üyelerinin işçi ücretleri karşılığı çalıştıkları bir halk hükümetidir. Hükümet üyelerinin yıllık maaşlarının, ortalama bir işçinin ücreti kadar, yani [en çok –ç.] 6.000 frank olacağını kararlaştırır. Komün, yürütme ve yasama yetkilerini elinde toplar. 20 Mart bildirgesinde, iktidarı ele alarak proletaryanın zaferini sağladığını açıklar. Yurttaşların Komün işlerine sürekli müdahalesini ister — işçi sınıfının siyasal iktidara geçtiğinin ve yığınların bu iktidara katılımının olumlanmasıdır bu.

Bu nedenle Komün Genel konseyinin yanısıra kulüpler, sendikalar, gazeteler ve nüfusun en etkin öğelerinden biri olan kadınlar da yönetime katılır.

Kadınların önemli bir rol oynadıkları Proleterler, Devrim, Kara Top, vb. kulüpleri, siyasal tartışmalar yapar, Komüne öneri ve delegasyonlar gönderirler.

Sendikaların Komün komisyonlarında (özellikle Çalışma ve Değişim komisyonlarında) temsilcileri vardır.

Halk yığınları mahalle komitelerinde, belediyeler, ilçeler konseylerinde, Posta ya da Louvre silah atelyesi konseyi gibi bazı yönetim konseylerinde, kendi temsilcilerini görevlendirirler.

Gazeteler, Delescluze'ün *Le Réveil* ("Uyanış"), Félix Pyat'nın *Le Vengeur* ("Öcalan"), Vallès'in *Le Cri du peuple* ("Halkın Çığlığı"), Henri Rochefort'un *La Marseillais* yerine

çıkardığı *Le Mot d'ordre* ("Slogan"), Lissagaray'nin *Le Tribun du peuple* ("Halkın Savunucusu"), J.-B. Millière'in *La Commune*, Auguste Blanqui'nin *La Patrie en danger* ("Yurt Tehlikede"), Vermorel'in *L'Ami du peuple* ("Halkın Dostu"), Vermersch'in *Le Père Duchesne* gibi gazeteleri, sözü muhabirlere, okurlara verirler.

Louis Michel, Anna Jaclard, Paule Mink, Elisabeth Dmitrieff (Yelizaveta Dmitriyeva), Nathalie Lemel, Sophie Poirier tarafından örgütlenen kadınlar, dinsel vesayete karşı kadının eğitim aracıyla kurtuluşu için savaşım verirler (12 Mayıs: Dupuytren sokağında ilk sınai sanat okulunun açılışı).

8 Nisan günü, Paris'in savunması ve yaralıların bakımı için Kadınlar Birliği kurulur.

10 Nisan günü, kadınların çalışma hakkını tanıyan sosyalist önlem olarak, her ilçede kadınların çalışması için bir atelye açılması tasarısının ilk uygulaması yapılır.

KOMÜNÜN YAPITI

Komün işçi sınıfının tarihsel rolünü henüz açıkça ayırdedememiştir. Onda bağımsız sınıf partisi olarak örgütlenmiş bir proletarya partisi eksiktir.

Askerî çabaya yeterince önem vermemiş ve bekleyici bir tutum takınmıştır.

Aşırı ılımlılık göstermiştir: Tutsak ulusal muhafızların Versailleslılar tarafından sorgusuz sualsiz kurşuna dizilmelerinden sonra, 5 Nisan günü rehineler üzerine yayınlanan buyrultu (kararname), çok geç uygulandı. Kanlı hafta içinde yapılan idamlar (24 Mayıs günü, aralarında Paris başpiskoposu Mgr. Darboy da bulunan 6 rehinenin, 26 Mayıs günü Haxo sokağında 48 başka rehinenin kurşuna dizilmesi), siyasal yönden etkisiz kaldı.

Komün, özel fabrika ve işyerlerini ulusallaştırmadı. Eski işgünü süresini sürdürdü, eski vergileri korudu, giriş vergilerini almakta devam etti.

Ama:

a) Önemli sosyalist önlemler aldı;

b) Demokratik önlemleri de önemli idi (Gambetta'nın 1869 seçim kampanyası sırasında savunduğu Belleville cumhuriyetçi programının uygulanması).

a) Sosyalist önlemler.

Devlet gereçleri için işçi kooperatiflerine öncelik.

Çalışmayan fabrikaların sayımı, — kapatılmış bulunan atelyelerin, karşılığı ödenmesi koşulu ile işçi birlikleri tarafından işletilmesine yolaçan önlem. Yüzüstü bırakılmış fabrikaların işletilmesi üzerindeki buyrultu, yalnızca büyük sanayiyi ve hatta manüfaktürü, her fabrikadaki emekçilerin birliği temeli üzerinde örgütlemeye değil ama ayrıca bütün birlikleri büyük bir federasyon içinde birleştirmeye de yönelir. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ta söylediği gibi, "eninde sonunda komünizme varacak" olan bir planın özetidir bu.

Fırın işçileri için gece çalışmasının kaldırılması.

Patronal ceza sisteminin kaldırılması.

Yaşamak için gerekli asgari ücret güvencesi.

Emniyet sandıklarının kaldırılması.

İşbulma bürolarının yeniden-örgütlenmesi.

17 Mayıs günü yayınlanan iki buyrultu, meşru olan ve olmayan çocuklar arasındaki ayrımı kaldırır ve ulusal muhafızların nikahlı olan ve olmayan karılarına bir ödenek verilmesini öngörür.

b) Demokratik önlemler.

Kilise ile devletin ayrılması.

Dinsel öğretim kurumlarının laikleştirilmesi.

Zorunlu ve parasız laik okul.

Parasız adalet.

Seçilenlerin görevden geri alınabilmesi.

Yargıçlar ve yüksek görevlilerin seçimi.

Siyasal seçimlerin sıklığı.

Sürekli ordunun kaldırılıp yerine silahlı halkın geçirilmesi.

Belediyesel özerklik.

TAŞRADA KOMÜN
KOMÜN VE KÖYLÜLER

Komün, kendi ulusal federasyon planında başarılı olamadı. Büyük kentler proletaryasının desteğini kazanan Komün, kır proletaryasının desteğini kazanamadı.

Paris, kuşatılmaya önem vermediği için, bizzat kuşatılma yüzünden yalnız kaldı.

Taşra kentlerinde radikal öğeler, 4 Eylülden sonra iktidarı ellerine geçirmişlerdi. Yığınların prudonculuk ve anarşizm etkisi altındaki hareketini bu öğeler yönetip yönlendirdi. Temel toplumsal çatışma olan burjuvazi-proletarya çatışmasını hesaba katmayan bu öğeler, yurtseverliği, cumhuriyetçiliği, belediye özerkliği istemlerini her şeyin üstünde tuttular.

Gerçek bir eşgüdümden yoksun 1871 Mart-Nisan kentsel ayaklanmaları: Lyon, Saint-Etienne, Le Creusot (burada 27 Mart günü ordu, yedi aylık halkçı belediye özerkliğine son verdi), Toulouse, Narbonne ayaklanmaları, ardı ardına başarısızlığa uğradı.

Taşra ayaklanmalarının en güçlüsü, 22 Martta Gaston Crémieux'nün etkisi altında patlak veren Marsilya ayaklanmasıydı. Ama kent 4 Nisanda geri alındı ve Crémieux 30 Kasımda kurşuna dizildi.

Kır emekçilerine bir çağrı, ancak 28 Nisanda yayınlanır. Bu çağrı artık ne çok zengin, ne de çok yoksul köylü kalmaması gerektiğini bildirir. Emeği ağır yüklerden, vergilerden ödentilerden kurtarmak gerekir bu çağrıya göre.

Köylüye toprak, işçiye alet, herkese iş. Akıllıca yazılmış olmasına karşın bu çağrının, İkinci İmparatorluk tarafından alıklaştırılmış kırsal yığınlar üzerinde derinliğine bir etkisi olmadı.

Paris Komününün büyük kentlere 15 Mayıs tarihli çağrısı, yankı uyandırmasına karşın pratik bir etkiden yoksun kaldı.

Nisandan başlayarak barış koşullarına aykırı davranan Bismarck, Versailleslıların ordularını büyük ölçüde büyütmelerine izin verir: Versailles ordusu 40.000'den 140.000'e, sonra 170.000'e yükseltilir (60.000 tutsağın öncelenmiş salıverilmesi).

2 Nisan, Versailleslılar Paris üzerine ateş açar.

3 Nisan, Versailles üzerine, sağda Neuilly, Courbevoie, Rueil'den; merkezde Meudon'dan; solda Châtillon düzlüğünden olmak üzere, üç koldan yapılan gecikmiş yürüyüş başarısızlığa uğrar. (Flourens ve Duval, öldürülmüşlerdir.)

1 Mayıstan, Versailleslıların Paris'e girişlerine değin çatışmalar, Zafer Anıtı ve Neuilly köprüsü büyük barikatından güney istihkamlarına değin, komüncülerin ateşi altında tutulan bir kesimde sürecektir.

6 Nisan, Thiers tarafından açılan kardeş savaşına yanıt olarak, Ulusal Muhafız Cumhuriyetçi Federasyon Merkez komitesinin çağrısı.

11-25 Nisan, Paris'in bombalanması.

Thiers'nin stratejik planı, Komün olayları üzerindeki parlamenter soruşturma sırasında, kendi bildirimleri tarafından açıklandı. Onun için Saint-Ouen ve Neuilly arasındaki harekatın, Parislilerin Courbevoie üzerindeki çıkağını (açılma noktası) engellemekten başka bir amacı yoktur. Gerçek savaş Vauban kurallarına göre güney kalelerine ve 1840-1844'te Thiers'nin kendisi tarafından yaptırılan istihkamlara karşı sürecektir (o daha 1848 Şubat devrimi sırasında, Paris'e boyuneğdirmek için bu askerî üslerden yararlanmayı düşünmüştü). "Siper açmak, savunma siperi kıyısına varıldığında saldırmak için ilerlemek gerek. Aynı zamanda olağanüstü bir ateş topağını biraraya getirmek gerek." Thiers, bu ateş topağının koruması altında, siper çalışmasının daha hızlı olacağına ve tabyaları savunucuları için barınılmaz bir duruma getirerek, istihkamların boşaltılacağına inanıyordu.

Bu plan, iki zamanda gerçekleştirilecek: Issy kalesi ile onu destekleyen Vanves kalesi düşürülecek, sonra ordunun

Paris'e girebileceği Point-du-Jour kapısı zorlanacaktır.

Versailleslılar karşısında Komünün askeri, tüfeği, topu ve Montmartre, Belleville ve Panthéon tarafından oluşturulan sağlam bir çevre örtüsü vardır. Değerli generalleri (Ruslara karşı 1863 ayaklanma deneyinde pişmiş Polonyalılar: Dombrowski ve Wroblewski), La Cecilia, Brunel, Razoua, Piazza gibi yiğit askerleri, Lisbonne, Guilletat, Spinoy gibi halktan çıkmış subayları vardır.

Ama stratejik planı yoktur, çünkü savunma ile yetinir.

1 Mayıs, Jakobenler, askerî işlemlere burnunu sokması durumu karıştıran bir Halk Kurtuluş komitesinin (Félix Pyat) atanmasını sağlarlar.

9 Mayıs, Issy kalesinin düşmesi ve ikinci bir Halk Kurtuluş komitesinin (Eudes, Delescluze) atanması.

13-14 Mayıs, Vanves kalesinin işgali.

15 Mayıs, Halk Kurtuluş komitesinin diktatörlüğünü protesto eden ve ilçelere çekilen azınlığın bildirgesi, *20 Mayıs* günü Enternasyonal Federal konseyi tarafından kınanan davranış.

Kanlı Hafta. 21 Mayıs Pazar, bir ihanet sonucu Versailleslılar, Point-du-Jour ve Saint-Cloud kapılarından Paris'e girerler. Orduları, batıdan doğuya, Seine'in her iki kıyısı üzerinde de ilerler.

Komünün sur içinde, Concorde alanı, rue Royale, rue Castiglione gibi yerlerde, ancak birkaç barikat, tabya ve savunma siperi vardır. Montparnasse garında, Panthéon'da, Montmartre tepesinde hiçbir savunma tesisi yoktur. Trocadéro istihkamı, daha yeni çatılmıştır.

"Eğer Montmartre ve Panthéon çapraz ateş açsalardı, eğer ustaca hazırlanmış bir patlama ile karşılaşsaydı, Versailles ordusu çabuk kaçardı. Ama yönetimden, savaş bilgisinden yoksun federeler, kendi mahallelerinden, hatta kendi sokaklarından daha ötesini göremediler.

"Genel yanılgı, cepheden saldırıya uğranılacağını inanmak oldu; oysa Versailleslılar her yerde (baron Haussmann'ın bayındırlık çalışmaları tarafından olanaklı kılınan) çevirme hareketleri yapıyorlardı. İki bin insanın savunmaya yetmesi için, iki yüz iyi düşünülmüş, stratejik, sağlam bari-

kat yeterdi. Yüzlerce barikat vardı (21 Marttan sonra 500 barikat kurulmuştu), ama eşgüdümsüz ve savunucu yerleştirmek olanaksız barikatlardı bunlar."*

Ayrıca Almanlar, Paris'e Saint-Ouen kapısından girmelerine ve Neuilly'den Saint-Ouen'a değin kapıları ters yönden almalarına izin vererek, Versailleslıların işini büyük ölçüde kolaylaştırdılar. İstihkamların yanından geçen stratejik yoldan yararlanarak, Versailles birlikleri başkomutanı Mac-Mahon, Montmartre, Buttes-Chaumont, Belleville, Ménilmontan tepelerini ele geçirmek için bir çevirme hareketi yapar. General prens von Saxe, Thiers ile anlaşarak kuzey demiryolunu kestirir, Saint-Denis kanalı kıyılarını işgal ettirir. 26 Mayıs günü Almanlar, kuzeyden ve doğudan Paris'i kuşatırlar. 5.000 er, Montreuil'de nöbet tutar, 5.000 er de Vincennes'ı işgal eder.

22 Mayıs Pazartesi, Versailleslılar batı mahallelerine saldırır. Onlar tarafından tutulan cephe, Asnières kapısından başlayıp Saint-Lazare ve Montparnasse garlarından geçerek, Vanves kapısına değin gider.

Savaş bakanlığı (10 Mayıstan sonra) ve Halk Kurtuluş komitesi sivil delegesi Delescluze'ün bildirgesi:

"Askerlerden bıktık! Her yerleri yaldızlı ve sırmalı kurmaylar istemiyoruz! Meydan halkın, savaşçıların, çıplak kollarının! Devrimci savaş zamanı geldi. Halk ince manevralardan hiçbir şey anlamaz. Ama elinde bir tüfek, ayaklarının altında sokak olduğu zaman, kralcı okulun tüm stratejistleri ona vız gelir."

23 Mayıs Salı, Concorde-Tuileries-rue Royale barikatları tarafından oluşturulan birleşme noktası, Vendôme alanından çevrilmiştir ve Halk Kurtuluş komitesi Brunel'e, Belediya Sarayı üzerine çekilme buyruğunu verir.

Montmartre düşmüş, Dombrowski öldürülmüştür.

Savunma, XIX. ve XX. ilçelerde örgütlenir.

Versailleslıların ilerlemesini geciktirmek için rue Royale, Tuileries sarayı, Danıştay ve Sayıştay'da büyük yangınlar çıkartılır.

* Lissagaray, *Histoire de la Commune de 1871*.

24 Mayıs Çarşamba, ateşe verilen Belediye Sarayının boşaltılması.

Panthéon düşmüştür.

Versailleslılar önlerine geleni sorgusuz sualsiz kurşuna dizer, bu arada Komün savaşçısı Raoul Rigault da Gay-Lussac sokağında kurşuna dizilir. 26 Mayıs günü milletvekili J.-B. Millière, Panthéon'un merdivenleri üzerinde ve ayın 27'sinde de Dr. Tony Moilin Luxembourg'da kurşuna dizilecektir. XI. ilçede direnme, Bastille'de Versailleslıları 24 saat geciktiren sağlam savunma hazırlıkları.

25 Mayıs Perşembe, Seine nehrinin bütün sol kıyısı Versailleslıların elindedir. Ivry kalesinin boşaltılması. Montrouge ve Bicêtre kalelerinin yitirilmesi.

Delescluze, Voltaire bulvarının girişindeki Château-d'Eau alanında (République alanı) bir barikat üzerinde ölür.

Belediye Sarayının boşaltılmasından sonra Komün merkezi durumuna gelen XI. ilçe belediyesi de bırakılmıştır.

Versailles saldırısı Bastille alanı, Château-d'Eau (Brunel) ve general Wroblewski'nin adamlarını (bin kadar) sağ kıyıya geçirerek düzenli bir biçimde boşalttığı, XIII. ilçedeki Buttes-aux-Cailles üzerinde yoğunlaşır.

26 Mayıs Cuma, Bastille düşmüştür.

Belleville, direnme merkezi durumuna gelir. Ranvier, Komünün son afişi olan bir afişte, XX. ilçeden düşmanı püskürtmesi için XIX. ilçeye yardım etmesini ister.

27 Mayıs Cumartesi, Montreuil ve Bagnolet kapıları Charonne'a giren Versailleslılar tarafından işgal edilmiştir.

Trône alanı (Nation alanı) düşer.

Buttes-Chaumont'un, place des Fêtes'in boşaltılması.

Federelerin elinde, Ranvier, Ferré, Varlin, Arnaud, Gambon ve başka birkaç yenilmezin hâlâ toplandıkları Belediye Sarayı ile XX. ilçenin bir parçası ve XI. ilçedeki Parmentier caddesi, Faubourg-du-Temple sokağı, Belleville bulvarı, Trois-Bornes sokağı ve Trois-Couronnes sokağından oluşan bir dörtgenden başka bir şey kalmamıştır.

28 Mayıs Pazar, Versailleslılar XX. ilçe belediyesi ile la Roquette hapishanesini işgal ederler.

200 federenin sığındığı le Père-Lachaise mezarlığı, me-

zarlığın büyük kapısının topa tutulmasından sonra düşmüştür. "Duvar"ın dibinde yığınsal idamlar yapılır.

Son direnme: XI. ilçe dörtgeni.

Paris sokağı (bugün Belleville sokağı) barikatı, topunu son kez ateşler.

Tourtille sokağı köşesindeki Ramponneau sokağı barikatı, son tüfek atışını yapar.

29 Mayıs Pazartesi, silahsız Vincennes kalesi, ihanet sonucu düşmüştür. Vàrlin, Chevalier-de-la-Barre sokağı ile la Bonne sokağı (eskiden Rosiers sokağı) köşesinde, Montmartre'da kurşuna dizilir.

BASTIRMA

Bastırma üç aşamada yapılır:

1° Sorgusuz sualsiz idamlar;

2° Sıkıyönetim mahkemeleri ya da askerî mahkemelerin baştan savma yargılamaları. Versailles askerî mahkeme başkanı general Appert, 17.000 idam yapıldığını kabul etmiştir (sosyalist tarihçi A. Zevaès, 35.000 olduğunu yazar).

3° Başlıcası işçilere karşı olmak üzere 13.000 mahkûmiyet kararı veren savaş konseyleri.

Birçok komüncü (7.000'i aşkın) Yeni-Kaledonya'ya sürülür. Ötekiler de Belçika'ya, İngiltere'ye, İsviçre'ye sığınırlar.

Kısmi bir af, ancak sekiz yıl sonra, 3 Mart 1879'da ve genel af ise 11 Temmuz 1880'de çıkarılır.

Federeler Duvarı'ndaki ilk gösteri, 23 Mayıs 1880'de yapılır.

SONUÇ

Komün, bozguncu burjuvaziye karşı ulusal bir hareket, yurtseverce bir tepki, yeni bir iktidar için proleter ve toplumsal bir hareket idi.

Komün uluslararası bir hareket idi de. Belçikalı, Polonyalı, Rus, İtalyan, Macar birçok yabancı onun saflarında savaşmış ve proleter enternasyonalizmi ülküsünden esinlenmişlerdir.

"Dünyaya yeni bir ruh vermek istedi o" (Ulusal Muhafız Merkez komitesinin 5 Nisan tarihli bildirgesi). Bayrağı kızıl bayraktı, dünya cumhuriyetinin bayrağı. Paris'te saklanan komüncü Eugène Pottier tarafından 1871 Temmuzunda yazılan şarkı, "Enternasyonal", Komünden doğdu.

Komün kahramanca bir girişimdir ve komüncüleri, işçilerin yönetimi altında, halk yığınlarının 1848'den beri düşledikleri toplumsal ve evrensel cumhuriyeti gerçekleştirmek için cennetin (göğün) zaptına çıkan kişiler olarak yücelten Marx'ın hayranlık konusudur.

Komün tüm emekçi insanlığın, bütün ezilenler ve acı çekenlerin kurtuluşu için savaşmıştır (Lenin).

Komünün, halk istencinin kendini göstermesinin sayesindedir ki 1870-1871 savaşından sonra Fransa'da cumhuriyet, krallığın yerine geçmiştir.

Komün, özgül olarak fransız bir nitelik taşıyan eski sosyalizmin mezarı ama (...) aynı zamanda Fransa için yeni olan uluslararası komünizmin beşiği olmuştur (Engels).

Komünün kanı, sosyalizmi filizlendirmiştir (P. Lafargue). Onun sayesinde, işçi sınıfının anlayışında bir dönüşüm olmuştur. O güne değin ütopyacılık, reformculuk ve prudonculuk tarafından egemenlik altında tutulan bir proletaryaya, bilimsel sosyalizm onun sayesinde sızmıştır.

Komün deneyi sosyalist düşünce için, Karl Marx için yararlı olmuştur: Marx'ın yazdığı Uluslararası Emekçiler Derneği Genel konseyinin 30 Mayıs 1871 günlü çağrısı, *Fransa'da İç Savaş* adı altında tanınır.

Marx, proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu üzerindeki savını bu deneyden ve proletaryanın bağımsız bir sınıf partisi olarak örgütlenme zorunluluğunu da Birinci Enternasyonal deneyinden çıkarmıştır.

Çeşitli ulusal devletler temeli üzerinde işçi yığın partilerinin kurulmasına yolu, Komün açmıştır.

1917 devrimi, komüncülerin düşlerini gerçeklik durumuna dönüştürdü.

Lenin Sovyetler iktidarında, Komün tarafından hazırlanan devlet tipinin bir kopyasını görüyordu.

"1917 devrimi, 1871'in kahraman öncüleri tarafından ha-

zırlanan yapıtı alıp sürdürdü. Yeryüzünün altıda-biri üzerinde, muzaffer bir Komün kurdu."*

"İşçi Paris, Komünü ile birlikte, yeni bir toplumun şanlı öncüsü olarak her zaman yüceltilecektir. Şehitlerinin anısı, işçi sınıfının soylu yüreğinde yaşayacaktır. Cellatlarınıysa tarih, daha şimdiden sonsuz bir teşhir direğine çivilemiştir..."**

GABRIEL PIORO

* Maurice Thorez, *Fils du peuple.*
** Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. ??.

KOMÜN DERSLERİ

PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE KONUŞMA PLANI[1]

KOMÜNÜN ANISINA

19. yüzyılın en büyük işçi ayaklanmasının kutlanması. Tarihsel anımsatma.

1. *Napoléon III döneminde Fransa.*

Emperyalizm. (s. 45) — Haziran 1848'in[2] kurtulmalığı.
Napoléon III.
—Bir haydutlar çetesi tarafından soyulan Fransa.

α. Bonapartçılık { İşçiler henüz yönetemez, burjuvazi artık yönetemez[3] }

β. Hızlı sınai yükselme. Plutokrasinin içki alemleri. Spekülasyonun iyi günleri. Satılmışlık.

Y. —*İşçi hareketi* —
I. A. A.[4] 1862 Londra sergisi[5]
—1864 kuruluş.

prudonculuk
blankicilik } s. 10

2. *Hanedan savaşı. Şovenizm,* bir serüvenciler çetesinden[6] kurtuluş.
Ren'in sol kıyısı. Berlin'de (özellikle 1866'dan sonra[7])

19 Temmuz 1870 savaş ilanı.
Alman bildirgeleri (Wilhelm I): *Verteidigungskrieg.** (s. 20 taht söylevinde: Napoléon III'e savaş, Fransız halkına *değil*; 11 Ağustos 1870'te, sınırın geçilmesi sırasında, Fransızlara bildirgede de aynı şey.)

3. *İşçilerin protestosu.*

Enternasyonal Genel Konseyinin 1. çağrısı.
—12 Temmuz 1870 günlü Fransız bildirgesi (s. 16) (ve 22 Temmuz 1870 günlü taşra kararları) (s. 16-17) Enternasyonalin Paris üyelerinin 12 Temmuz günlü bildirgesi.
—Alman protestosu (*Chemnitz* toplantısı) (s. 18) 16 Temmuz 70 günlü Brunswick toplantısı (s. 18), Enternasyonalin Berlin seksiyonu.
—Enternasyonal *Genel Konseyi* çağrısı 1) *23 Temmuz 1870* savaşa karşı.

4. *Savaşın sonucu.*
Sedan 2 Kasım 1870. Napoléon III tutsak, *la débâcle***[8]
Satılmış rejimin yıkılışı.

* Savunma savaşı. -ç.
** Çözülme. -ç.

4 Kasım 1870 günü Paris'te işçiler tarafından cumhuriyetin ilanı.

Namussuz muhterisler: Louis-Philippe'in polis bakanı *Thiers*, general *Trochu, Jules Favre, Jules Ferry, Ernest Picard* tarafından düzenle ele geçirilmiş iktidar.

{İktidar yasama meclisindeki Paris delegelerine geçiyor.}

... "*Ulusal savunma hükümeti*" ...

Ulusal savunma = işçilerin silahlanması = devrim. Ulusal ihanet hükümeti.
Kendini... *Paris işçilerine karşı* savunuyor.

5. *Enternasyonal Konseyleri.*

Genel Konseyin 2. çağrısı (9 Eylül 1870) (s. 25)

Savunma savaşından saldırı savaşına geçiş.

Alman Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Merkez komitesi Alsace-Lorraine'in ilhakına karşı çıktı[9] (Bracke ve öbürlerinin tutuklanması.)

Kendini "umutsuz çılgınlığa" sürüklenmeye bırakmamak.

1792'nin ulusal anıları ile körleşmemek.

"*Kendi sınıfının örgütlenmesi için* dinginlik ve yöntem ile çalışmak", siyasal özgürlükten yararlanmak.[10]

6. *Paris Kuşatması. Trochu* (hiçbir zaman!) ve *Jules Favre* (topraklarımızdan bir santim yok!) *Komedisi.*[11]

Paris'in teslimi. 28 Ocak 1871 günü.

Savunma Komedisi: Guiod Susane'a, korunuklarından biri konusunda, onun top atılır gibi yapılan Mont Valérien'a gitmesini yazıyordu.[12]

7. *Bordeaux Ulusal Meclisi.*

— Köylüler Meclisi. *Gericiler.*

Teslim şartlaşması koşullarına göre (28 Ocak 1871) (s. 34), Ulusal meclis *8 gün içinde* toplantıya çağrılacaktı (!).

— Paris ile barış komedisi. *Paris'i silahsızlandırmak istenci* ("devrimin silahsızlandırılması" 4 Eylül 18 70)

Paris'e karşı Alman ordusu ile bağlaşma.

Sanki Ulusal Muhafızın topları devlete aitmiş gibi! Yalan! s. 36-37.

Thiers'nin *gerici* bir meclis için kampanyası, lejitimistler, vb. (750 milletvekilinden 450 kralcı).

Paris'e karşı komplo: *Thiers'nin önlemleri* (s. 35).

1) Ulusal meclisin karşıcumhuriyetçi gösterisi.

2) Thiers'nin ikircil bildirgesi.

3) Paris'e karşı tehditler. (*décapiter décapitaliser*)*

4) Cumhuriyetçi gazetelerin yasaklanması

5) Blanqui'nin ölüme yargılanması[13]

6) *Vinoy*'nın Paris valisi, *Valentin*'in polis müdürü, *d'Aurelle de Paladines*'in de Ulusal Muhafız komutanı atanması.

8. *Topları geri alma girişimi 18 Mart 1871.*

(Ulusal Muhafızdan). { Vinoy. Başarısızlık }

18 Mart Bildirgesi, s. 43.

18 Mart 1871. Ulusal Muhafız *Merkez komitesi*

26 Mart 1871. Komün.

Komün

18 Mart. Hükümetin Versailles'a kaçışı.

Din adamları, bonapartçılar, jandarmalar.

Bonapartçı subaylar olan Lecomte ve Clément Thomas'nın öldürülmesi Komünün değil, sabrı tükenmiş askerlerin işi.

Nisandan başlayarak Paris ile Versailles arasında savaş.

Kendisinden birliklerin (tutsakların) geri verilmesi dilenen Bismarck (s. 57-58).

* Başını kesmek, başkentsizleştirmek. –ç.

9. *Komünün davranışı*
Güçsüz noktaları:
— *Siyasal bilinç eksikliği* (prudoncular, blankiciler)
—**Örgütlenme eksikliği** { bankayı almadılar, Versailles üzerine yürümediler }
—*Milliyetçi ve devrimci lafazanlık*

10. *Güçlü noktaları*:

A) *Siyasal reformlar*
α. Kilise ile devletin ayrılması (2 Nisan 1871).
Kilise mallarının kamulaştırılması. Din işleri bütçesinin kaldırılması.
Parasız halk eğitimi (s. 46).
β. Sürekli ordunun kaldırılması. (30 Mart 1871) (s. 46).

İşçi sınıfı hükümeti
γ. Memurculuğun kaldırılması. *İşçiler hükümeti* (s. 49). *Regierungsfähig*.*
(1) Bütün görevlilerin seçilebilirlik ve geri alınabilirliği (s. 46). 1 Nisan 1871
(2) Yüksek olmayan ücretler, en çok 6.000 frank (s. 46).

görevliler toplam sayısının ¼'ü ile çalışıyorlardı: Lissagaray, s.

δ. Yabancıların tam eşitliği (30 Mart 1871), bir Alman Komün bakanı[14] (s. 53). *Polonyalıların katılması* (Dombrowski, Wroblewski)

Komünün bayrağı dünya devriminin bayrağıdır.

ε. Yerel toplulukların yönetsel özerkliği.

* Yönetme yeteneği. –ç.

11. B) *İktisadi reformlar.*

Aylak ve zevk düşkünü Paris'in, işçi bir Paris durumuna gelmesi (s. 55-56).

—Fırıncıların gece çalışmasının yasaklanması (20 Nisan) (s. 53).

—Para cezalarının yasaklanması (s. 53).

—Komün, Napoléon III tarafından *yıkıma uğratılmış* bir Paris küçükburjuvalar yığınının desteğini sağladı (geliştirilecek) (Ödeme vadelerinin uzatılması) (s. 51). *Komün* ***köylülere*** *yöneliyor* (s. 51).

—Yüzüstü bırakılan fabrikaların 16 Nisan günü işçi birliklerine verilmesi (s. 54); fabrika *sayımı.*

12. *Son kavga.*

—Federelerin kahramanlığı (Ulusal meclise karşı 30 Nisan belediye seçimleri. Thiers Bismarck'a boyuneğiyor: 10 Mayıs günü Frankfurt'ta barış antlaşmasının imzalanması. Ulusal meclis tarafından 21 Mayıs günü onaylanma).

—21-28 Mayıs 1871 kanlı haftası. (s. 62). Tüfekler yetmiyor, makinalı tüfekler kullanılıyor.

—Bilanço: 35.000 = 20.000 ölü
15.000 sürgün, vb.

Mahkemeler için yıllarca sürecek iş.

Karaçalmalar konseri (s. 64-66).

13. *Sonuçlar ve Dersler.*

Burjuvazinin öcü. *"Ulusal savaş" bile siyasal bir dolandırıcılık durumuna geldi.* (s. 67).

Burjuvalar yurda ihanet etti (Almanlar ile ittifak: s. 66).

Burjuva demokrasisinin kararsızlığı. *Proletarya diktatörlüğü.*
Bismarck 1871. Konfer 1904.

9 (22) Mart 1904'ten önce yazıldı

İlk kez 1934'te
Lenin Derlemesi XXVI içinde yayınlandı

Collected Works, vol. 41, pp. 113-18

KOMÜN ÜZERİNE KONFERANS PLANI[15]

1. Komünün tarihsel özeti.

Napoléon III dönemi Fransası. Emperyalizmin [imparatorlukçuluğun -ç.] temelleri: burjuvazi artık yönetemiyor, proletarya henüz yönetemiyor...[16]

Napoléon III'ün serüvenler siyaseti. Dış parlaklık, savaşlar zorunluluğu.

2. Proletaryanın Haziran 1848 sonrası gelişmesi. 1864'te *Internationale Arbeiterassoziation** Napoléon III onu kovuşturuyor.

Savaşa karşı Fransız işçileri (12 Temmuz, Enternasyonalin Paris seksiyonu, s. 16) ile Alman işçilerinin protestola-

* Uluslararası Emekçiler Derneği (Enternasyonal). -*Ed.*

rı (16 Temmuz günü, Chemnitz'deki Braunschweig'de işçi toplantısı. Enternasyonalin Berlin seksiyonu, s. 18).[17]

3. Sedan: 2 Eylül 1870[18] ve cumhuriyetin ilanı, *4 Eylül 1870*. Serüvenci liberaller iktidarı alıyor.

Liberal avukatlar ve kralcı kalleşler: *Thiers*.

4. Ulusal savunma hükümeti = halka ihanet hükümeti. Trochu: Paris'i savunma "plan"ı. Savunma komedisi. Paris işçilerinin kahramanlığı. 28 Ocak 1871 *kapitülasyonu* (teslim şartlaşması).

5. Bismarck tarafından dayatılan koşullar: savaş ve barış sorununu düzenlemek için Ulusal meclisin *8 gün içinde* toplantıya çağrılması (s. 34). Thiers'nin kralcılar arasındaki entrikaları.

Toprak ağaları (*ruraux*)* meclisi. *Bordeaux Ulusal Meclisi*, 630 milletvekili: 30 bonapartçı + 200 cumhuriyetçi (100 ılımlı ve 100 radikal) + 400 kralcı (200 orléancı + 200 lejitimist).[19]

Thiers'nin Falloux ile konuşması.

6. Paris kışkırtması: kralcı elçiler atanması; Ulusal Muhafız erlerinden "30 metelik" kesilmesi; Paris'te polis müdürü Valentin, Ulusal Muhafız başkomutanı d'Aurelle de Paladines ve ötekiler (Trepov, Vasilçikov!!);[20] Ulusal meclisin Versailles'a taşınması; cumhuriyetçi gazetelerin kovuşturulması, vb.. Savaş giderlerinin yoksulların üzerine yüklenmesine çalışılıyor (s. 35). Paris işçilerinin silahlanması ve kralcı meclis. Çatışma kaçınılmaz bir duruma geliyor.

7. Marx'ın uyarısı**; Enternasyonal Genel konseyinin ikinci bildirisi, 9 Eylül 1870: "Kendini 1792 ulusal geleneklerine kaptırmamak", "kendi sınıfını örgütlemek", erek olarak hükümetin yıkılmasını almamak ("korkunç budalalık"): s. 25. Enternasyonal (Genel Konsey) sekreteri Eugène Dupont, Fransa için aynı şeyi söylüyordu, 7 Eylül 1870 (Weill, 134).

8. Son kışkırtma davranışı. Ulusal Muhafızdan alınan toplar, 18 Mart 1871. Thiers'nin yalancı kanıtları. Suikast başarısızlığa uğradı. Ulusal Muhafız Merkez komitesi Ko-

* Köylüler.

** 1870'te *La patrie en danger*["Yurt Tehlikede"]yi kurmuş bulunan *Blanqui*'ye karşı. (*Nota bene*.)

münü ilan ediyor. Paris Komünü ile Versailles hükümeti arasında *iç savaş başlamıştır.*

9. Komündeki eğilimler: (a) *blankiciler*. Blanqui, Kasım 1880'de bile, *Ne Tanrı Ne Efendi*'de sınıflar savaşı teorisini ve proletaryanın çıkarları ile ulusun çıkarları arasındaki ayrımı kınıyor. (Weill, 229) (işçileri devrimci burjuvaziden ayırmıyor). (b) *prudoncular* (karşılıklı yardımlaşmacılar) "değişim ve kredinin örgütlenmesi".

İşçi sınıfının devrimci içgüdüsü, yanlış teorilere *karşın* kendini gösteriyor.

10. *Komünün* siyasal önlemleri:

(1) Sürekli ordunun kaldırılması
(2) Bürokrasinin kaldırılması: a) tüm görevliler seçilmiştir; b) ücretler 6.000 frankı geçmez.
(3) Kilise ile devletin ayrılması
(4) Parasız halk eğitimi

asgari program

Komün ve köylüler. 3 ayda her şey bambaşka olurdu. (s. 49-50.)*

Komün ve Enternasyonal. Frankel, *Polonyalılar* (dünya cumhuriyetinin bayrağı).

11. *Komünün iktisadi önlemleri*:

(1) Fırıncıların gece işinin yasaklanması.
(2) Para cezalarının yasaklanması
(3) Yüzüstü bırakılan fabrikaların yazımı, bu fabrikaların işçi birliklerine verilmesi, ücret tutarı hakem komisyonları tarafından saptanacak (s. 54).

N.B. Bankaya elkonmadı. 8 saatlik işgünü kabul edilmedi. Weill, 142.

(4) İpoteklerin satışı durduruldu. Kira ödeme süreleri ertelendi.

12. Başarısızlık. Örgütlenmede yetersizlik. Sıkıyönetim.

* "Gizem"lerin gizemsizleştirilmesi *(démystification)*: Trochu'nün kalleşlikleri, manastırlardaki düzen. (s. 54). *gene de çok az şey yapıldı!*

Thiers-Bismarck pazarlığı (Bismarck'ın rolü = kiralık katil). *21-28 Mayıs 1871 kanlı haftası.*

Zulüm, sürgün, vb... Karaçalmalar (s. 65-66).

Çocuklar ve kadınlar...

S. 487: yollarda 20.000 ölü, hapislerde 3.000 ölü, vb... Askerî mahkemeler: 1 Ocak 1875'te 13.700 mahkûm (80 kadın, 60 çocuk) vardı: sürgün, hapis.

13. Dersler: Burjuvazi *her şeye* hazırdır. Bugün: liberaller, cumhuriyetçi radikaller; yarın: ihanet, kurşuna dizmeler.

Proletaryanın bağımsız örgütlenmesi; sınıf savaşımı — iç savaş.

Biz güncel harekette hepimiz Komüne dayanıyoruz.

Şubat-Mart 1905'te yazıldı

İlk kez 1931'de *Lenin Derlemesi XVI* içinde yayınlandı

Collected Works, vol. 8, pp. 206-8.

"PARİS KOMÜNÜ VE DEMOKRATİK DİKTATÖRLÜĞÜN GÖREVLERİ" MAKALESİNİN SONUCU[21]

BU açıklama bize ilkin, sosyalist proletarya temsilcilerinin küçük-burjuvazi yanında devrimci hükümete girişinin ilkeler planında pekâlâ kabul edilebilir ve belirli koşullar içinde düpedüz zorunlu olduğunu öğretiyor. Bu açıklama bize daha sonra, Komünün üstesinden gelmek zorunda kaldığı gerçek görevin her şeyden önce sosyalist değil ama demokratik diktatörlük, bizim "asgari program"ımızın uygulanması olduğunu gösteriyor. Ensonu bu açıklama bize, Paris Komününden ders alarak, onun yanlışlıklarını değil (komüncüler Fransa Bankası'na elkoymadılar, Versailles'a karşı saldırıya geçmediler, açık programları yoktu, vb.) ama bize izlenecek yolu gösteren, o başarılarla taçlanmış pratik davranışları öykünmemiz gerektiğini anımsatıyor. Biz büyük 1871 savaşçı-

larından "Komün" sözcüğünü almamalı, onların sloganlarından herbirini körü körüne yinelememeli ama Rusya'nın güncel durumuna yanıt veren ve proletarya ile köylünün devrimci demokratik diktatörlüğü olarak özetlenebilecek program ve davranış sloganlarını açıkça uygulamalıyız.

Proletari n° 8.,
17 (4) Temmuz 1905
Collected Works, vol. 9, p. 141.

MARX'TAN KUGELMANN'A MEKTUPLARIN RUSÇA ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ

(PARÇA)

MARX'IN Komün üzerine verdiği yargı, Kugelmann ile mektuplaşmasının doruğudur. Ve bu yargı, sağ-kanat rus sosyal-demokratların davranışları ile karşılaştırıldığı zaman, özellikle değerlidir. 1905 Aralığından sonra,[22] ödlekçesine: "Silaha sarılınmamalıydı" diye haykıran Plehanov, daha sonra kendisini Marx'a benzetme alçakgönüllülüğünü gösterdi. Ona göre Marx da 1870 devrimini frenlemişti.

Evet, Marx *da* devrimi frenledi. Ama Plehanov'un kendisi tarafından yapılan bu karşılaştırmanın, Plehanov ile Marx arasında nasıl bir uçurum açtığına bakın.

1905 Kasımında Plehanov birinci Rus devrimci atılımının doruğuna varmasından bir ay önce, proletaryayı gözüpekçe uyarmak şöyle dursun, tersine ona *silah kullanmasını*

öğrenme ve silahlanma zorunluluğundan sözediyordu. Bir ay sonra, savaşma başlayınca Plehanov, onun önemini, olayların genel gidişi içindeki rolünü, daha önceki savaşım biçimleri ile ilişkisini çözümlemek için en küçük bir çaba göstermeksizin, pişman olan aydın rolü oynamakta ivecenlik gösterdi: "Silaha sarılınmamalıydı."

1870 Eylülünde Marx, Komünden altı ay *önce*, fransız işçilerini doğrudan doğruya uyarmıştı: Enternasyonalin ünlü çağrısında,[23] ayaklanma bir *çılgınlık* olur diye ilan etti. 1792 anlayışı içindeki bir hareketin olanağı konusundaki milliyetçi yanılsamaları *önceden* teşhir etti. O *iş işten geçtikten sonra* değil, uzun aylar öncesinden: "Silaha sarılınmamalıydı!" demesini biliyordu.

Ve eylüldeki kendi öz bildirimine göre bu *umutsuz* girişim, Mart 1871'de uygulamaya konduğu zaman nasıl davrandı? Marx fırsattan sadece (Aralık olayları sırasındaki Plehanov gibi), Komünü yöneten hasımlarını, prudoncu ve blankicileri "kıstırmak" için mi yararlandı? Bir yatılı okul gözetmeni gibi: "Size demiştim, size önceden bildirmiştim, işte romantizminizin, işte devrimci düşlerinizin sonucu" diye homurdanmaya mı koyuldu? "Silaha sarılınmamalıydı" diye, Plehanov'un Aralık savaşçılarına verdiği gibi, komüncülere kendi kendinden hoşnut hamkafa dersleri mi verdi?

Hayır. 12 Nisan 1871 günü Marx, Kugelmann'a *esrime dolu* bir mektup, okuma bilen her rus sosyal-demokratın, her rus işçinin duvarına asmakla mutluluk duyacağımız bir mektup yazdı.

Marx, 1870 Eylülünde ayaklanmanın bir çılgınlık olacağını söylüyordu; 1871 Nisanında, yığınsal bir halk hareketi gördüğü zaman, onu tarihsel dünya devrimci hareketinde bir ilerlemeye yolaçan büyük olaylara katılan bir adamın son derece büyük ilgisiyle izledi.

Bu *girişim*, bürokratik ve askerî makineyi yalnızca başka ellere geçirme girişimi değil, onu bir yıkma girişimidir dedi ve prudoncular ile blankiciler tarafından yönetilen Paris'in "kahraman" işçilerini gerçek bir sevinç türküsüyle kutladı. "Ne büyük bir esneklik, ne büyük bir tarihsel girişkenlik, ne büyük bir özveri yeteneğiyle bezenik şu Parisliler!"

diye yazıyordu (s. 88)... "Tarih daha böylesine büyük bir örnek görmedi".

Yığınların tarihsel girişkenliğini Marx, herşeyin üstünde tuttu. Ah! bir de bizim rus sosyal-demokratlarımız Marx'tan rus işçi ve köylülerinin 1905 Ekim ve Aralığındaki *tarihsel girişkenliğini* değerlendirmeyi öğrenebilselerdi!

Bir yanda başarısızlığı altı ay önceden gören bir büyük düşünürün yığınların *tarihsel girişkenliği* karşısında duyduğu saygı, öte yanda yaşamsız, ruhsuz bir tutum, bir ukala bildirimi: "Silaha sarılınmamalıydı!" Akla kara değil mi? Ve "çılgınca gözüpek" ve "*cennetin fethine çıkmaya hazır*" Parislilerin *kendiliğinden eylem*lerini Marx, Londra'da sürgünde, kendine özgü tüm coşkunluk ve tutkuyla yaşadığı yığın savaşımına *katılan* biri olarak eleştirdi.

Ah! 1906-1907 Rusyası'nda devrimci romantizmi tepeleyen bugünkü "gerçekçi"lerimiz, marksizm bilgelerimiz, o zaman Marx ile nasıl da gırgır geçerlerdi! Bir *cennetin* zaptına çıkma "girişim"ine hayranlık duyan *materyalist, iktisatçı* ve ütopyalar düşmanı ile nasıl da eğlenirlerdi! Bu kargaşacı eğilimler, bu ütopyacılık vb. karşısında, göğe doğru atılan bir hareket üzerindeki bu yargı karşısında, bu kendini sıkıntıya sokmayan devrimciler nasıl da küçümseyici gözyaşları ya da kahkahalar saçarlardı!

Oysa Marx'ta bu evcimenlerin, devrimci savaşımın en yüksek biçimlerinin *tekniği* üzerinde tartışmaktan korkan bu adamların o yüksek bilgeliği yoktur. O tam da ayaklanmanın *teknik* sorunlarını tartışır. Savunucu mu, saldırıcı mı? der, sanki askerî harekat Londra yakınlarında oluyormuş gibi. Ve kararını verir: Kesenkes saldırıcı: "*Hemen Versailles üzerine yürünmeliydi*"...

1871 Nisanında, yüce kanlı Mayıs ayından birkaç hafta önce yazılmıştır bu.

"Hemen Versailles üzerine yürünmeliydi" der o, 1870 Eylülünde cennetin zaptına çıkma "çılgınlık"ını göstermiş bulunan başkaldırıcılara.

1905 Aralığında ise daha yeni kazanılmış ve elimizden alınmaya çalışılan özgürlükleri zora başvurarak savunmak için "silaha sarılınmamalıydı!"...

Hayır, Plehanov kendini Marx'a benzetmekle haksızlık etmedi!

"İkinci yanlışlık, diye devam eder Marx *teknik* eleştirisinde, Merkez komite (yani *Komün ordusu komutanlığı*, dikkat edin, Ulusal Muhafız Merkez komitesi sözkonusu) görevlerini *çok çabuk* bıraktı."

Marx, zamansız bir ayaklanmaya karşı *yöneticileri* uyarmaya yetecekli idi. Ama o cennete saldıran *proletaryanın* pratik danışmanı olarak, Blanqui ve Proudhon'un yanlış teorileri ve yanılmalarına karşın, *tüm* hareketi *yüksek bir dereceye* yükselten yığınların savaşımına katılan adam olarak konuşuyordu.

"Ne olursa olsun diye yazar, Paris ayaklanması, hatta eski toplumun kurtları, domuzları ve köpekleri tarafından boyuneğdirilecek olsa bile, partimizin Paris Haziran ayaklanmasından sonraki en şanlı savaş başarısıdır."

Komünün yanlışlıklarından *bir tekini* bile proletaryadan saklamaksızın Marx, bu *başarı* için, *şimdiye değin* "cennet" uğruna savaşımda elimizde bulunan en iyi yol gösterici ve liberal ve radikal "domuzlar" için en korkunç korkutmalık olan bir yapıt yazdı.[24]

Plehanov ise Aralık için, hemen hemen kadetlerin[25] incili durumuna gelen bir "yapıt" yazdı.

Evet, Plehanov kendini Marx'a benzetmekle haksızlık etmedi!

Kugelmann Marx'a, işin umutsuz olduğunu belirterek, romantizmin karşısına çıkarılması gereken gerçeklikten sözederek anlaşılan bir kuşku havası içinde yanıt verdi, herhalde *bir ayaklanma* olan Komünü, Paris'teki 13 Haziran 1849 barışçıl gösterisine benzetti.

Marx hemen (17 Nisan 1871) sert bir paylama gönderir Kugelmann'a:

"*Eğer savaşıma ancak son derece elverişli şanslarla girilmesi gerekseydi, tarihi yapmak elbette çok kolay olurdu.*"

Marx 1870 Eylülünde, ayaklanmanın bir çılgınlık olacağını söylüyordu. Ama *yığınlar* ayaklanınca Marx bürokratik dersler vermek değil, savaşım içinde onlarla birlikte yürümek, onlarla birlikte öğrenmek istedi. Savaşımın başarı şan-

sını önceden her *tam bir kesinlikle* hesaplama yolundaki her girişimin bağışlanmaz bir bilgiçlik ve şarlatanlık olacağını anladı. İşçi sınıfının kahramanca, büyük bir özveri, büyük bir girişkenlik ruhu ile, dünya tarihini geliştirme olgusuna, *her şeyden çok* değer verdi. Marx tarihi, başarı şanslarını önceden ve *kesinlikle* hesaplayamadan *yaratan* kimselerin bakış açısından görüyor, ona "Önceden görmek kolaydı... silaha sarılmamak gerekirdi" diye ahkam kesen küçük-burjuva aydın olarak bakmıyordu.

Marx tarihin bazı anlarında, *yığınların* zorlu bir savaşımının, hatta umutsuz bir dava için de olsa, bu yığınların gelecekteki eğitimi için, onları *gelecek* savaşıma hazırlamak için *zorunlu* olduğunu görmesini de biliyordu.

Sorunu bu koyuş biçimi, saat başı Marx'ı anmaktan hoşlanan, ondan sadece geçmiş üzerindeki yargıları alan ama geleceği hazırlamak için ders çıkarmaya çalışmayan bizim bugünkü sözde marksistlerimiz için özünde anlaşılmaz, hatta yabancı bir şeydir. Aralık 1905'ten sonra Plehanov, "frenleme"ye koyulduğu zaman, bunu düşünmedi bile...

Ama Marx 1870 Eylülünde bir ayaklanmanın çılgınlık olacağını kabul etmiş bulunduğunu unutmaksızın, işte bu sorunu koyar.

"Versailles burjuva itleri, Parislileri ya vuruşmayı kabul etmek, ya da savaşmadan yenik düşmek seçeneği karşısında bıraktılar. Son durumda *işçi sınıfının göz yılgınlığı*, bazı "önder"lerin yitirilmesinden çok daha büyük bir felaket olurdu.[26]

Marx'ın Kugelmann'a mektuplarında bize verdiği siyaset derslerinin, proletaryaya yaraşır siyaset derslerinin bu kısa özetini burada keseceğiz.

"Novaya Duma" yayınları tarafından Petersburg'da çıkarılan bir broşür içinde 1907'de yayınlandı.

Collected Works, vol. 12, pp. 108-12.

KOMÜN DERSLERİ[27]

1848 devrimine son veren hükümet darbesinden sonra Fransa, onsekiz yıl için napolyoncu rejimin boyunduruğu altına girdi. Bu rejim ülkeyi, hem iktisadi yıkıma, hem de ulusal aşağılanmaya götürdü. Eski rejime karşı ayaklanan proletarya, biri ulusal öteki toplumsal iki görev birden yüklendi: Fransa'nın Alman istilasından kurtarılması ve işçilerin kapitalizm boyunduruğundan sosyalist kurtuluşu. Bu iki görevin biraraya gelmesi, Komünün en özgün özelliğini oluşturur.

Burjuvazi o zaman, proletaryanın ulusun bağımsızlığı için yönetimi altında savaşacağı bir "ulusal savunma hükümeti" oluşturuyordu. Gerçeklikte bu hükümet, görevini Paris proletaryasına karşı savaşımda gören bir "halka ihanet"

hükümeti idi. Ama yurtseverce yanılsamaları ile körleşen proletarya bunu anlamıyordu. Yurtseverlik fikri, 18. yüzyılın Büyük devrimine kadar çıkar. Bu fikir Komün sosyalistlerinin kafasını egemenliği altına aldı ve örneğin sözgötürmez devrimci ve sosyalizmin ateşli yandaşı Blanqui bile gazetesi için şu *Yurt Tehlikede* (*la Patrie en danger*!) burjuva çığlığından daha uygun bir başlık bulamadı!

Bu iki çelişik amacın —yurtseverlik ve sosyalizm— biraraya gelmesi, fransız sosyalistlerin ölümcül yanılgısını oluşturdu. Enternasyonalin Eylül 1870 bildirgesinde Marx, fransız proletaryasını kendini yalancı ulusal görüşe kaptırmasına karşı uyarmış bulunuyordu.[28] Büyük devrimden bu yana derin değişiklikler olmuştur, sınıf karşıtlıkları keskinleşmiştir ve eğer tüm Avrupa gericiliğine karşı savaşını o zaman devrimci ulusun tümünü birleştiriyor idiyse, bugün tersine, proletarya kendi çıkarlarını artık öteki sınıfların, kendisine düşman sınıfların çıkarları ile birleştiremez. Ulusal aşağılanmanın sorumluluğunu burjuvazi taşısın! Proletaryanın işi, sosyalizm aracıyla emeği burjuvazi boyunduruğundan kurtarmak için savaşım vermektir.

Ve gerçekten, burjuva "yurtseverlik"inin gerçek yüzü ortaya çıkmakta gecikmedi. Prusyalılar ile yüzkızartıcı bir barış imzaladıktan sonra Versailles hükümeti, kendi ivedi görevine yanaştı, kendisini korkutan silahları Paris proletaryasının elinden almak için bir saldırıya girişti. İşçiler bunu Komün ilanı ve iç savaş ile yanıtladılar.

Sosyalist proletaryanın birçok tarikata bölünmüş bulunmasına karşın Komün, burjuvazinin önermekten başka bir şey bilmediği demokratik görevleri yerine getirmek üzere, proletaryanın gösterdiği oybirliğinin parlak bir örneğini verdi. Özel ve karmaşık yasalar çıkarmaksızın, sadece eylemler aracıyla iktidardaki proletarya, toplumsal rejimi demokratlaştırdı, bürokrasiye son verdi, görevlileri halk tarafından seçtirdi.

Ama parlak bir zaferin meyvelerini iki yanılgı yoketti. Proletarya yarı yolda durdu: "mülksüzleştiricileri mülksüzleştirme"ye girişecek yerde, ülkede ortak bir ulusal görev ile birleşen yüce bir adaletin kurulması üzerine düşlere kapıldı;

örneğin bankalar gibi kurumlara hiç dokunulmadı, prudoncu "adaletli değişim" vb. teorisi henüz sosyalistler arasında egemen bulunuyordu. İkinci yanılgı, proletaryanın çok büyük yüce gönüllülüğü oldu; düşmanlarını ortadan kaldıracak yerde proletarya, onlar üzerinde sağtörel (*morale*) bir etkide bulunmaya çalıştı, iç savaştaki salt askerî eylemlerin önemini savsadı ve Paris'teki zaferini Versailles üzerine gözüpek bir saldırı ile taçlandıracak yerde oyalandı ve Versailles hükümetine karanlık güçleri toplamak ve kendini Mayıstaki kanlı haftaya hazırlamak zamanını kazandırdı.

Ama tüm yanılgılarına karşın Komün, 19. yüzyılın en yüce proleter hareketinin en ulu örneğidir. Marx, Komünün tarihsel anlamı ve önemine çok büyük bir değer veriyordu: Eğer Versailleslılar güruhu Paris proletaryasının silahlarını kalleşçe elde etmeye giriştiği sırada işçiler, onları savaşmadan bırakmış olsalardı, bu güçsüzlüğün proleter hareket içinde yolaçacağı göz yılgınlığının zararı, silahlarını savunurken işçi sınıfı tarafından kavgada uğranılmış bulunan kayıplardan çok daha büyük olurdu. Komünün uğradığı kayıplar ne kadar ağır olursa olsun, proletaryanın genel savaşımı bakımından taşıdığı önem buna değerdi: Komün Avrupa'daki sosyalist hareketi derinden derine harekete getirmiş, iç savaşın gücünü ortaya çıkarmıştır; yurtseverce yanılsamaları dağılmış ve burjuvazinin ulusal özlemlerine duyulan bönce inancı yoketmiştir. Avrupa proletaryasına Komün, sosyalist devrim sorunlarını somut olarak koymasını öğretmiştir.

Proletaryanın aldığı ders, unutulmayacak. İşçi sınıfı, Aralık ayaklanması sırasında Rusya'da yararlanmış bulunduğu gibi, ondan yararlanacak.

Rus devrimine öngelen ve onu hazırlayan dönem, Fransa'daki napolyoncu boyunduruk dönemi ile bir benzerlik gösterir. Rusya'da da mutlakiyetçi güruh, ülkeyi iktisadi yıkım ve ulusal aşağılanmaya götürmüştü. Ama uzun zaman toplumsal ilerleme, yığınların bir hareketine elverişli koşulları yaratmadığı sürece, devrim patlak veremedi ve bütün kahramanlıklarına karşın devrim-öncesi dönemde hükümete karşı yalıtık saldırılar, halk yığınlarının ilgisizliği karşısın-

da kırılıp gitti. Sadece sosyal-demokrasi, direngen ve yöntemli bir çalışma ile yığınlara yüksek savaşım biçimlerini öğretmesini bildi: yığınsal eylemler ve silahlı iç savaş.

Sosyal-demokrasi genç bir proletaryada "ulusal" ve "yurtseverce" sapınçları yok etmesini bildi ve onun dolaysız müdahalesi ile çardan 17 Ekim bildirgesini[29] çekip alma başarısı gösterildiği zaman proletarya, devrimin bir sonraki ve kaçınılmaz aşamasını var gücüyle hazırlamaya koyuldu: silahlı ayaklanma. "Ulusal" yanılsamalardan kurtulduktan sonra proletarya, kendi sınıf güçlerini kendi yığın örgütleri olan İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri vb. içinde topladı. Ve Rus devriminin erekleri ve görevleri ile 1871 Fransız devriminin erekleri ve görevleri arasındaki bütün ayrılıklara karşın rus proletaryası, Paris Komününün başlatmış bulunduğu savaşım aracına, iç savaşa başvurmak zorunda kaldı. Komün derslerini anımsayan rus proletaryası, proletaryanın barışçıl savaşım araçlarını bir yana bırakamayacağını —bu araçlar onun günlük çıkarlarına hizmet ederler ve devrimin hazırlık döneminde zorunludurlar— ama bazı koşullar içinde sınıf savaşımının silahlı savaşım ve iç savaş durumuna dönüşeceğini de hiçbir zaman unutamayacağını biliyordu; proletaryanın çıkarlarının, düşmanlarının kökünün açık boğuşmalar içinde kazınmasını gerektirdiği zamanlar da vardır. Fransız proletaryası, Komün sırasında bunu ilk olarak gösterdi ve rus proletaryası da Aralık ayaklanması sırasında parlak bir biçimde doğruladı.

İşçi sınıfının bu ilçi büyük ayaklanması bastırıldı. Varsın olsun. Bundan ötürü yeni bir ayaklanma, proletarya düşmanı güçlerin karşısında güçsüz kalacakları ve sosyalist proletaryanın tam bir zafer kazanacağı bir ayaklanma, patlak vermekten geri kalmayacak.

Zagranicnaya Gazeta,
n° 2, 23 Mart 1908

Collected Works, vol. 13, pp. 475-78.

KOMÜNÜN ANISINA

PARİS Komününün ilan edilmesinden bu yana kırk yıl geçti. Töreye göre fransız proletaryası, 18 Mart 1871 devrimi militanlarının anısını mitingler ve gösteriler ile kutladı; Mayıs sonunda, Mayısın korkunç "kanlı hafta" kurbanlarının, kurşuna dizilmiş komüncülerin mezarı üzerine yeniden çelenkler koymaya ve onların fikirlerinin tam zaferine değin, onların kendisine bırakmış bulundukları davanın tam zaferine değin ara vermeden savaşmaya bir kez daha andiçmeye gidecek.

Fransız proletaryası ile birlikte neden bütün dünya proletaryası Paris komüncülerinde kendi öncellerini kutluyor? Ve Komünün mirası nedir?

Komün kendiliğinden doğdu; kimse onu bilinçli ve yön-

temli bir biçimde hazırlamadı. Almanya ile sıkıntılı bir savaş; kuşatılma acıları; proletaryanın işsizliği ve küçükburjuvazinin yıkıma uğraması; yığınların tam bir yeteneksizlik gösteren yüksek sınıflara ve otoritelere karşı duyduğu öfke; durumundan hoşnut olmayan ve başka bir toplumsal örgütlenmeyi özleyen işçi sınıfı içinde belirsiz bir kaynaşma; Ulusal meclisin cumhuriyet bakımından korku uyandıran gerici bileşimi, tüm bu etkenler ve başka birçokları Paris halkını, iktidarı birdenbire Ulusal Muhafızın ellerine, işçi sınıfının ve onun yanında saf tutmuş bulunan küçükburjuvazinin ellerine geçiren 18 Mart devrimine götürdü.

Tarihte eşi görülmemiş bir olay oldu bu. O zamana değin iktidar her zaman büyük toprak sahipleri ile kapitalistlerin, yani onların hükümet adı verilen şeyi oluşturan güvenilir adamlarının ellerinde bulunuyordu. Ama 18 Mart devriminden sonra Bay Thiers hükümeti, askerî birlikleri, polisi ve memurları ile birlikte Paris'ten kaçınca, halk durumun egemeni durumuna geldi ve iktidar proletaryaya geçti. Ne ki güncel toplumda iktisadi bakımdan sermaye tarafından köleleştirilmiş bulunan proletarya, ancak onu sermayeye perçinleyen zincirleri kırıp atarsa siyasal bakımdan egemen duruma gelebilir. Ve Komün hareketi işte bu nedenle kaçınılmaz bir biçimde sosyalist bir renge bürünecek, yani burjuvazi egemenliğini, sermaye egemenliğini yıkmaya ve güncel toplumsal rejimin temellerini ortadan kaldırmaya çalışacaktı.

Başlangıçta bu hareket, son derece karışık ve belirsizdi. Komünün Almanlara karşı savaşı yeniden başlatıp iyi bir sonuca vardıracağını uman yurtseverler, bu harekete katılıyorlardı. Senetlerin ve kiraların ödenmesi ertelenmezse (bunu hükümet kabul etmemiş ama Komün etmişti) yıkım tehlikesi ile karşı karşıya bulunan küçük tüccarlar tarafından destekleniyordu bu hareket. Son olarak, başlangıçta bu hareket, gerici Ulusal meclisin ("köylüler", yabanıl toprak ağaları) krallığı yeniden kurmasından korkan burjuva cumhuriyetçilerin bile sevgisini kısmen kazanmıştı. Ama bu harekette baş rol, elbette İkinci imparatorluğun son yıllarında aralarında etkin bir sosyalist propaganda yürütülmüş olan ve

hatta çoğu Enternasyonal üyesi bulunan işçiler tarafından (özellikle Paris zanaatçıları tarafından) oynandı.

Sadece işçiler, Komüne sonuna değin bağlı kaldılar. Burjuva cumhuriyetçiler ile küçük-burjuvalar çok geçmeden ondan ayrıldılar: birileri hareketin sosyalist ve devrimci, proleter niteliği tarafından ürkütüldükleri için; öbürleri ise onu kesin bir yenilgiye mahkûm gördükleri zaman. Hükümetlerini sadece fransız proleterleri, korkmadan ve yorulmadan destekledi; sadece onlar onun için, yani işçi sınıfının kurtuluşu için, tüm emekçilerin daha iyi bir geleceği için çarpıştılar ve öldüler.

Dünkü müttefikleri tarafından yüzüstü bırakılan ve her türlü destekten yoksun kalan Komün, kaçınılmaz bir yenilgiye uğrayacaktı. Fransa'nın tüm burjuvazisi, bütün büyük toprak sahipleri, tüm borsa, bütün fabrikacılar, küçük-büyük bütün hırsızlar, tüm sömürücüler ona karşı birleştiler. Paris'e boyuneğdirmek için 100.000 fransız tutsağını özgür bırakan Bismarck tarafından desteklenen bu koalisyon, bilgisiz köylüler ile taşra küçük-burjuvazisini Paris proletaryasının karşısına çıkarmayı ve (öteki yarısı alman ordusu tarafından kuşatılmış bulunan) Paris'in yarısını demir bir çember içine kapamayı başardı. Fransa'nın bazı büyük kentlerinde (Marsilya, Lyon, Saint-Etienne, Dijon vb.) işçiler, aynı biçimde iktidarı ele geçirmeye, Komün ilan etmeye ve Paris'in yardımına koşmaya giriştiler ama bu girişimler hızla başarısızlığa uğradı. Ve proleter bayrağını ilk kaldıran Paris, sadece kendi güçlerine indirgenmiş ve kesin bir yenilgiye adanmış olarak kaldı.

Utkun bir toplumsal devrim için, en azından iki koşul zorunludur: yüksek derecede gelişmiş üretken güçler ve iyi hazırlanmış bir proletarya. Ama 1871'de bu iki koşul da eksikti. Fransız kapitalizmi henüz az gelişmiş ve Fransa da özellikle bir küçük-burjuvazi (zanaatçılar, köylüler, dükkancılar, vb.) ülkesiydi. Öte yandan, işçi partisi yoktu; işçi sınıfının ne hazırlığı ne de uzun bir savaşım alışkanlığı vardı ve yığın olarak görevleri ve bunları gerçekleştirme araçları üzerinde çok açık bir fikri bile yoktu. Proletaryanın ne ciddi siyasal örgütlenmesi vardı, ne de yığın sendikaları ya da kooperatif

birlikleri...

Ama Komünde asıl eksik olan şey, zamandır, programının gerçekleşmesine yönelme ve yanaşma olanağıdır. Tüm burjuvazi tarafından desteklenen Versailles hükümeti, o daha işe koyulma zamanı bulamadan, Paris'e karşı çatışmaları başlatıyordu. Komün, her şeyden önce, kendini savunmayı düşünmek zorunda kaldı. Ve 21-28 Mayıs günlerinde gelip çatan sona değin de başka şeyi ciddi ciddi düşünecek bir zamanı olmadı. Bununla birlikte, böylesine elverişsiz koşullara karşın, varoluşunun kısalığına karşın Komün, kendi gerçek anlamını ve ereklerini yeterince belirten bazı önlemler almasını da başardı. Komün, egemen sınıfların gözü bağlı aleti olan sürekli ordu yerine halkın genel silahlanmasını geçirdi; Kilise ile devletin ayrılığını ilan etti, din işleri bütçesini (yani papazların devlet tarafından beslenmesini) kaldırdı, halk eğitimine büsbütün laik bir nitelik verdi ve böylece papaz cüppeli jandarmalara ağır bir darbe indirdi. Salt toplumsal alanda çok şeyler yapma zamanı olmadı; ama yaptığı az bir şey de onun işçi hükümeti, halk hükümeti niteliğini yeterli bir açıklıkla gösteriyordu: Fırınlardaki gece işi yasaklandı; para cezaları sistemi, işçilerin bu yasallaştırılmış soyulması kaldırıldı; ensonu Komün, sahipleri tarafından yüzüstü bırakılan ya da çalışması durdurulan bütün fabrika, işyeri ve atelyeleri, onları yeniden çalıştırmaya başlayacak işçi birliklerine veren o ünlü buyrultuyu (kararnameyi) çıkardı. Ve gerçekten demokratik ve proleter niteliğini belirtmek içinmiş gibi Komün, bütün yönetim ve hükümet memurlarının görevli ücretinin normal bir işçi ücretini geçmeyeceğini ve hiçbir durumda yılda 6.000 frankın (ayda 200 rubleden az) üstüne yükselemeyeceğini kararlaştırdı.

Bütün bu önlemler Komünün, kölelik ve sömürü üzerine kurulu eski dünya için öldürücü bir tehlike olarak göründüğünü yeterli bir açıklıkla gösteriyordu. Bundan ötürü burjuva toplum, Paris Belediye Sarayı üzerinde proletaryanın kızıl bayrağı dalgalandığı sürece rahat uyuyamadı. Ve ensonu örgütlü hükümet güçleri, kötü örgütlenmiş devrim güçlerini yenmeyi başardıkları zaman, Almanlar tarafından yenilmiş ve kendi yenik yurttaşlarına karşı yürekli bonapartçı gene-

raller, bu fransız Rennenkampf ve Meller-Zakomelski'leri, Paris'in o güne değin görmediği bir insan kırımı yaptılar. 30.000 kadar Parisli, zincirlerinden boşanmış asker taslağı tarafından öldürüldü, sonradan birçoğu idam edilecek 45.000 kadarı tutuklandı; binlercesi zindana atıldı ya da sürgüne gönderildi. Toplam olarak Paris, çocuklarından 100.000 kadarını ve bunlar arasında her meslekten en iyi işçileri yitirdi.

Burjuvazi hoşnuttu. Paris proletaryasına, generalleri ile birlikte sunmuş bulunduğu kan banyosundan sonra burjuvazinin önderi, kanlı cüce Thiers: "Şimdi sosyalizmin işi tamam, hem de uzun zaman için!" diyordu. Ama bu burjuva kargalar boş yere gak gak ötüyorlardı. Komünün ezilmesinden altı yıl kadar sonra, savaşçılarının çoğu henüz zindanda çürür ya da sürgünde mum gibi erirlerken işçi hareketi, Fransa'da yeniden doğmuş bulunuyordu. Büyüklerinin deneyi ile zenginleşmiş ve yenilgileri ile hiçbir zaman gözü yılmamış bulunan yeni sosyalist kuşak, Komün savaşçılarının ellerinden düşmüş olan bayrağı kaldırdı ve "Yaşasın toplumsal devrim! Yaşasın Komün!" çığlıkları ile, güven ve gözüpeklik içinde, onu ileriye götürdü. Ve birkaç yıl daha sonra yeni işçi partisi ve onun ülkede başlatmış bulunduğu çalkanma, egemen sınıfları hükümetin elinde kalmış komüncüleri özgür bırakmaya zorluyordu.

Komün savaşçılarının anısı, sadece Fransız işçileri için değil ama tüm dünya proletaryası için kutludur. Çünkü Komün yerel ve sıkısıkıya ulusal bir amaç için değil ama tüm emekçi insanlığın, bütün aşağılanmışların, bütün küçük düşürülmüşlerin kurtuluşu için savaştı. Toplumsal devrimin öncü savaşçısı olan Komün, proletaryanın acı çektiği ve savaştığı her yerde sevgiler kazandı. Yaşam ve ölüm tablosu, dünya başkentini eline geçiren ve iki aydan çok elinde tutan işçi hükümeti imgesi, proletaryanın kahramanca savaşımının ve yenilgiden sonraki acılarının görünüşü, tüm bunlar milyonlarca işçinin ruhunu tutuşturdu, sosyalizme olan umutlarını canlandırdı ve sevgilerini kazandırdı. Paris toplarının gürlemesi, proletaryanın en geri katmanlarını derin uykularından uyandırdı ve sosyalist devrimci propagandaya

her yerde yeni bir atılım verdi. Bu nedenle Komünün yapıtı ölü değil; şimdiye değin herbirimizde yaşadı o. Komünün davası, toplumsal devrim davasıdır, emekçilerin bütünsel siyasal ve iktisadi kurtuluş davasıdır, dünya proletaryasının davasıdır. Ve bu anlamda, ölümsüzdür o.

Reboçaya Gazeta, n° 4-5
15 (28) Nisan 1911

Collected Works, vol. 17, pp. 139-43.

PROLETER DEVRİMİN ASKERÎ PROGRAMI

(PARÇA)

... Burjuvazinin proletaryaya karşı silahlanması modern kapitalist toplumun en önemli, en temel, en özsel olgularından biridir. Ve bu böyle iken devrimci sosyal-demokratlara "silahsızlanma" "istemek" öneriliyor! Bu, sınıf savaşımı görüş açısını tümü ile yadsımak ve tüm devrim düşüncesinden vazgeçmek olur. Bizim sloganımız: burjuvaziyi yenebilmesi, mülksüzleştirebilmesi ve silahsızlandırabilmesi için proletaryanın silahlanması olmalıdır. Tüm kapitalist militarizmin *nesnel evriminden* sonuçlanan ve bu evrim tarafından buyurulan bir taktik, devrimci bir sınıf için tek olanaklı taktiktir. Proletarya ancak burjuvaziyi silahsızlandırdıktan *sonradır ki* kendi evrensel tarihsel görevine ihanet etmeksizin, genel olarak bütün silahları hurdaya atabilecek ve *an-*

cak o zaman, ve daha önce hiçbir biçimde, bu işi yapmaktan geri kalmayacaktır.

Eğer güncel savaş, gerici hıristiyan sosyalistlerde ve sızlanan küçük-burjuvalarda sadece korku ve dehşet, her türlü silah kullanılması için, kan, ölüm, vb. için iğrenme uyandırıyorsa, bizim de, kapitalist toplumun her zaman aralıksız *bir sonsuz dehşet* olduğunu ve öyle kaldığını söyleme görevimiz vardır. Ve eğer şimdi, bütün savaşların en gericisi olan güncel savaş bu topluma *dehşet dolu bir son* hazırlıyorsa, umutsuzluğa düşmek için hiçbir nedenimiz yoktur. Oysa, nesnel olarak konuşmak gerekirse, burjuvazinin kendisinin, herkesin gözü önünde, gerçekten meşru ve devrimci tek savaşı, yani emperyalist burjuvaziye karşı iç savaş hazırladığı bir çağda silahsızlanma istemek —ya da, daha doğrusu, silahsızlanma düşlemek— kendini umutsuzluğa kaptırmanın ta kendisidir.

Bunun yaşamdan kopuk bir teori olduğunu söyleyecek olanlara, bir yandan tröstlerin ve kadınların fabrikalarda çalışmasının rolü; öte yandan 1871 Komünü ve Rusya'da Aralık 1905 ayaklanması olmak üzere, dünya çapında iki büyük tarihsel olguyu anımsatacağız.

Tröstleri geliştirmek, çocukları ve kadınları fabrikalara doğru sürmek, onlara acı çektirmek, ahlaklarını bozmak, en kötü durum içine düşürmek, burjuvazinin işidir. Biz bu tür gelişmeyi "iste"meyiz, onu "destekle"meyiz, ona karşı savaşırız. Ama *nasıl* savaşırız? Biliriz ki tröstler ve kadınların fabrikalarda çalışması, bir ilerleme belirtisidir. Biz geriye, zanaatçılığa, tekelcilik-öncesi kapitalizme, kadınların evde çalışmasına dönmek istemeyiz. [Bizim sloganımız şudur: –ç.] tröstler vb. arasından ve daha öteye, sosyalizme doğru ileri!

Bu akılyürütme, gerekli değişiklikleri yaparak halkın güncel askerleştirilmesine de uygulanabilir. Bugün emperyalist burjuvazi, yalnız tüm halkı değil, ama gençliği bile askerleştiriyor. Yarın, belki kadınları da askerleştirmeye girişecek. Bundan ötürü şöyle demeliyiz: aman ne iyi! Çabuk olsunlar! Bu iş ne kadar çabuk olursa, kapitalizme karşı silahlı ayaklanma da o kadar yaklaşacaktır. Sosyal-demokratlar, eğer Komün örneğini unutmazlarsa, gençliğin vb. askerleşti-

rilmesi karşısında nasıl korkuya kapılabilirler? Burada "yaşamdan kopmuş bir teori", bir düş değil ama bir olgu sözkonusu. Ve eğer sosyal-demokratlar, bütün iktisadi ve siyasal olgulara karşın, emperyalist çağ ve emperyalist savaşların zorunlu olarak benzer olguların yinelenmesine yolaçacaklarından kuşkuya düşecek kadar ileri giderlerse, gerçekte bu olacakların en kötüsü olur.

Komünün bir burjuva gözlemcisi, Mayıs 1871'de bir İngiliz gazetesinde şöyle yazıyordu: "Eğer Fransız ulusu sadece kadınlardan oluşsaydı, bu ne korkunç bir ulus olurdu!" Kadınlar ve 13 yaşından büyük çocuklar, Komün sırasında erkeklerin yanısıra savaştılar. Burjuvazinin alaşağı edilmesi için gelecekteki savaşmalarda da bu iş başka türlü olamaz. Proleter kadınlar, iyi silahlanmış burjuvazinin, kötü silahlanmış ya da silahtan büsbütün yoksun işçiler üzerine ateş etmesine mel mel bakmayacaklardır. Onlar 1871'deki gibi, tüfeğe sarılacaklardır ve bugünün yıldırılmış uluslarından —ya da daha doğrusu: hükümetlerden çok oportünistler tarafından bozulmuş bugünkü işçi hareketinden— ortaya ergeç, ama herhalde hiç kuşkusuz, devrimci proletarya "korkunç uluslar"ının uluslararası bir ittifakı çıkacaktır.

Askerleştirme bugün tüm toplumsal yaşamı bürüyor. Emperyalizm, dünyanın paylaşımı ve yeniden paylaşımı için büyük devletlerin zorlu bir savaşımıdır; öyleyse o askerleştirmeyi, kaçınılmaz olarak, yansız ülkeler ve küçük uluslar dahil, bütün ülkelere yayacaktır. Proleterlerin kadınları nasıl davranacaklar? Tüm savaşları ve askerî olan her şeyi lanetlemekle, silahsızlanma istemekle mi yetinecekler? Gerçekten devrimci bir ezilen sınıfın kadınları, böylesine yüzkızartıcı bir rolü hiçbir zaman kabullenmeyeceklerdir. Onlar oğullarına şöyle diyecek: "Yakında büyüyeceksin. Sana bir tüfek verecekler. Onu al ve silah kullanma sanatını gerektiği gibi öğren. Proleterler için çok gerekli bir bilgidir bu; bugünkü savaşta olduğu ve sosyalizme ihanet edenlerin sana öğütledikleri gibi kardeşlerin üzerine, öteki ülkeler işçileri üzerine ateş etmek için değil ama kendi öz ülkenin burjuvazisine karşı savaşmak için; sömürüye, sefalete ve savaşlara dindarca dileklerle değil ama burjuvaziyi yenip onu silahsız-

landırarak son vermek için."

Eğer güncel savaşla ilgili olarak bu propagandayı ve bu propagandanın ta kendisini yapmayı kabul etmezsek, uluslararası devrimci sosyal-demokrasi üzerine, sosyalist devrim üzerine, savaşa karşı savaş üzerine büyük sözlerden vazgeçmek daha iyi olur...

Eylül 1916'da Almanca yazıldı

İlk kez Eylül ve Ekim 1917'de, *Jugent-Internationale* gazetesi n° 9 ve 10'da yayınlandı

Collected Works, vol. 23, pp. 80-83.

PROLETER MİLİS ÜZERİNE
(PARÇA)

... İşçiler, sınıf içgüdüleri sayesinde, devrim döneminde onlara olağan bir örgütten *başka*, apayrı bir örgüt gerektiğini anladılar; bizim 1905 devrimimiz ve 1871 Paris Komünü deneyi tarafından gösterilen yola haklı olarak girdiler; *İşçi Vekilleri Sovyeti*'ni kurdular, *asker* vekilleri ile hiç kuşkusuz *ücretli* tarım işçileri vekillerini ve sonra (şu ya da bu başka biçim altında) tüm yoksul köylüleri de buna katarak, onu geliştirmeye, genişletmeye, pekiştirmeye koyuldular.

Rusya'nın istisnasız bütün yerleşim yerlerinde proleter ve yarı-proleter nüfusun, istisnasız bütün meslekleri ve bütün katmanları için, yani iktisadi bakımdan daha belirsiz ama daha popüler bir deyim kullanmak istenirse, bütün emekçiler ve bütün sömürülenler için bu türlü örgütlerin ku-

rulması, — en önemli ve en ivedi görev işte budur. Önceden belirtiyorum ki partimiz (onun yeni tip proleter örgütler içindeki *özel* rolünü gelecek mektuplarımdan birinde açıklayabileceğimi umuyorum) tüm köylü yığınına ücretli işçiler ve sonra da buğdaylarını satmayan küçük tarımcıların, zengin köylülerinkinden *ayrı* sovyetlerini kurmalarını hemen öğütlemelidir; yoksa, genel bir biçimde* gerçekten proleter bir siyaset uygulamak ve büyük bir önem taşıyan pratik bir soruna, milyonlarca insan için bir hayat-memat sorunu olan, *buğdayın* ussal bir biçimde dağıtılması, üretiminin artırılması vb. sorununa doğru olarak yanaşmak olanaksız olur.

Ama, diye sorulacak, İşçi Vekilleri Sovyetleri ne yapacaklar? Onlar "ayaklanma organları olarak, devrimci iktidar organları olarak düşünülmelidirler" diye yazıyorduk 13 Ekim 1915 tarihli Cenevre *Sosyal-Demokrat*'ının[30] 47. sayısında.**

1871 Komün ve 1905 Rus devrimi deneyinden çıkarılmış bulunan bu teorik ilke, Rusya'daki güncel devrimin güncel evresi tarafından sağlanan pratik göstergelere dayanarak açıklanmalı ve somutlaştırılmalıdır.

Devrimci bir *iktidar*a gereksinmemiz var, (belli bir geçiş dönemi için) bir *devlet*e gereksinmemiz var. Bizi anarşistlerden ayıran da bu. Devrimci marksistler ile anarşistler arasındaki ayrım, sadece birincilerin büyük merkezî komünist üretimden ve ikincilerin ise parçalanmış küçük üretimden yana olmalarına dayanmaz. Hayır, ayrım açıkça iktidar, devlet sorunu üzerine dayanır: Biz sosyalizm için savaşımda, devrimci devlet biçimlerinin devrimci kullanılmasından *yanayız*, anarşistler buna *karşı*.

Bizim bir devlete gereksinmemiz var. Ama burjuvazinin, anayasal krallıklardan en demokratik cumhuriyetlere değin her yanda yaratmış bulunduğu *biçimdeki devlete değil*. Ve

* Kırlar bundan böyle, küçük köylüler ve kısmen de orta köylüler için bir savaşım alanı olacaklardır. Büyük toprak sahipleri, zengin köylülerin desteği ile, küçük ve orta çiftçileri burjuvaziye boyuneğme zorunda bırakmaya çalışacaklardır. Bizim görevimiz, tarım işçileri ve yoksul köylülere dayanarak, onları kentler proletaryası ile çok sıkı bir birliğe doğru yöneltmektir.

** Bkz: V. Lénine, *Œuvres,* Paris-Moscou, c. 21, "Birkaç Sav". *–Ed.*

bizi, Paris Komünü derslerini ve Marx ile Engels'in bu konuda yaptıkları çözümlemeyi* değiştirmiş ya da unutmuş bulunan, kokuşma yolundaki eski sosyalist partilerin oportünistlerinden ve kautskicilerinden de işte bu ayırır.

Bizim bir devlete gereksinmemiz var, ama burjuvazi için gerekli olan ve içinde polis, ordu ve bürokrasi (memurlar topluluğu) gibi iktidar organlarının halktan ayrı, halka karşı oldukları devlete *değil*. Bütün burjuva devrimler *bu* devlet makinesini yetkinleştirmekten ve *onu* bir partinin elinden bir başka partinin eline geçirmekten başka bir şey yapmadı.

Proletarya, o, eğer bu devrimin kazanımlarını korumak ve ileriye doğru gitmek, barışı, ekmeği ve özgürlüğü fethetmek istiyorsa, bu "hazırlop" devlet makinesini, Marx'ın deyimini kullanmamız gerekirse "*yıkmak*" ve polisi, orduyu ve memurlar topluluğunu *silahlı halkın bütünü* ile *kaynaştırarak*, onun yerine başka bir devleti geçirmek zorundadır. 1871 Paris Komünü ve 1905 Rus devrim deneyi tarafından gösterilen yolu izleyerek proletarya, devlet iktidar organlarını doğrudan doğruya *kendilerinin* almaları ve bu iktidar kurumlarını *kendilerinin* oluşturmaları için nüfusun *bütün* yoksul ve sömürülen öğelerini örgütlemelidir.

Oysa Rusya işçileri, daha birinci devrimin ilk evresinde, Şubat-Mart 1917'de bu yola *girmişlerdir*. Önemli olan, şimdi bu yeni yolun ne olduğunu iyi anlamak ve onu gözüpeklik, sarsılmazlık ve direngenlik ile izlemeye devam etmektir...

11 (24) Mart 1917 günü yazıldı

İlk kez 1924'te
Komünist Enternasyonal
dergisi n° 3-4'te yayınlandı

Collected Works, vol. 23, pp. 324-26.

* Gelecek mektuplarımdan birinde ya da ayrı bir makalede, özellikle Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ında, Engels'in bu yapıtın üçüncü baskısı için yazdığı önsözde, Marx'ın 12 Nisan 1871 günlü ve Engels'in 18 ve 20 Mart 1875 günlü mektuplarında verilmiş bulunan bu çözümleme ile Kautsky'nin "devletin yıkılması" denilen sorunda 1912'de Pannekoek'e karşı yürüttüğü polemikte marksizmi dipten doruğa tahrif etmiş bulunduğu olgusu üzerinde, ayrıntılı bir biçimde duracağım.[31]

İKTİDAR İKİLİĞİ ÜZERİNE

(PARÇA)

HER devrimin temel sorunu, iktidar sorunudur. Bu sorun aydınlatılmadıkça devrimde kendi rolünü bilinçli bir biçimde oynamak ve hele devrimi yönetmek sözkonusu olamaz.

Devrimimizin bir *iktidar ikiliği* yaratmış bulunmak gibi büyük bir özgünlüğü var. Önemi her şeyden önce kavranması gereken bir olgu bu; onu anlamadan ileri gitmek olanaksız. Eski "formül"leri, örneğin bolşevizmin eski formüllerini tamamlayıp düzeltmesini bilmek gerek; çünkü onlar her ne kadar genellikle doğru çıkmışlarsa da, somut uygulamaları farklı *olmuştur*. Bir iktidar ikiliğini eskiden *kimse* ne düşünür, ne de düşünebilirdi.

İktidar ikiliği neye dayanıyor? Geçici hükümetin, *burjuvazi* hükümetinin yanında henüz güçsüz, tohum durumunda

ama gene de gerçek, sözgötürmez ve büyüyen bir varoluşu olan *bir başka hükümetin*, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin kurulmuş bulunmasına.

Bu ikinci hükümetin sınıf bileşimi nedir? Proletarya ile (asker üniforması altındaki) köylülük. Siyasal niteliği nedir? Devrimci bir diktatörlük, yani merkezî bir devlet iktidarı tarafından yayınlanan *bir yasaya değil* ama doğrudan doğruya devrimci bir zorlamaya, halk yığınlarının aşağıdan gelen dolaysız girişkenliğine dayanan bir iktidar. Bu iktidar, alışılmış tipteki parlamenter burjuva demokratik bir cumhuriyette genellikle varolan ve ileri Avrupa ve Amerika ülkelerinde şimdiye değin üstün gelen iktidardan bambaşkadır. İşin özü burada olmakla birlikte, çoğu kez unutulan, yeterince düşünülmeyen bir şeydir bu. *Bu* iktidar, 1871 Paris Komünü ile *aynı tipte* bir iktidardır ve başlıca belirtici özellikleri de şunlardır: 1) İktidarın kaynağı bir parlamento tarafından daha önce tartışılmış ve onaylanmış bir yasa değil ama halk yığınlarının dolaysız, yerel, aşağıdan gelen girişkenliği, yaygın bir deyimi kullanmak gerekirse, dolaysız bir "zorlama"dır; 2) Halktan ayrı ve halka karşı kurumlar olan polis ve ordunun yerine, tüm halkın doğrudan silahlanması geçmiştir; bu iktidar altında, kamu düzeninin korunmasını silahlı işçiler ve köylüler, silahlı halk, *kendileri* gözetirler; 3) Memurlar topluluğu da, bürokrasi de, halkın dolaysız iktidarı ile değiştirilmiş ya da hiç değilse özel bir denetim altına konmuştur; sadece görevler seçimle gelinen görevler olmakla kalmaz ama basit vekiller (*mandataires*) durumuna getirilen asiller (*titulaires*) de, halkın ilk isteği üzerine *görevden alınabilir* (*révocable*) durumdadırlar; bunlar, yüksek aylıklı "arpalıklar"dan yararlanan ayrıcalıklı, burjuva bir topluluk olmaktan çıkıp, aylıkları iyi bir işçinin alışılmış ücretini *geçmeyen* "özel bir sınıf" işçi durumuna gelirler.

Özel bir devlet tipi olarak Paris Komününün *özü* işte burada ve *sadece* buradadır. Plehanov'lar (marksizme ihanet etmiş bulunan mahut şovenler), Kautsky'ler ("merkez"ciler, yani şovenizm ile marksizm arasında bocalayan kişiler) ve genel olarak bugün egemen olan bütün sosyal-demokratlar, sosyalist-devrimciler ve benzerleri, işte bu özü unutmuşlar-

dır.

Bunlar işin içinden boş sözlerle çıkar, susku içine kapanır, sıvışır; devrim nedeniyle birbirlerini bin kez kutlarlar ama İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin *ne olduklarını düşünmek* istemezler. Bu sovyetlerin varoldukları kadarıyla, onların iktidar oldukları kadarıyla, Rusya'da Paris Komünü *tipinde* bir devletin varolduğu apaçık gerçeğini görmek istemezler.

"Kadarıyla" dedim. Çünkü bu tohum durumunda bir iktidardan başka bir şey değil: Burjuva geçici hükümet ile doğrudan bir uzlaşma aracıyla ve çeşitli edimsel ödünler aracıyla bu iktidar, kendi mevzilerini burjuvaziye kendisi *teslim etti ve buna devam ediyor...*

Pravda n° 28, 9 Nisan 1917
İmza: *N. Lenin*

Collected Works, vol. 24, pp. 38-9.

PROLETARYANIN DEVRİMİMİZDEKİ GÖREVLERİ

(PARÇA)

DEVRİMİMİZİN YARATTIĞI YENİ DEVLET TİPİ

11. İşçi, Asker, Köylü, vb. Sovyetleri iyi anlaşılamadı. Şu anlamda ki birçok kişi, Sovyetlerin *Rus devrimindeki* sınıfsal anlamı ve işlevi üzerine açık bir fikir edinemedi. Ama onların yeni bir devlet biçimini, ya da daha doğrusu yeni bir devlet *tipini* simgeledikleri de anlaşılamadı.

En yetkin, en gelişmiş burjuva devlet tipi, *parlamenter demokratik cumhuriyettir.* Parlamenter demokratik cumhuriyette iktidarı, parlamento kullanır. Devlet makinesi ya da yönetim aygıt ve örgütü, bildiğimiz aygıt ve örgütlerden oluşur: sürekli ordu, polis, gerçekte görevden alınamaz, ayrıcalıklı ve halkın *üstünde* yer alan memurlar kastı.

Ancak 19. yüzyıl sonundan başlayarak devrimci dönemler, demokratik devletin üstün bir tipine, Engels'in deyişiyle söylersek, daha şimdiden bir devlet olmaktan çıkan, "artık

terimin gerçek anlamında devlet olmayan"[32] bir devlete yol açtı. Halktan ayrı ordu ve polisin yerine, halkın kendisinin doğrudan ve dolaysız silahlanmasını *geçiren* Paris Komünü tipindeki devlettir bu devlet. Burjuva yazarlar tarafından kötülenen, kara çalınan ve özellikle haksız olarak sosyalizmi bir çırpıda "başlatma" niyeti yüklenen Komünün gerçek özü, *işte budur.*

1905'te ve 1917'de Rus devrimi, işte bu tip bir devlet kurmaya *başladı.* Rusya Halk Temsilcileri Kurucu meclisi ya da Sovyetler Konseyi vb. biçiminde bir araya gelen bir işçi, asker, köylü, vb. vekilleri Sovyetler Cumhuriyeti: şu anda ülkemizde, kadet profesör efendilerin bir burjuva parlamenter cumhuriyet için kendi yasa tasarılarını kaleme almalarını ya da Bay Plehanov ya da Kautsky gibi küçük-burjuvazi "sosyal-demokrasi"si bilgiç ve görenekçilerinin marksist devlet kavramını çarpıtmaktan vazgeçmelerini beklemeksizin, kendiliğinden ve *kendi tarzlarında* bir demokrasi yaratan halk yığınlarının girişkenliğiyle *doğmakta olan şey*, işte budur.

Marksizm anarşizmden, genel olarak devrimci dönem ve özel olarak kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi boyunca, devletin ve bir devlet iktidarının zorunluluğunu kabul etmesiyle ayrılır.

Bay Plehanov, Bay Kautsky ve hempalarının oportünist küçük-burjuva "sosyal demokratizm"inden marksizm, bu aynı dönemler için, sıradan bir burjuva parlamenter cumhuriyeti *olmayan*, Paris Komünü gibi olan bir devleti kabul etmesiyle ayrılır.

Bu devlet tipini eskisinden ayıran başlıca özellikler şunlardır:

Burjuva parlamenter cumhuriyetten krallığa dönüş çok kolaydır (tarih bunu ortaya koydu); çünkü tüm baskı aygıtı, yani ordu, polis, bürokrasi, olduğu gibi kalır. Komün ve İşçi, Asker, Köylü, vb. Vekilleri Sovyetleriyse bu aygıtı *parçalar* ve ortadan kaldırır.

Burjuva parlamenter cumhuriyet, *yığınların* kendilerine özgü siyasal yaşamını, dipten doruğa tüm devlet yaşamının *demokratik* örgütlenmesine yığınların doğrudan doğruya katılmasını engeller, bastırır. İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetle-

riyse, bunun tam tersini yapar.

Bu sovyetler, Paris Komünü tarafından ortaya konan ve Marx'ın "ensonu bulunan ve emekçilerin iktisadi kurtuluşunu *sağlayabilecek* siyasal biçim"[33] olarak adlandırdığı devlet tipini yeniden ortaya koyar.

Genellikle Rus halkının, Komünün "başlatılması" için henüz hazır olmadığı ileri sürülür. Köylülerin özgürlüğe hazır olmadıklarını ileri süren feodallerin bahanesidir bu. Komün, yani İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetleri, iktisadi gerçeklikte olduğu kadar geniş halk çoğunluğunun bilincinde de adamakıllı olgunlaşmadan önce, *hiçbir* reformu "gerçekleştir"mez, "gerçekleştirmek" niyeti yoktur ve gerçekleştirmemelidir de. İktisadi yıkım ve savaşın yol açtığı bunalım ne kadar derinleşirse, savaşın insanlıkta açtığı korkunç yaraların iyileşmesini *kolaylaştıracak*, olabildiğince yetkin bir siyasal biçim zorunluluğu kendini o kadar çok kabul ettirir. Rus halkının örgütlenme konusunda ne kadar az deneyimi varsa, yalnız burjuva siyasetçiler ve "arpalık" sahibi memurlar değil, *halkın kendisi* de örgütlenmeye o kadar *kararlı* bir biçimde *girişmek* zorundadır.

Sözde marksizmin, Bay Plehanov, Bay Kautsky ve hempaları tarafından çarpıtılan marksizmin eski önyargılarından ne kadar erken kurtulur, halkın daha şimdiden ve her yanda İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetleri kurmasına ve bu sovyetler aracılığıyla ulusun *tüm* yaşamını eline almasına yardımda ne kadar büyük çaba gösterir ve Bay Lvov ve hempaları efendiler Kurucu meclisin toplantıya çağrılmasını ne kadar geciktirirlerse, halkın bir İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetleri cumhuriyetine yönelmesi o kadar kolaylaşacaktır (Kurucu meclis yoluyla, ya da Lvov eğer onu çağırmakta gecikirse, onsuz). Halk, yeni yaşamı kendisi örgütlemeye girişince, başlangıçta yanılgılardan kaçınılamazsa da, bazı yanlışlıklar yapmak ve ilerlemek, Bay Lvov tarafından bir araya getirilecek bilgin hukukçuların, Kurucu meclisi toplantıya çağırmak ve burjuva parlamenter cumhuriyeti sürdürüp götürmek için, İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetlerini boğazlamak için yasalar kaleme almalarını *beklemekten* çok daha iyidir.

Eğer örgütlenir ve propagandamızı akıllıca yürütürsek, proleterlerle birlikte köylülüğün onda-dokuzu da polisin ye-

niden eski durumuna getirilmesine, görevden alınamaz ve ayrıcalıklı memurlar kastına, halktan ayrı orduya karşı çıkacaktır. Yeni tip devlet de işte yalnızca buna dayanır.

12. Polisin yerine bir halk milisinin geçirilmesi, devrimin tüm gelişmesi tarafından zorla kabul ettirilen ve Rusya'nın çoğu bölgelerinde gerçekleşme yolunda olan bir reformdur. Alışılmış tipteki burjuva devrimlerin çoğunda bu reformun gelip geçici olduğunu ve en demokratik, en cumhuriyetçi burjuvazinin bile eski tipte, çarcı, halktan ayrı, burjuvalar tarafından yönetilen ve halkı bin türlü ezmeye yetenekli polisi her zaman yeniden kurduğunu, yığınlara açıklamak zorundayız.

Polisin yeniden kurulmasını *engellemek* için, orduyla bir ve aynı şey olan bir halk milisi kurmaktan başka bir yol yok (sürekli ordunun yerine halkın genel silahlandırılmasının geçirilmesi). 15-65 yaş arasındaki bütün erkek ve kadın yurttaşlar, istisnasız bu milise katılacaklardır (bu yaklaşık yaş sınırları, yalnızca çocuklarla yaşlıların bu milis dışında kalacaklarını belirtmek içindir). Ücretli işçilere, hizmetkârlara, vb. kapitalistler, milisteki yurttaşlık ödevine ayrılan günlerin ücretlerini ödeyeceklerdir. Kadınlar, yalnızca genel olarak siyasal yaşama doğrudan doğruya katılmaya değil, ayrıca sürekli ve genel bir yurttaşlık görevini de yerine getirmeye yönelmedikleri sürece ne sosyalizmden, hatta ne de tam ve sürekli bir demokrasiden söz edilebilir. Oysa hastalara ve terkedilmiş çocuklara yardım, yiyecek maddelerinin denetimi, vb. gibi "polis" görevleri, kadınlar eşitliği sadece kâğıt üzerinde değil, ama gerçekte de elde edemedikleri sürece, doyurucu bir biçimde yerine getirilemez.

Polisin yeniden eski durumuna getirilmesini önlemek ve tüm halkın hizmet göreceği bir milis kurmak için gene tüm halkın örgütleyici dehasına başvurmak gibi erekler, devrimi korumak, sağlamlaştırmak ve geliştirmek amacıyla proletaryanın, yığınlar içinde benimsetmesi gereken ereklerdir.

10 (23) Nisan 1917'de yazıldı

İlk kez Eylül 1917'de "Priboy" Yayınları tarafından broşür olarak yayınlandı
İmza: *N. Lenin*

Collected Works, vol. 24, pp. 67-71.

DEVLET VE DEVRİM

(PARÇALAR)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM. PARİS KOMÜNÜ (1871) DENEYİ. MARX'IN ÇÖZÜMLEMESİ

1. KOMÜNCÜLERİN GİRİŞİMİ NEDEN ÖTÜRÜ KAHRAMANCADIR?

Komünden birkaç ay önce, 1870 güzü içinde Marx'ın, Paris işçilerine hükümeti herhangi bir devirme girişiminin, umutsuzluk tarafından esinlenen bir budalalık olacağını göstermeye çalışan bir uyarıda bulunduğu bilinir[34]. Ama Mart 1871'de kesin savaş işçilere *dayatılıp*, işçiler de bunu kabul ettikten sonra, ayaklanma bir olgu durumuna geldiği zaman Marx, uygun olmayan koşullara karşın proleter devrimi büyük bir coşkuyla selamladı. Kasım 1905'te yazdıkları işçileri ve köylüleri savaşıma bir özendirme oluşturan, ama Aralık 1905'ten sonra liberaller ile birlikte: "Silaha sarılınmamalıydı" diye haykıran, marksizmin acıklı bir üne sahip

Rus döneği Plehanov'un yaptığı gibi, "sırasız" bir hareketi bilgiçlik ile mahkûm etmekte hiç diretmedi.

Marx, ayrıca, kendi deyimine göre "cennetin zaptına çıkan" komüncülerin kahramanlığına hayranlıkla da yetinmedi. Yığınların devrimci hareketinde, bu hareketin ereğine erişmemiş bulunmasına karşın, Marx, engin bir anlam taşıyan tarihsel bir deney, proleter dünya devriminde ileriye doğru kesin bir adım, yüzlerce program ve akılyürütmeden çok daha önemli gerçek bir ilerleme görüyordu. Bu deneyi çözümlemek, ondan taktik dersler çıkarmak, teorisini sıkı bir eleştiriden geçirmek için ondan yararlanmak: Marx'ın kendisine saptadığı görev, işte budur.

Marx, *Komünist Manifesto*'da yapmayı zorunlu gördüğü tek "düzeltme"yi, Paris komüncülerinin devrimci deneyinden esinlenerek yapmıştı.

Komünist Manifesto'nun yeni bir Almanca baskısı için, yapıtın iki yazarı tarafından imzalanmış bulunan son önsöz, 24 Haziran 1872 tarihini taşır. Karl Marx ve Friedrich Engels bu önsözde, *Komünist Manifesto* programının "bugün bazı noktalarda eskimiş" olduğunu bildirirler.

"Komün, diye devam ederler, özellikle 'işçi sınıfının devlet makinesini olduğu gibi almak, ve onu kendi hesabına işletmekle yetinemeyeceğini'[35] tanıtlamıştır. ..."

Bu alıntının tırnak içine alınmış son sözleri, yazarları tarafından Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* yapıtından alınmıştır.

Öyleyse Marx ve Engels, Paris Komününün bellibaşlı temel derslerinden birine o kadar büyük bir önem veriyorlardı ki onu özsel bir düzeltme olarak *Komünist Manifesto* içine sokmuşlardır.

Son derece belirtici bir şey: oportünistler tarafından işte tam da bu özsel düzeltme bozulmuştur ve *Komünist Manifesto* okurlarının eğer yüzde-doksandokuzu değilse, onda-dokuzu kuşkusuz bunun anlamını bilmez. Biraz daha ilerde, özel olarak saptırmalara ayrılmış bir bölümde, bu saptırmadan ayrıntılı olarak sözedeceğiz. Şimdilik Marx'ın tarafımızdan aktarılan ünlü formülünün alışılmış, bayağı "yorum"unun, bu formülün sözde iktidarı ele geçirmeye, vb. karşıt olarak, yavaş bir evrim fikrini vurguladığı yolunda ol-

duğunu belirtmek bize yetsin.

Gerçeklikte Marx'ın fikri, *bunun tam karşıtıdır*. Marx'ın fikri, işçi sınıfının "hazırlop devlet makinesi"ni *parçalamak, yıkmak* ve onu ele geçirmekle yetinmemek zorunda olduğu yolundadır.

12 Nisan 1871 günü, yani tam da Komün sırasında Marx, Kugelmann'a şöyle yazıyordu:

"*18 Brumaire*'imin son bölümünde, eğer yeniden okursan göreceğin gibi, Fransa'da gelecek devrim girişiminin şimdiye değin olduğu gibi artık bürokratik ve askerî makineyi başka ellere geçirtmeye değil ama onu *yıkmaya* [altı Marx tarafından çizilmiş; özgün metinde, sözcük *zerbrechen*'dir] dayanacağını belirtiyorum. Kıta üzerindeki her gerçek halk devriminin ilk koşuludur bu. Kahraman Parisli arkadaşlarımızın giriştikleri şey de, işte budur." (*Neue Zeit*, XX, 1, 1901-1902,[36] s. 709.) (Marx'tan Kugelmann'a mektupların, biri benim tarafımdan yapılmış ve önsözlendirilmiş* en az iki Rusça baskısı yapılmıştır.)

"Bürokratik ve askerî makineyi parçalamak": Marksizmin devrim sırasında proletaryanın devlet karşısındaki görevleri üzerindeki başlıca dersi, bu birkaç sözcükte kısaca dile getirilmiş bulunuyor. Ve marksizmin Kautsky'ye borçlu bulunduğumuz egemen yorumu ile sadece büsbütün unutulmuş olmakla kalmayan, ama açıkça saptırılmış olan şey de, işte bu derstir!

Marx'ın, *18 Brumaire*'in iletmede bulunduğu parçasına gelince, onu yukarda tümü ile aktarmış bulunuyoruz.

Marx'ın bu parçasında üzerinde özellikle durulacak iki nokta var. İlkin, sonucunu kıta ile sınırlandırıyor. İngiltere henüz salt kapitalist ama hem militarizmi, hem de geniş ölçüde bürokrasisi olmayan bir ülke örneği iken, 1871'de anlaşılır bir şeydi bu. Bundan ötürü Marx, devrimin ve hatta halk devriminin olanaklı göründüğü ve gerçekte "hazırlop devlet makinesi" önceden yıkılmak*sızın* bunun böyle olduğu İngiltere için bir istisna yapıyordu.

Bugün, 1917'de, birinci büyük emperyalist savaş çağın-

* Bkz: V. Lénine, *Œuvres*, Paris-Moscou, c. 12, s. 101-109. –*Ed.*

da, Marx'ın bu sınırlaması artık geçerli değil. Amerika gibi İngiltere de, tüm dünyadaki anglo-sakson özgürlüğünün (militarizm ve bürokratizm yokluğu) bu en büyük ve son temsilcileri de, her şeyi kendilerine bağımlılaştıran ve her şeyi kendi ağırlıkları altında ezen askerî ve bürokratik kurumların, aşağılık ve kanlı avrupasal bataklığına kayıverdiler. Şimdi Amerika'da olduğu gibi İngiltere'de de, "her gerçek halk devriminin ilk koşulu", (bu ülkelerde 1914'ten 1917'ye değin, bundan böyle bütün emperyalist devletlerde ortak "avrupasal" bir yetkinliğe eriştirilmiş bulunan) "hazırlop devlet makinesi"nin *parçalanması, yıkılması*dır.

İkincisi, özel bir dikkate değer olan şey, Marx'ın askerî ve bürokratik devlet makinesinin yıkılmasının, "her gerçek *halk* devriminin ilk koşulu" olduğu yolundaki o çok derin düşüncesidir. Bu "halk" devrimi kavramı, Marx'ın ağzında şaşırtıcı gibi görünür ve Rusya'da Plehanov'un çömezleri ile menşevikler,[37] Struve'nin şu marksist geçinmek isteyen çırakları, onun bu deyimini bir "dil sürçmesi" olarak nitelendirebilirler. Onlar marksizmi öylesine yavanca liberal bir öğretiye indirgemişlerdir ki onlar için burjuva devrim ve proleter devrim antitezi dışında hiçbir şey yoktur; üstelik bu antitezi de en skolastik bir biçimde anlarlar.

Eğer örnek olarak 20. yüzyıl devrimleri alınırsa, Portekiz ve Türk devrimlerini[38] burjuva devrimler olarak kabul etmek, besbelli kaçınılmaz bir şey olacaktır. Ama bu devrimlerin her ikisi de "halk" devrimi değildir; çünkü halk yığını, engin halk çoğunluğu, kendine özgü iktisadi ve siyasal istemlerle görülür, etkin, özerk bir biçimde bu devrimlere katılmaz. Buna karşılık 1905-1907 Rus burjuva devrimi, Portekiz ve Türk devrimlerinin zaman zaman kazandıkları kadar "parlak" başarılar kazanmış olmaksızın, sözgötürmez bir "gerçek halk" devrimi oldu. Çünkü halk yığını, halk çoğunluğu, halkın baskı ve sömürü altında bunalmış en derin "aşağı" katmanları, kendiliklerinden ayaklanmış ve devrimin tüm gidişi üzerinde *kendi* isteklerinin, yıkılmakta olan eski toplum yerine gönüllerince bir toplum kurma yolundaki *kendi* girişimlerinin izini bırakmışlardır.

1871'de proletarya, Avrupa kıtası ülkelerinden hiçbirin-

de halk çoğunluğunu oluşturmuyordu. Devrim, ancak proletarya ve köylülüğü kapsayarak "halk" devrimi olabilir ve çoğunluğu hareketin içine gerçekten sürükleyebilirdi. "Halk" işte bu iki sınıftan oluşuyordu. Bu iki sınıf "bürokratik ve askerî makine" onları ezdiği, alçalttığı, sömürdüğü için birleşmiş bulunuyordu. "Halk"ın, halk çoğunluğunun, işçilerin ve köylü çoğunluğunun gerçek çıkarı, bu makineyi *parçalamak*, onu *yıkmak*tır; yoksul köylüler ile proleterlerin özgür bağlaşmasının "ilk koşul"u budur ve bu bağlaşma yoksa, sağlam demokrasi yoktur, olanaklı sosyalist dönüşüm yoktur.

Paris Komünü, bilindiği gibi, yolu bu bağlaşmaya açıyordu. Çeşitli iç ve dış nedenlerden ötürü, ereğine ulaşamadı.

Demek ki Marx, bir "gerçek halk devrimi"nden söz ederken ve (çok ve sık sık sözünü ettiği) küçük-burjuvazinin özelliklerini hiç unutmaksızın, 1871'de Avrupa kıta devletlerinin çoğundaki gerçek sınıf ilişkilerini en büyük bir kesinlikle hesaba katıyordu. Öte yandan devlet makinesinin "yıkılma"sının, işçi ve köylülerin çıkarları tarafından dayatıldığını, bu işin onları birleştirdiğini ve onlara ortak bir görev, bu "asalak"ın ortadan kaldırılması ve yeni bir şey ile değiştirilmesi görevini verdiğini de saptıyordu.

Peki ama ne ile?

2. YIKILAN DEVLET MAKİNESİNİ NE İLE DEĞİŞTİRMELİ?

Marx bu soruya 1847'de, *Komünist Manifesto*'da henüz son derece soyut bir yanıt, ya da daha çok sorunları belirten ama çözüm yollarını göstermeyen bir yanıt veriyordu. Devlet makinesini "proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi" ile, "demokrasinin fethi" ile değiştirmek, — *Komünist Manifesto*'nun yanıtı işte buydu.[39]

Proletaryanın bu egemen sınıf olarak örgütlenmesinin hangi somut biçimleri alabileceğini, bu örgütlenmenin "demokrasinin" en tam, en tutarlı "fethi" ile hangi belgin biçimde uyuşabileceğini bilme sorusuna yanıtı Marx, ütopyaya düşmeksizin, yığın hareketi *deney*inden bekliyordu.

Komün deneyi ne kadar sınırlı olursa olsun, Marx bu de-

neyi *Fransa'da İç Savaş*'ında çok dikkatli bir tahlilden geçirir. Bu yazıdan bellibaşlı parçaları aktaralım:

19. yüzyılda, "sürekli ordu, polis, bürokrasi, din ve yüksek yönetim adamları gibi her yerde hazır olan örgenlikleri ile birlikte", ortaçağ tarafından iletilen "merkezî devlet iktidarı" gelişmişti. Sermaye ile emek arasındaki sınıf karşıtlığının gelişmesi nedeniyle, "devlet iktidarı gitgide toplumsal köleleştirme ereğiyle örgütlenmiş bir kamu gücü, bir sınıf egemenliği aygıtı niteliğini kazanıyordu. Sınıflar savaşımında bir ilerlemeyi gösteren her devrimden sonra, devlet iktidarının salt bastırıcı niteliği gitgide daha açık bir biçimde ortaya çıkıyordu:" 1848-1849 devriminden sonra devlet iktidarı, "sermayenin emeğe karşı ulusal savaş silahı" durumuna gelir. İkinci imparatorluk, bu silahı daha da güçlendirmekten başka bir şey yapmaz.

"İmparatorluğun dolaysız antitezi, Komün oldu." Komün, "sınıf egemenliğinin sadece kralcı biçimini değil, ama sınıf egemenliğinin kendisini ortadan kaldıracak bir cumhuriyetin" "olumlu biçimi idi. ..."

Proleter sosyalist cumhuriyetin bu "olumlu" biçimi açıkça neye dayanıyordu? Kurmaya başladığı devlet nasıl bir şeydi?

"... Komünün ilk buyrultusu ... sürekli ordunun kaldırılması ve onun yerine silahlı halkın geçirilmesi oldu..."

Bu istem, şimdi sosyalist olduğunu söyleyen bütün partilerin programında yer alıyor. Ama programlarının kaç para ettiğini en iyi, tam da 27 Şubat devriminden[40] sonra bu isteme uymayı kabul etmemiş bulunan bizim sosyalist-devrimcilerimiz[41] ile menşeviklerimizin tutumu gösterir!

"... Komün, kentin çeşitli ilçelerinden genel oy ile seçilmiş belediye meclisi üyelerinden oluşmuştu. Bu üyeler sorumlu ve her an görevden geri alınabilir idiler. Üyelerinin çoğu doğal olarak ya işçiler ya da işçi sınıfının ünlü temsilcileri idiler..."

"... Merkezî hükümetin aleti olmaya devam edecek yerde polis, siyasal öznitelikelerinden hemen yoksunlaştırıldı ve Komünün 'sorumlu ve her an görevden geri alınabilir' bir aleti durumuna dönüştürüldü. ... Yönetimin bütün öteki kol-

larındaki memurlar için de aynı şey oldu. ... Komün üyelerinden en aşağı basamağa değin kamu görevi, *işçi ücretleri* karşılığı görülecekti. Yüksek devlet görevlilerinin geleneksel rüşvetleri ve temsil ödenekleri, bu yüksek görevlilerin kendileri ile birlikte yok oldu. ... Eski hükümet iktidarının maddi aletleri olan sürekli ordu ile polis bir kez ortadan kaldırıldıktan sonra, Komün manevi baskı aracını, papazların iktidarını yıkma işine girişti. ... Adalet görevlileri yalancı bağımsızlıklarından yoksunlaştırıldılar, ... seçilir, sorumlu ve geri alınabilir olacaklardı..."[42]

Böylece Komün, sürekli ordunun kaldırılması, istisnasız bütün memurların seçilirlik ve geri alınabilirliği ile "yalnızca" daha tam bir demokrasi kurarak, parçalanmış devlet makinesini değiştirmişe benziyordu. Oysa gerçeklikte bu "yalnızca", devsel bir yapıt oluşturur: kurumların temelden farklı başka kurumlar ile değiştirilmesi, bir "niceliğin niteliğe dönüşmesi" durumunun ta kendisidir bu: Böylece, tasarlanması olanaklı en tam ve en yöntemli biçimde gerçekleşen demokrasi, burjuva demokrasisi olmaktan çıkar, proleter demokrasi durumuna gelir; devlet (= belirli bir sınıfa boyuneğdirmeye yönelik özel iktidar), artık gerçek anlamda bir devlet olmayan bir şey durumuna dönüşür.

Ama burjuvaziye boyuneğdirmek ve onun direncini kırmak gene de bir zorunluluk olmaktan geri kalmaz. Bu zorunluluk kendini Komüne özellikle dayatıyordu ve Komünün yenilgi nedenlerinden biri de onun bu işi yeterince gözüpeklik ile yapmamış bulunmasıdır. Ne var ki artık burada bastırma organı kölelik, serflik ve ücretli kölelik çağlarında her zaman olmuş olduğu gibi nüfusun azınlığı değil, ama çoğunluğudur. Oysa, baskıcılarına boyuneğdiren halk çoğunluğunun *kendisi* olduğu anda, "özel" bir bastırma "gücü"ne de *artık gereksinme yoktur*! Devlet, işte bu anlamda *sönmeye başlar*. Ayrıcalıklı bir azınlığın (ayrıcalıklı memurlar, sürekli ordu şefleri) özel kurumları yerine, bu görevleri doğrudan doğruya çoğunluğun kendisi yerine getirebilir ve devlet iktidarı görevleri halkın tümü tarafından ne ölçüde yerine getirilirse, bu iktidar o kadar az zorunlu bir duruma gelir.

Bu bakımdan, Komün tarafından alınan ve Marx'ın özel-

likle belirttiği önlemlerden biri, son derece ilginçtir: Bütün temsil ödeneklerinin, memurlar topluluğuna yönelik bütün parasal ayrıcalıkların kaldırılması, *bütün* memur aylıklarının *"işçi ücretleri"* düzeyine indirilmesi. Burjuva demokrasisinden proleter demokrasiye, ezenlerin demokrasisinden ezilen sınıfların demokrasisine, belirli bir sınıfa boyuneğdirmeye yönelik *"özel güç"* olarak devletten, halk çoğunluğunun, işçilerin ve köylülerin *genel iktidarı* tarafından baskıcılar üzerine uygulanan bastırmaya *dönüş*, en belirgin biçimde işte burada görünür. Ve işte bu özellikle çarpıcı ve devlet sorununa ilişkin belki de en önemli nokta üzerindedir ki Marx'ın öğrettikleri en çok unutulan şeyler olmuştur! Basitleştirici yorumlar —sayısızdır bunlar—, bundan sözetmez. Dinleri bir kez devlet dini durumuna geldikten sonra, devrimci demokratik ruhu ile birlikte ilkel hıristiyanlığın "saflık"larını da unutmuş bulunan hıristiyanlar gibi bunu, günü geçmiş bir "saflık" gibi gizlemek "usul"dendir.

Yüksek devlet memurları aylığının indirimi, "sadece" saf, ilkel bir demokratizm istemiymiş gibi görünür. Modern oportünizmin "kurucu"larından biri, eski sosyal-demokrat Ed. Bernstein, kendini "ilkel" demokratizme karşı yavan burjuva alaylarını yinelemeye iyice alıştırmıştı. Bütün oportünistler gibi, günümüzün bütün kautskicileri gibi, ilkin "ilkel" demokratizme belli bir "dönüş" olmaksızın kapitalizmden sosyalizme geçişin *olanaksız* olduğunu (çünkü ensonu devlet görevleri çoğunluk tarafından, halkın tümü tarafından başka nasıl görülebilir?) ve ikinci olarak, kapitalizm ve kapitalist kültüre dayanan "ilkel demokratizm"in, eski ya da kapitalist-öncesi çağların ilkel demokratizmi olmadığını, o da hiç anlamamıştır. Kapitalist kültür, büyük üretimi, fabrikaları, demiryollarını, postayı, telefonu vb. *yaratmıştır*. Ve *bu temel üzerinde*, eski "devlet iktidarı" görevlerinin engin çoğunluğu öylesine basitleştirilmişlerdir ve öylesine basit kayıt-kuyut, denetim işlemlerine indirgenebilirler ki bir ilköğretimden geçmiş herkesin pekâlâ yapabileceği bir nitelikte olacaklar, basit bir "işçi ücreti" aracıyla pekâlâ yapılabileceklerdir; öyleyse bu görevlerden her türlü ayrıcalıklı, "hiyerarşik" nitelik kaldırılabilir (ve kaldırılmalıdır da).

İstisnasız bütün memurların her işe seçimle gelip *her an* görevden geri alınabilmeleri, maaşlarının normal bir "işçi ücreti" düzeyine indirilmesi, işçiler ile köylüler çoğunluğu çıkarlarını son derece dayanışık kılan bu basit ve "anlaşılması kolay" demokratik önlemler, aynı zamanda kapitalizmden sosyalizme götüren köprü işini de görürler. Bu önlemler devletin yeniden-örgütlenmesine, toplumun salt siyasal yeniden-örgütlenmesine ilişkindirler ama tüm anlam ve tüm değerlerini, elbette ancak "mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesi"nin gerçekleşmesi ya da hazırlanmasına bağlandıkları zaman, yani üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetinin toplumsal mülkiyet durumuna dönüşmesi ile kazanırlar.

"Komün, diye yazıyordu Marx, iki büyük gider kaynağını, sürekli ordu ile memurculuğu ortadan kaldırarak, bütün burjuva devrimlerin o ucuz hükümet sloganını gerçekleştirdi."

Köylülük ile öteki küçük-burjuvazi katmanlarının ancak çok küçük bir azınlığı, sözcüğün burjuva anlamı ile "yükselir", "başarı kazanır", yani yalnızca bazı bireyler ya ense kulak yerinde kişiler, burjuvalar, ya da güvenceli ve ayrıcalıklı memurlar durumuna gelirler. Bir köylülüğün varolduğu bütün kapitalist ülkelerde (ve bu ülkeler çoğunluktadır), köylülerin büyük çoğunluğu hükümet tarafından ezilir ve onu alaşağı etme özlemini taşırlar; "ucuz" bir hükümet özlemi taşırlar. Bu görevin üstesinden *yalnız* proletarya gelebilir ve bu işi yaparken proletarya aynı zamanda devletin sosyalist yeniden-örgütlenmesine doğru da bir adım atmış olur.

3. PARLAMENTARİZMİN ORTADAN KALDIRILMASI

"Komün, diye yazıyordu Marx, parlamenter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı etkin bir örgüt olmalıydı."

"... Her üç ya da altı yılda bir, halkı parlamentoda yönetici sınıfın hangi üyesinin 'temsil' edeceğini ve ayaklar altında çiğneyeceğini (*ver- und zertreten*) kararlaştıracak yerde, genel oy hakkı, komünler biçiminde örgütlenen halkın —

bireysel seçimin herhangi bir işverene olduğu gibi— bu işletmeler için işçiler, gözetimciler, muhasebeciler bulmasına yaramalıydı."

Parlamentarizmin 1871'de ortaya konmuş bulunan bu ilginç eleştirisi de bugün, sosyal-şovenizm ve oportünizmin egemenliği sonucu, marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında bulunuyor. Profesyonel bakan ve parlamenterler, proletarya hainleri ve "pratik" sosyalistler, parlamentarizmi eleştirme işini artık büsbütün anarşistlere bırakmış bulunuyorlar ve bu şaşırtıcı mantık nedeniyle de, *her* parlamentarizm eleştirisini "anarşizm" olarak nitelendiriyorlar. Scheidemann, David, Legien, Sembat, Renaudel, Henderson, Vandervelde, Stauning, Branting, Bissolati ve hempaları gibi "sosyalistler" karşısında midesi bulanan "ileri" parlamenter ülkeler proletaryasının, oportünizmin ikiz kardeşi olmasına karşın anarko-sendikalizme gitgide daha büyük bir yakınlık göstermesine şaşılamaz.

Ama Marx için devrimci diyalektik hiçbir zaman bu yeni moda lafazanlık, Plehanov, Kautsky ve başkalarının onu dönüştürdükleri bu bebe oyuncağı olmadı. Marx, özellikle durum açıkça devrimci olmadığı zaman, burjuva parlamentarizmi "ahır"ından bile yararlanmaktaki yetersizliği yüzünden anarşizm ile acımasızca bozuşmayı bilmişti; ama o aynı zamanda parlamentarizmin gerçekten proleter ve devrimci bir eleştirisini vermeyi de bilmişti.

Dönem dönem, belli bir sayıdaki yıllar için, parlamentoda halkı yönetici sınıfın hangi üyesinin ayaklar altına alacağına, ezeceğine karar vermek — sadece anayasal, parlamenter krallıklarda değil ama en demokratik cumhuriyetlerde de burjuva parlamentarizminin gerçek özü, işte budur.

Ama eğer devlet sorunu konur, eğer parlamentarizm onun kurumlarından biri olarak görülürse, proletaryanın *bu* alandaki görevleri açısından, parlamentarizmden kurtulmanın yolu nedir? Ondan nasıl vazgeçilebilir? Şunu durmadan söylemek zorundayız: Marx'ın Komün irdelemesine dayanan dersleri öylesine unutulmuştur ki güncel "sosyal-demokrat" (güncel sosyalizm haini okuyunuz), parlamentarizmin anarşist ya da gerici eleştirisinden başka bir eleştirisini tasarla-

makta düpedüz yeteneksizdir.

Gerçi parlamentarizmden kurtulmanın yolu, temsilî organları ve seçim ilkesini yıkmaya değil ama söz değirmenleri olan temsilî organları "hareketli" meclisler durumuna dönüştürmeye dayanır. "Komün parlamenter bir organ değil, aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı etkin bir örgüt olmalıydı."

"Parlamenter olmayan ama hareketli" bir organ, işte tam da modern parlamenterler ile sosyal-demokrasinin parlamenter "kuçu kuçu"larının anlayacağı bir söz! Amerika'dan İsviçre'ye değin, Fransa'dan İngiltere'ye, Norveç'e, vb. değin herhangi bir parlamenter ülkeyi düşünün, gerçek "devlet" işi kuliste görülür, tezgâhlanır ve devlet daireleri, bakanlıklar, kurmay kurulları tarafından uygulanır. Parlamentolarda yalnızca "saf halk"ı aldatma ereğiyle gevezelikten başka bir şey yapılmaz. Bu öylesine doğrudur ki burjuva demokratik cumhuriyet olan Rus cumhuriyetinde bile, hatta gerçek bir parlamento kuracak zamanı bulmadan önce parlamentarizmin bütün bu kötülükleri hemen ortaya çıkmış bulunuyor. Çürümüş hamkafalılık kahramanları — Skobelev'ler ve Çereteli'ler, Çernov'lar ve Avksentiyev'ler— burjuva parlamentarizminin mide bulandırıcı örneği üzerine kısır söz değirmenleri durumuna getirdikleri Sovyetleri bile kötürümleştirmeyi başardılar. Sovyetlerde "sosyalist" bakan baylar, lafazanlıkları ve kararları ile saf köylüleri aldatıyorlar. Hükümet içinde, bir yandan "yağ tabağı"nın, kazançlı ve saygın arpalıkların çevresine sırayla, olabildiğince çok sosyalist-devrimci ve menşevik oturtmak, öte yandan halkın "dikkatini dağıtmak" için, sürekli bir oyun oynanıyor. Bu arada da bakanlıklarda, kurmay kurullarında, "devlet işi" görülüyor!

Yönetici parti olan "sosyalist-devrimciler"in organı *Dyelo Naroda*,[43] son zamanlarda bir başyazıda "herkes"in kendini siyasal fuhşa kaptırdığı "kibar" kişilerin o eşsiz içtenliği ile "sosyalistler"e (sözcüğü bağışlayın!) ilişkin bakanlıklarda, hatta oralarda bile, tüm eski bürokratik aygıtın kabaca olduğu gibi kaldığını, geçmişte olduğu gibi işlediğini ve devrimci önlemleri tam bir "özgürlük" içinde baltaladığını itiraf edi-

yordu. Ama bu itiraf olmaksızın bile sosyalist-devrimciler ile menşeviklerin hükümete katılma öyküsü, bunun böyle olduğunun somut kanıtını vermiyor mu? Bu durumda belirtici olan şey, hükümette kadetlerle birlikte yer alan Çernov, Rusanov, Zenzinov efendiler ile öbür *Dyelo Naroda* yazarlarının, yüzsüzlüğü "onlarda", onların bakanlıklarında, her şeyin geçmişte olduğu gibi gittiğini, önemsiz bir şey gibi açıkça ve kızarmaksızın anlatacak kadar ileri götürmeleridir!! Saf köylüyü aldatmak için devrimci demokratik lafazanlık, kapitalistleri "zevkten dörtköşe etmek" için bürokratik ve kırtasiyeci hinoğlu hinlikler: İşte "namuslu" koalisyonun *özü*.

Burjuva toplumun iliklerine değin çürümüş, satılık parlamentarizmi yerine Komün, parlamenterler kendileri çalışmak, yasalarını kendileri uygulamak, bu yasaların etkilerini kendileri denetlemek, bunlar üzerine seçmenler karşısında kendileri yanıt vermek zorunda oldukları için, düşünce ve tartışma özgürlüğünün aldatmaca biçiminde yozlaşmadığı organlar geçirir. Temsilci organlar kalırlar ama özel sistem olarak, yasamacı ve yürütmeci işbölümü olarak, milletvekilleri için ayrıcalıklı durum olarak parlamentarizm, *artık yoktur*. Temsilci organlar olmaksızın bir demokrasi, hatta proleter bir demokrasi düşünemeyiz; ama eğer burjuva toplumun eleştirisi bizim için boş bir söz değilse, eğer burjuva egemenliğini alaşağı etme isteği, menşevikler ve sosyalist-devrimcilerde olduğu gibi, Scheidemann ve Legien'lerde, Sembat ve Vandervelde'lerde olduğu gibi, işçilerin oylarını avlamaya yönelik "seçimlik" bir söz değil de ciddi ve içten bir istenç ise, demokrasiyi parlamentarizm olmadan düşünebiliriz ve *düşünmeliyiz* de.

Proleter demokrasiye olduğu gibi Komüne de gerekli olan *bu* yönetsel personelden sözederken Marx'ın karşılaştırma terimi olarak "herhangi bir işverenin" personelini, yani "işçileri, gözetimcileri ve muhasebecileri" ile birlikte olağan bir kapitalist işletmeyi alması son derece anlamlıdır.

Marx'ta ütopyacılığın zerresi yoktur; tepeden tırnağa "yeni" bir toplum türetmez o, tepeden tırnağa "yeni" bir toplum tasarlamaz. Hayır, o yeni toplumun eski toplumdan *başlayan doğuşunu*, eski toplumdan yeni topluma geçiş biçimle-

rini, doğal bir tarih süreci olarak irdeler. Somut proleter yığın hareket deneyini ele alır ve ondan pratik dersler çıkarmaya çalışır. Tıpkı bütün büyük devrimci düşünürlerin, (Plehanov'un: "Silaha sarılınmamalıydı", ya da Çereteli'nin: "Bir sınıf kendi özlemlerini kendisi sınırlandırmasını bilmelidir" dediği gibi) hiçbir zaman onlara bilgiççe bir "ahlak" açısından yanaşmaksızın, büyük ezilen sınıf hareketleri okulundan ders almakta duraksamadıkları gibi, o da komün "okulundan ders almaya koyulur."

Memurculuğu birdenbire, her yerde ve büsbütün ortadan kaldırmak sözkonusu edilemez. Bu bir ütopyadır. Ama tüm memurculuğun kerte kerte ortadan kalkmasını sağlayan yeni bir yönetim makinesinin kurulmasına vakit geçirmeden başlamak için eski yönetim makinesini birdenbire *parçalamak* bir ütopya *değil*, Komün deneyinin ta kendisi, devrimci proletaryanın geciktirilmez, ivedi görevinin ta kendisidir.

Kapitalizm yönetsel "devlet" görevlerini basitleştirir; "tepeden buyurma yöntemleri"nin yadsınmasını ve her şeyin, tüm toplum adına, "işçilere, gözetimcilere, muhasebecilere" işveren bir proleterler (egemen sınıf) örgütüne bağlanmasını sağlar.

Biz ütopyacı değiliz. Tüm yönetimden, tüm bağımlılıktan *bir anda* vazgeçmeyi "düş"lemiyoruz. Proletarya diktatörlüğüne düşen görevlerin anlaşılmamasına dayanan bu anarşistçe düşler, marksizme tamamen yabancıdır ve gerçeklikte sosyalist devrimi insanların değişecekleri güne değin ertelemekten başka bir şeye de yaramaz. Bize gelince, biz, bugün oldukları gibi ve bağımlılıktan, denetimden, "gözetimci ve muhasebecilerden" vazgeçmeyecek olan insanlar ile birlikte, sosyalist devrim istiyoruz.

Ama tüm sömürülenlerin ve tüm emekçilerin silahlı öncüsü olan proletaryaya bağımlı olmak gerekir. Devlet memurlarına özgü "tepeden buyurma yöntemleri"nin, daha bugünden kentlilerin çoğunluğunun yeteneği içinde olan ve onların "işçi ücretleri" karşılığı pekâlâ yapabilecekleri çok basit görevlerle, basit bir "gözetim ve muhasebe" uygulaması ile değiştirilmesine daha şimdiden, bugünden yarına başlanabilir ve başlanmalıdır da.

Kapitalizm tarafından daha önce yaratılmış bulunan şeyi çıkış noktası alarak, kendi işçi deneyimimize dayanarak, sıkı bir disiplin, silahlı işçilerin devlet iktidarı tarafından korunup sürdürülen demirden bir disiplin kurarak, büyük üretimi biz *kendimiz*, biz işçiler örgütleyeceğiz; devlet memurlarını (elbette her cins, her tür ve her düzeydeki uzmanları yerli yerinde tutarak) yönergelerimizin basit uygulayıcı görevlileri rolüne, sorumlu, geri alınabilir ve alçakgönüllüce bir para alan "gözetimciler ve muhasebeciler" rolüne biz *kendimiz*, biz işçiler indirgeyeceğiz: *bizim* proleterce görevimiz, işte budur; proleter devrimi yaparken kendisinden *başlanabilecek* ve kendisinden başlanması gereken şey, işte budur. Büyük üretim temeline dayanan bu ilk önlemler, her türlü memurculuğun kerte kerte "sönme"sine, gitgide basitleşen gözetim ve muhasebe görevlerinin, daha sonra bir alışkanlık durumuna gelmek ve ensonu özel bir bireyler kategorisinin *özel* görevleri olarak ortadan kalkmak üzere, herkes tarafından sırayla yapılacakları bir düzenin —tırnak içinde olmayan ve ücretli köleliğe hiç benzemeyen bir düzenin— kerte kerte kurulmasına kendiliklerinden götürürler.

70 yıllarının nükteci bir alman sosyal-demokratı *posta* üzerine, onun örnek bir sosyalist işletme olduğunu söylemişti. Bundan daha doğru bir şey yoktur. Posta bugün *kapitalist* devlet tekeli örneğine göre örgütlenmiş bir işletmedir. Emperyalizm bütün tröstleri, gitgide bu tip örgütler durumuna dönüştürüyor. İşten bunalmış ve aç "basit" emekçiler, bu işletmelerde aynı burjuva bürokrasisi pençesinde kıvranıyor. Ama toplumsal yönetim mekanizması bu işletmelerde daha şimdiden hazır durumdadır. Bir kez kapitalistler alaşağı edildikten, bu sömürücülerin direnci silahlı işçilerin demirden pençesiyle kırıldıktan, güncel bürokratik devlet makinesi parçalandıktan sonra, karşımızda teknik bakımdan hayran olunacak biçimde araçlanmış, "asalaklık"tan kurtulmuş ve birleşmiş işçilerin teknisyenler, gözetimciler, muhasebeciler çalıştırarak, *herkesin* emeğini, *bütün* memurların emeği gibi, bir işçi ücreti ile ödeyerek, kendi başlarına pekâlâ çalıştırabilecekleri bir mekanizma buluruz. Bütün tröstler konusunda hemen gerçekleştirilebilir bir nitelik taşıyan ve

Komün tarafından (özellikle devletin örgütlenmesi alanında) pratik olarak daha önce başlatılmış bulunan deney gözönünde tutulursa emekçileri sömürüden kurtaran somut, pratik görev, işte budur.

Tüm ulusal ekonominin posta gibi, teknisyenlerin, gözetimcilerin, muhasebecilerin, *bütün* memurlar gibi "işçi ücretleri"ni geçmeyen bir maaş alacakları biçimde, silahlı proletaryanın denetim ve yönetimi altında örgütlenmesi: ivedi ereğimiz, işte budur. Gereksindiğimiz devlet ve onun iktisadi temeli, işte bu. Parlamentarizmin kaldırılması ile temsilci organların korunup sürdürülmesinin vereceği şey, — çalışan sınıfları bu organların burjuvazi tarafından bozulmasından kurtaracak olan şey, işte bu.

4. ULUS BİRLİĞİNİN ÖRGÜTLENMESİ

"... Komünün geliştirme zamanı bulamadığı kısa bir ulusal örgütlenme taslağında, Komünün, en küçük köyün bile siyasal örgütlenme biçimi olacağı açıkça söylenmiştir..." Paris "ulusal delegasyonu"nu seçecek olanlar da komünlerdir.

"... Merkezî bir hükümete hâlâ kalan sayıca az ama önemli görevler, yanlışlığı biline biline söylendiği gibi kaldırılmayacak, ama komünsel, yani sıkı sıkıya sorumlu memurlara verilecekti..."

"... Komünsel kuruluş ile ulus birliği parçalanmayacak ama tersine, örgütlenecekti; ulus birliği, bu birliğin cisimleşmesi olduğunu ileri süren ama onun asalak bir urundan başka bir şey olmadığı halde ulustan bağımsız ve ondan üstün olmak isteyen devlet iktidarının yıkılması sayesinde bir gerçeklik durumuna gelecekti. ... Önemli olan, eski hükümet iktidarının salt bastırıcı organlarının budanmasıydı, bu iktidarın meşru görevleri, toplumun üzerinde yer aldığını ileri süren bir otoriteden sökülüp alınacak ve toplumun sorumlu hizmetkârlarına verilecekti."

Marx'ın bu düşüncelerini çağdaş sosyal-demokrasi oportünistlerinin ne derece anlamadıklarını —anlamak istemediklerini demek belki daha doğru olurdu— en iyi gösteren şey, dönek Bernstein'ın Erostrate biçiminde bir ün kazanmış

bulunduğu *Sosyalizmin Öncülleri ve Sosyal-demokrasinin Görevleri* adlı kitaptır. Tam da Marx'ın yukarda aktarmış bulunduğumuz parçası konusunda Bernstein, bu programın "siyasal içeriği bakımından bütün esas çizgilerinde Proudhon'un federalizmi ile çarpıcı bir benzerlik göster"diğini yazıyordu. ... Öte yandan, Marx ile 'küçük-burjuva' Proudhon arasında [Bernstein, alay olsun diye "küçük-burjuva"yı tırnak içinde yazar] varolan bütün ayrılıklara karşın, bu noktalar üzerindeki görüş biçimleri birbirine son derece benzemektedir." Kuşkusuz, diye devam eder Bernstein, belediyelerin önemi büyüyor, ama "demokrasinin ilk görevinin, Marx ve Engels'in tasarladıkları gibi, modern devletlerin bu kalkışı [*Auflösung*, harfî harfine: gerçek ve mecaz anlamda dağılma] ve örgütlenmelerindeki bu tam değişiklik [*Umwandlung*, değişim], yani bütün o eski ulusal temsil biçimlerinin büsbütün yokolacakları biçimde, kendileri de komünler delegelerinden oluşacak iller ya da bölgeler meclisleri delegelerinden bir ulusal meclis kurulması olduğu, bana kuşkulu görünüyor" (Bernstein, *agy.*, s. 134 ve 136, Almanca 1899 baskısı).

İşte düpedüz şaşılacak bir şey: Marx'ın "asalak devlet iktidarının yıkılması" üzerindeki görüşlerini, Proudhon'un federalizmi ile karıştırmak! Ama bu bir raslantı sonucu değil; çünkü Marx'ın burada federalizmi merkeziyetçiliğe karşıt olarak ele almak şöyle dursun, bütün burjuva ülkelerde varolan eski burjuva devletten sözettiği oportünistin aklına bile gelmiyor.

Oportünistin aklına, kendi küçük-burjuva hamkafalılığı ve "reformist" durgunluk ortamında, çevresinde gördüğü şeyden, yani yalnızca "belediyeler"den, başka bir şey gelmiyor! Proletarya devrimine gelince, oportünist, onu düşünmeyi bile unutmuştur.

Bu, gülünçtür. Ama bu nokta üzerinde Bernstein ile tartışılmamış olması da ilginçtir. Birçoğu, özellikle Rus yazarları arasında Plehanov ve Batı Avrupa yazarları arasında da Kautsky, onu çürütmüşlerdir; bununla birlikte Marx'ın Bernstein tarafından *bu* saptırılması üzerine, her ikisi de *hiçbir şey* söylememiştir.

Oportünist, devrimci olarak düşünmeyi ve devrimi düşünmeyi öylesine unutmuştur ki anarşizmin kurucusu Proudhon ile böylesine karıştırdığı Marx'ta "federalizm" görür. Ve ortodoks marksistler olduklarını ve devrimci marksizm öğretisini savunmak istediklerini ileri süren Kautsky de, Plehanov da, bu konuda susarlar. Burada, marksizm ve anarşizm arasındaki ayrım üzerinde, oportünistler için olduğu kadar kautskiciler için de belirtici olan ve üzerinde genekonuşacağımız o aşırı görüş yoksulluğunun köklerinden biri göze çarpar.

Komün deneyi üzerine Marx'ın aktarılmış bulunan düşüncelerinde, federalizmin izi bile yoktur. Marx, Proudhon ile açıkça, oportünist Bernstein'ın ayrımsamadığı bir nokta üzerinde uzlaşır. Bernstein'ın onları uzlaşmış gördüğü yerlerde ise Marx, Proudhon ile tam bir uzlaşmazlık içindedir.

Marx-Proudhon ile şu anlamda uzlaşır ki her ikisi de güncel devlet makinesinin "yıkılma"sından yanadırlar. Marksizmin anarşizm ile (Bakunin ile olduğu gibi Proudhon ile de) bu benzeşmesini ne oportünistler görmek ister, ne de kautskiciler; çünkü onlar, bu nokta üzerinde marksizmden uzaklaşmışlardır.

Marx tam da federalizm konusunda (proletarya diktatörlüğünden ayrı olarak) hem Proudhon ve hem de Bakunin ile uzlaşmazlık içindedir. Federalizm ilkeleri, anarşizmin küçük-burjuva görüşlerinden kaynaklanır. Marx, merkeziyetçidir. Ve ondan aktarılan parçalarda, merkeziyetçiliğe en küçük bir aykırılık yoktur. Yalnızca devlet karşısında küçükburjuva bir "boşinan" ile dolu kimseler, burjuva devlet makinesinin yıkılmasını merkeziyetçiliğin yıkılması olarak anlayabilirler!

Ama eğer proletarya ve yoksul köylülük devlet iktidarını ele alır, komünler içinde tam bir özgürlük ile örgütlenir ve sermayeyi cezalandırmak, kapitalistlerin direncini ezmek, demiryollarının, fabrikaların, toprağın vb. özel mülkiyetini *tüm* ulusa, tüm topluma vermek için bütün komünlerin eylemini *birleştirirler* ise bu, merkeziyetçilik olmayacak mıdır? Bu, en tutarlı demokratik merkeziyetçilik ve üstelik proleter bir merkeziyetçilik olmayacak mıdır?

Bernstein özgür onaya dayanan bir merkeziyetçilik olanağını, komünlerin ulus olarak özgürce bir birleşme olanağını, burjuva egemenliğini ve burjuva devlet makinesini yıkma ereğiyle proleter komünlerin gönüllü bir kaynaşma olanağını tasarlamakta düpedüz yeteneksiz. Her hamkafa gibi Bernstein da merkeziyetçiliği ancak tepeden, bürokrasi ve militarizm tarafından dayatılıp sürdürülebilecek bir şey olarak düşünüyor.

Sanki öğretisinin bir saptırılma olasılığını önceden görmüş gibi Marx, Komünü ulusun birliğini yıkmak ve merkezî iktidarı ortadan kaldırmak istemiş olmakla suçlamanın bile bile bir yanlışlık yapmak olduğunu özellikle belirtir. Askerî, bürokratik burjuva merkeziyetçiliğin karşısına, bilinçli, demokratik, proleter merkeziyetçiliği çıkarmak üzere Marx, o "ulusun birliğini örgütleme" deyimini özellikle kullanır.

Ama... işitmek istemeyen kişiden kötü sağır yoktur. Ve çağdaş sosyal-demokrasi oportünistleri de, devlet iktidarının yıkılmasından, bu asalağın kesilip atılmasından sözedildiğini işitmek istemiyorlar.

5. ASALAK DEVLETİN YIKILMASI

Daha önce Marx'ın bu konu üzerindeki parçalarını aktarmıştık; şimdi onları tamamlayacağız.

"Toplumsal yaşamın daha eski ve hatta sönmüş biçimleriyle belli bir benzerlik gösteren yepyeni tarihsel oluşumların haksız yere o biçimlerin bir yinelenmesi olarak görülmeleri, diye yazıyordu Marx, genellikle bu yeni oluşumların kurtulamadıkları bir yazgıdır. Nitekim çağdaş devlet iktidarını parçalayan (*bricht*) bu yeni Komünde de ortaçağ komünlerinin bir canlanması... Montesquieu ve Jirondenlerin[44] düşlerine uygun bir küçük devletler federasyonu...aşırı merkeziyetçiliğe karşı eski savaşımın aşırı bir biçimi görülmek istendi..."

"... Komünsel kuruluş, o güne değin toplumun sırtından geçinen ve onun özgür hareketini kötürümleştiren asalak ur olan devlet tarafından emilen bütün güçleri toplumsal gövdeye geri verecekti. Yalnızca bu olguyla bile komünsel kuru-

luş, Fransa'nın canlanmasının çıkış noktası olabilirdi ..."

"Komünsel kuruluş kırsal üreticileri il yönetim merkezlerinin entelektüel yönetimi altına koyacak ve onlara, kent işçilerinin kişiliğinde, çıkarlarının doğal koruyucularını bulmak güvencesini getirecekti. Komünün varoluşu bile, apaçık bir şey olarak, belediye özgürlüğünü içeriyordu. Ancak bundan böyle bu özgürlük artık kaldırılmış bulunan devlet iktidarı karşısında bir engel oluşturmaktan çıkmıştı."

"Devlet iktidarının", bu "asalak urun yıkılması"; bu iktidarın "budanması", "yıkılması"; "bundan böyle ortadan kaldırılmış bulunan devlet iktidarı" — Komün deneyini değerlendiren ve çözümleyen Marx, devletten, işte bu terimler ile sözediyordu.

Tüm bunlar bir yarım yüzyıldan az bir süre önce yazıldı ve bugün arılığı bozulmamış bir marksizmi yeniden bulmak ve geniş yığınların bilincine yerleştirmek için gerçek kazılara girişmek gerekiyor. Marx tarafından, yaşamış olduğu son büyük devrim üzerindeki gözlemlerinden çıkarılmış bulunan sonuçlar, tam da proletaryanın yeni bir büyük devrimler çağı başladığı anda unutulmuş bulunuyor.

"... Komünle ilgili yorumların ve Komünden beklenen yararların çeşitliliği, öteki bütün hükümet biçimlerinin o zamana kadar daha çok bastırmaya önem vermelerine karşın onun yayılmaya çok elverişli bir siyasal biçim olduğunu gösterir. Komünün gerçek gizemini onun her şeyden önce bir *işçi sınıfı hükümeti,* üreticiler sınıfının sahiplenenler sınıfına karşı yürüttüğü savaşımın bir sonucu, ensonu bulunan ve Emek'in iktisadi kurtuluşunun gerçekleşme olanağını sağlayan siyasal biçim olması oluşturur..."

"Bu son koşul olmasaydı, komünsel kuruluş bir olanaksızlık ve bir aldatmaca olurdu..."

Ütopyacılar, toplumun sosyalist yeniden-örgütlenmesinin içinde oluşacağı siyasal biçimleri "bulmak" için büyük çabalar göstermişlerdi. Anarşistler, siyasal biçimler sorununu toptan bir yana atmışlardı. Çağdaş sosyal-demokrasi oportünistleri ise parlamenter demokratik cumhuriyetin burjuva siyasal biçimlerini aşılamayacak bir sınır olarak kabul etmiş ve bu biçimleri her *parçalama* girişimine anarşizm

adını vererek bu "örnek" önünde secdeye kapanmışlardır.

Tüm sosyalizm ve siyasal savaşım tarihinden Marx, devletin ortadan kalkacağı ve ortadan kalkışının geçiş biçiminin de (devletten devlet-olmayana geçiş) "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olacağı sonucunu çıkarmıştır. Bu geleceğin siyasal *biçimlerine*, gelince Marx, onları *bulmak* için kendini yormadı. Yalnızca Fransa tarihini gözlemlemek, onu çözümlemek ve 1851 yılının onu götürdüğü "olaylar burjuva devlet makinesinin *yıkılmasına* doğru yöneliyor" sonucunu çıkarmakla yetindi.

Ve proletaryanın devrimci yığın hareketi patlak verince, bu hareketin başarısızlığına karşın, kısa ömrüne ve apaçık güçsüzlüğüne karşın Marx, onun *açınlamış* bulunduğu biçimleri irdelemeye koyuldu.

Komün proleter devrim tarafından, emeğin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşmesini sağlayan "ensonunda bulunmuş" biçimdir.

Komün, burjuva devlet makinesini *parçalamak* için proleter devrim tarafından girişilmiş ilk girişimdir; parçalanmış bulunan şeyin *yerine* geçebilecek ve geçmesi de gereken "ensonunda bulunmuş" siyasal biçimdir o.

Daha ilerde 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin, ayrı bir çerçeve içinde, başka koşullar içinde Komünün yapıtını sürdürdüklerini ve Marx'ın dâhice tarihsel çözümlemesini doğruladıklarını göreceğiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVAM. ENGELS'İN TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI

Komün deneyinin anlam ve önemi üzerine söylenecekleri in özünü Marx söylemiştir. Engels de birçok kez bu konu üzerine gelmiş, Marx'ın çözümleme ve vargılarını açıklamış ve bazan sorunun *başka* yönlerini öylesine bir güç ve öylesine bir parlaklık ile aydınlatmıştır ki bu açıklamalar üzerinde özel olarak durmamız gerekir.

Konut sorununu inceleyen yapıtında (1872) Engels, devrimin devlet karşısındaki görevleri üzerinde her duruşunda, Komün deneyini daha o zamandan hesaba katar. Bu somut konu üzerinde, bir yandan proleter devlet ile güncel devlet arasındaki —her iki durumda da devletten sözedilmesini sağlayan— benzerlik özelliklerinin ve öte yandan onları birbirinden ayırdeden ve devletin ortadan kalkmasına doğru geçişin kendini göstermesine yol açan özelliklerin nasıl açıkça ortaya çıktığını görmek ilginçtir.

"Öyleyse konut sorununu nasıl çözmeli? Bizim güncel toplumumuzda, tüm öteki toplumsal sorunlar gibi arz ve talep arasında kerte kerte iktisadi bir denge kurarak: Sorunun kendini durmadan yeni baştan koymasını engellemeyen bu çözüm, aslında bir çözüm değildir. Toplumsal bir devrimin sorunu çözme biçimine gelince, bu yalnızca devrimin içinde olacağı koşullara değil, ama en önemlilerinden biri kent ile kır arasındaki karşıtlığın ortadan kalkması olan çok daha geniş sorunlara da bağlıdır. Gelecekteki toplumun örgütlenmesi için ütopyacı sistemler kurmayacağımıza göre, bu konu üzerinde uzun uzun durmamız, yararsızdan da öte bir şey olur. Kesin olan şudur ki ussal kullanımları ile, her gerçek "konut *bunalımı*"nı hemen önlemek için yeterli konut, büyük kentlerde daha şimdiden vardır. Bu iş elbette ancak güncel mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesi ile, konutlarının evsiz-barksız ya da evlerinde balık istifi gibi yaşayan emekçiler tarafından işgal edilmesi ile olabilir ve proletarya siyasal iktidarı eline geçirir geçirmez, kamu yararının gerektirdiği bu önlemin gerçekleşmesi, bugün konutların devlet tarafından kamulaştırılması ve savaş salması olarak alınması kadar kolay olacaktır" (1887 Almanca baskı, s. 22[45]).

Burada devlet iktidarının bir biçim değişikliği değil, ama yalnızca etkinliğinin içeriği düşünülüyor. Güncel devlet de konutların kamulaştırılmalarını ve savaş salması içine alınmalarını buyurur. Biçimsel bakımdan, proleter devlet de konutların savaş salması içine alınmalarını ve binaların kamulaştırılmalarını "buyuracaktır". Ama eski yürütme aygıtının,

burjuvaziye bağlı bürokrasinin, proleter devletin eğilimlerini uygulamakta düpedüz elverişsiz olduğu da açıktır.

"... Bütün iş aletlerinin, tüm sanayinin çalışan nüfus tarafından 'gerçek eldecilik'inin, prudoncu 'satınalma'nın tam tersi olduğunu saptamak gerek. Bu son [prudoncu –ç.] çözüme göre *her işçi* evinin, tarlasının, iş aletlerinin sahibi durumuna gelir. İlk çözüme göre 'çalışan nüfus' evlerin, fabrikaların ve iş aletlerinin kolektif eldecisi kalır ve hiç olmazsa bir geçiş dönemi boyunca, giderleri ödenmeksizin bunların kullanımını bireylere ya da özel topluluklara güçlükle bırakacaktır. Tıpkı toprak mülkiyetinin kaldırılmasının, toprak rantının kaldırılması değil ama değişik bir biçim altında da olsa topluma aktarılması demek olması gibi. Öyleyse bütün iş aletlerinin çalışan nüfus tarafından gerçek eldeciliği, kiralama ve kiraya vermenin korunup sürdürülmesini hiçbir biçimde dıştalamaz." (s. 68.)

Burada şöyle bir değinilen sorunu, devletin sönmesinin iktisadi temelleri sorununu, bundan sonraki bölümde inceleyeceğiz. Engels, proleter devletin, "hiç olmazsa bir geçiş dönemi boyunca", konutları kira ödenmeksizin "güçlükle" dağıtabileceğini söyleyerek, düşüncesini büyük bir ihtiyatla dile getirir. Tüm halkın mülkü olan konutların bir kira karşılığı şu ya da bu aileye kiralanması, belli bir denetim ve belli bir konut dağıtım kuralları konmasını olduğu gibi, bu kiranın alınmasını da öngerektirir. Bütün bunlar belirli bir devlet biçimini gerektirir, ama ayrıcalıklı bir durumdan yararlanan memurlar ile birlikte, özel bir askerî ve bürokratik aygıtı hiç mi hiç gerektirmez. Oysa konutların parasız sağlanabilecekleri bir duruma geçiş, devletin bütünsel "sönmesi"ne bağlıdır.

Komünden sonra ve Komün deneyinin etkisi altında kalarak marksizmin ilkesel konumunu benimseyen blankicilerden sözeden Engels, söz arasında bu konumu şöyle tanımlar.

"... Sınıfların ve sınıflarla birlikte, devletin ortadan kalkmasına geçiş olarak, proletaryanın siyasal eylem ve diktatörlüğü zorunluluğu." (s. 55.)

Sözcükler üzerinde eleştiri heveslileri ya da "marksizmin yıkıcısı" burjuvalar, "devletin kaldırılması"nın bu *kabulü* ile

anarşist olarak görülen bu formülün yukarda *Anti-Dühring*'den yapılan alıntıdaki yadsınması arasında belki bir çelişki görecekler. Oportünistler eğer Engels'i de "anarşistler" arasında saysalardı şaşırtıcı olmayacaktı; enternasyonalistleri anarşizm ile suçlamak, günümüzde sosyal-şovenler arasında gitgide yayılan bir alışkanlıktır.

Sınıfların ortadan kalkması ile devletin ortadan kalkması da gerçekleşecektir, — marksizmin her zaman öğrettiği şey budur. *Anti-Dühring*'in "devletin sönmesi" üzerindeki ünlü parçası anarşistleri, devletin kaldırılmasından yana olduklarından çok, devleti kaldırmanın "bugünden yarına" olanaklı olduğunu öğütledikleri için suçlar.

Bugün egemen olan "sosyal-demokrat" öğreti, devletin ortadan kalkması sorununda marksizmin anarşizm karşısındaki tutumunu, olduğundan büsbütün başka türlü gösterdiği için, Marx ve Engels'in anarşistler ile bir polemiğini anımsatmak son derece yararlı olacak.

2. ANARŞİSTLER İLE POLEMİK

Bu polemik 1873'e değin çıkar. Marx ve Engels, sosyalist bir İtalyan derlemesinde, "özerkçi" ("*autonomiste*") ve "karşı-otoriteci" ("*antiautoritaire*") prudonculara karşı makaleler yayınlamışlardı ve bu makalelerin Almanca çevirileri *Neue Zeit*'ta ancak 1913'te yayınlandı.[46]

"... Eğer işçi sınıfının siyasal savaşımı, diye yazıyordu anarşistler ile ve onların siyaseti yadsımaları ile alay eden Marx, devrimci biçimlere bürünürse; eğer burjuvazi diktatörlüğü yerine işçiler kendi devrimci diktatörlüklerini kurarlarsa, ilkelere karşı korkunç bir suç işlerler; çünkü günlük sefil ve kaba gereksinmelerini karşılamak için, burjuvazinin direncini kırmak için silahları bırakacak ve devleti ortadan kaldıracak yerde devlete devrimci ve geçici bir biçim verirler..." (*Neue Zeit*, 1913-1914, 32. yıl, c. I, s. 40.)[47]

Marx anarşistleri çürütürken, yalnızca devletin işte "bu biçim kaldırılması"na karşı çıkıyordu! Devletin sınıflar ile birlikte yok olacağı ya da onların ortadan kalkması ile ortadan kalkacağı fikrine karşı değil, ama işçiler adına silah kul-

lanmanın, örgütlenmiş zordan, *yani* "burjuvazinin direncini kırma"ya yarayacak *devlet*ten yararlanmanın olası bir yadsınmasına karşı çıkıyordu.

Marx —anarşizme karşı savaşımının gerçek anlamının olduğundan başka türlü gösterilmemesi için— proletaryaya gerekli devletin "devrimci ve *geçici* biçimi"ni kesin olarak belirtir. Proletaryanın devlete ancak bir zaman için gereksinmesi vardır. *Erek* olarak devletin ortadan kalkması konusunda anarşistler ile en küçük bir uzlaşmazlık içinde değiliz. Biz bu ereğe erişmek için, sömürücülere karşı devlet iktidarı alet, araç ve yöntemlerinden geçici olarak yararlanmanın zorunlu olduğunu söylüyoruz; tıpkı sınıfları ortadan kaldırmak için, ezilen sınıfın geçici diktatörlüğünü kurmanın zorunlu olması gibi. Marx, sorunu anarşistlere karşı koymanın en kesin, en açık biçimini seçer: Kapitalistlerin boyunduruğundan kurtulurken, işçilerin "silahları bırakmaları" mı gerekir, yoksa kapitalistlerin dirençlerini kırmak için bu silahlardan onlara karşı yararlanmaları mı? Oysa, eğer bir sınıf bir başka sınıfa karşı sistemli olarak silahlarını kullanırsa bu, devletin bir "geçici biçim"i değildir de nedir?

Her sosyal-demokrat kendi kendine sorsun: Anarşistler ile polemikte, kendisi devlet sorununu *böyle* mi koyuyordu? II. Enternasyonaldeki resmî sosyalist partilerin ezici çoğunluğu, bu sorunu *böyle* mi koyuyordu?

Engels aynı fikirleri çok daha ayrıntılı ve daha da popüler bir biçimde açıklar. İlkin, kendi kendilerine "karşı-otoriteciler" adını veren, yani her tür otoriteyi, her tür bağımlılığı, her tür iktidarı yadsıyan prudoncülardaki fikir karışıklığını alaya alır. Bir fabrika, bir demiryolu, açık denizde bir gemi alın, der Engels; belirli bir bağımlılık, yani belirli bir otorite ya da belirli bir iktidar olmaksızın, makinelerin kullanılmasına ve birçok insanın yöntemli işbirliğine dayanan bu karmaşık teknik yapılardan birini bile işletmenin olanaksız olduğu açık değil mi?

"... Eğer en aşırı karşı-otoritecilere karşı bu kanıtları ileri sürsem, diye yazar Engels, şu tek yanıtın ardına sığınırlar: 'Ah! doğru; ama burada bizim delegelerimize verdiğimiz bir otorite sözkonusu değil, *biz onları sadece belli bir iş ile*

görevlendiriyoruz...' Bu adamlar, bir şeyin adını değiştirerek, o şeyin kendisini de değiştirebileceklerini sanıyorlar. ..."[48]

Otorite ve özerkliğin göreli kavramlar olduklarını; bu kavramların uygulama alanının toplumsal evrimin çeşitli evrelerine göre değiştiğini; onları mutlak şeyler olarak almanın saçma olduğunu böylece gösterdikten sonra; makinelerin kullanım alanı ile büyük sanayi alanının gitgide genişlediğini de ekledikten sonra Engels, otorite üzerindeki genel düşüncelerden devlet sorununa geçer.

"... Eğer özerkçiler, diye yazar, geleceğin toplumsal örgütlenmesinin otoriteyi ancak üretim koşullarının ta kendileri tarafından kaçınılmaz olarak çizilmiş bulunan sınırlar içinde hoş göreceğini söylemekle yetinselerdi, onlarla anlaşabilirdik; ama onlar otoriteyi zorunlu kılan bütün olgulara gözlerini yumuyor ve sözcüğe karşı çılgınca savaşıyorlar.

"Karşı-otoriteciler neden siyasal otoriteyi, devleti kınamakla yetinmezler? Gelecekteki toplumsal devrimden sonra devletin ve onunla birlikte siyasal otoritenin ortadan kalkacağını; yani kamu görevlerinin siyasal niteliklerini yitireceklerini ve toplum çıkarlarını gözeten basit yönetsel görevler durumuna dönüşeceklerini kabul etmek için bütün sosyalistler birleşirler. Ama karşı-otoriteciler siyasal devletin, hatta kendisini yaratmış bulunan toplumsal koşullar ortadan kalkmadan önce, hemen ortadan kalkmasını isterler. Toplumsal devrimin ilk işinin, otoritenin kaldırılması olmasını isterler.

"Bu baylar bir devrim görmüşler midir hiç? Bir devrim, kuşkusuz olabilecek en otoriter şeydir. Nüfusun bir bölümünün tüfek, süngü ve top gibi söz uygun düşerse otoriter araçları bolca kullanarak kendi istencini nüfusun öbür bölümüne zorla dayattığı bir eylemdir bu. Yenen parti egemenliğini, silahlarının gericilerde uyandırdığı korkuya dayanarak sürdürmek zorundadır. Paris Komünü, eğer burjuvaziye karşı silahlanmış bir halkın otoritesini kullanmasaydı, bir günden çok tutunabilir miydi? Tersine, onu bu otoriteyi çok az kullanmış olmakla kınayamaz mıyız? Öyleyse, iki şeyden biri: ya karşı-otoriteciler, ne dediklerini kendileri de bilmiyorlar

ve bu durumda karışıklık yaratmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Ya da biliyorlar ve bu durumda proletarya davasına ihanet ediyorlar. Her iki durumda da yalnızca gericiliğe hizmet ediyorlar." (s. 39.)[49]

Bu parçada, devletin sönmesi sırasında siyaset ve iktisat arasındaki ilişkiler sorunu ile birlikte incelenmesi gereken sorunlara yanaşılmış bulunuluyor (bu konu, bundan sonraki bölümde incelenecektir). Kamu görevlerinin siyasal görevler durumundan, basit yönetsel görevler durumuna dönüşme sorunu gibi; "siyasal devlet" sorunu gibi. Yanlış anlaşılmaya çok elverişli bulunan bu son deyim, aslında devletin sönme sürecine bir anıştırmadır: sönme yolundaki devletin, siyasal olmayan bir devlet olarak adlandırılabileceği bir an gelir.

Engels'in bu parçasında bulunan en ilginç şey, onun sorunu anarşistlere karşı koyuş biçimidir. Engels'in öğretilisi olmak isteyen sosyal-demokratlar, 1873'ten bu yana anarşistler ile milyonlarca kez polemik yapmışlardır; ama gerçek şudur ki bu işi marksistlerin yapabileceği ve yapmaları gerektiği gibi *yapmamışlardır*. Devletin kaldırılması fikri, anarşistlerde karışık ve *devrimci olmayan* bir nitelik taşır; Engels sorunu işte böyle koyuyordu. Anarşistlerin görmek istemedikleri şey, devrimin ta kendisidir, onun doğuşu ve gelişmesi, zora, otoriteye, iktidara ve devlete ilişkin özgül görevlerdir.

Anarşizmin eleştirisi, güncel sosyal-demokratlar için en çoğu şu katıksız küçük-burjüva bayağılığına indirgenir: "Biz devleti kabul ediyoruz, anarşistler etmiyor!" Doğal olarak böylesine bir bayağılık, ne kadar kıt düşünceli, ne kadar az devrimci olursa olsun, işçilerde bir tiksinti uyandırmaktan geri kalamaz. Engels başka şey söyler: o bütün sosyalistlerin, devletin yok oluşunu sosyalist devrimin bir sonucu olarak kabul ettiklerini belirtir. Sonra da, söz uygun düşerse "irdeleme" işini yalnızca anarşistlere bırakan sosyal-demokratların, oportünizm gereği çoğunlukla bir yana attıkları sorunu, somut devrim sorununu koyar. Ve bu sorunu koyarak Engels, boğayı boynuzlarından yakalar: Komün *devletin devrimci* iktidarından, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş silahlı proletaryadan, *daha çok* yararlanmamalı mıydı?

Kılavuz kargalık eden resmî sosyal-demokrasi, ya yalnızca bir hamkafa sarakası, ya da en iyi durumda şu "sonra görürüz" biçimindeki kaçamaklı safsata ile, proletaryanın devrimdeki somut görevleri sorununu genellikle başından savıyordu. Ve anarşistler bu sosyal-demokrasi üzerine, onun işçileri devrimci eğitimden geçirme görevinde başarısızlığa uğradığını söylemekte yerden göğe kadar haklı idiler. Proletaryanın hem bankalar ve hem de devletle ilgili olarak ne yapması ve nasıl davranması gerektiğini en somut bir biçimde irdelemek için Engels, son proleter devrim deneyinden [Paris Komününden] yararlanır.

3. BEBEL'E MEKTUP

Marx ve Engels'in yapıtlarında bulduğumuz devlete ilişkin, eğer en dikkate değeri değilse en dikkate değer düşüncelerden biri, Engels'ten Bebel'e yazılan 17-28 Mart 1875 tarihli mektubun aşağıdaki parçasıdır. Bu mektup, ayraç içinde belirtelim, ilk kez olarak, bizim bildiğimize göre Bebel'in anılarının (*Yaşamımdan Anılar*) 1911'de yayınlanan II. cildinde yer almıştı; yani yazılıp gönderilmesinden otuzaltı yıl sonra yayınlandı.

Engels Bebel'e, (Bracke'ye ünlü mektubunda Marx'ın da eleştirdiği)[50] Gotha program taslağını eleştirmek için yazıyordu. Özellikle devlet sorunundan sözeden Engels, şöyle diyordu:

"... Özgür halk devleti, özgür bir devlet olmuş. Bu terimlerin dilbilimsel anlamına göre özgür bir devlet, kendi yurttaşları karşısında özgür olan bir devlet, yani despotik hükümetli bir devlettir. Devlet üzerindeki bütün bu gevezelikleri, özellikle artık gerçek anlamda bir devlet olmayan Komünden sonra bir yana bırakmak yerinde olurdu. Daha önce Marx'ın Proudhon'a karşı kitabının,[51] sonra da *Komünist Manifesto*'nun, sosyalist toplumsal rejimin kurulması ile devletin kendiliğinden dağılıp (*sich auflöst*) ortadan kalkacağını açıkça söylemelerine karşın anarşistler, "halk devleti"ni kafamıza yeterince kaktılar. Devlet, düşmanlarına karşı zor aracıyla bastırmayı örgütlemek için savaşımda, devrimde

kullanmak zorunda bulunulan geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığından, özgür bir halk devletinden sözetmek adamakıllı saçmadır; proletarya devlete gene de *gereksinme* duyacaksa, bu hiç de özgürlük yararına değil ama düşmanlarını bastırmak içindir. Ve özgürlükten sözetmek olanaklı duruma geldiği gün devlet, devlet olarak varolmaktan çıkar. Bundan ötürü *devlet* sözcüğü yerine, her yerde Fransızca "*commune*" sözcüğünü çok iyi karşılayan o nefis eski Almanca sözcüğü, "topluluk" (*Gemeinwesen*) sözcüğünün konmasını önerirdik" (Almanca aslının 321-322. sayfaları.)[52]

Bu mektubun, Marx tarafından bundan ancak birkaç hafta önce yazılan bir mektupta (Marx'ın mektubu 5 Mayıs 1875 tarihlidir) eleştirilen parti programını konu edindiği ve o sırada Engels'in Londra'da Marx ile birlikte yaşadığı gözden yitirilmemelidir. Bundan ötürü son tümcede biz diyerek Engels, Alman işçi partisi başkanına, *programdaki* "devlet" sözcüğünü *çıkarmayı* ve onun yerine "*topluluk*" sözcüğünü koymayı, hiç kuşkusuz hem kendi adına, hem de Marx adına önerir.

Eğer kendilerine programda benzer bir değişiklik önerilseydi, oportünistlerin beğenisine uydurulmuş bulunan modern "marksizm" önderlerinin "anarşizm"e karşı nasıl hırladıklarını duyardık!

Varsın hırlasınlar. Burjuvazi bundan ötürü onlara övgü yağdıracak.

Bize gelince, biz işimizi sürdüreceğiz. Partimizin programını gözden geçirirken, doğruya daha yakın olmak için, marksizmi tüm saptırmalardan arındırmak için, kurtarıcı savaşımında işçi sınıfını daha iyi yönetmek için, Marx ve Engels'in öğütlerini kesinlikle gözönünde bulunduracağız. Engels'in ve Marx'ın öğüdünün bolşevikler arasında hasım bulmayacağı kesindir. Yalnızca kullanılacak terim bakımından güçlükle karşılaşılacağını sanıyoruz. Almancada "topluluk" anlamına gelen iki sözcük var ve Engels ayrı, kendi başına bir topluluğu *değil* ama bir bütünü, bir topluluklar sistemini belirten sözcüğü seçmiş. Bu sözcük Rusçada yok ve belki de bazı özürlerine karşın Fransızca "komün" sözcüğünü seçmek gerekecek.

"Komün, artık gerçek anlamda bir devlet değildi", — Engels'in teorik bakımdan çok önemli olan olumlaması, işte bu. Kendisine öngelen açıklamadan sonra, bu olumlama çok iyi anlaşılır. Komün, artık nüfusun çoğunluğunu değil ama bir azınlığı (sömürücüleri) bastırması gerektiği ölçüde, bir devlet olmaktan *çıkıyordu*; burjuva devlet makinesini parçalamıştı; *özel* bir bastırma gücü yerine, sahneye halkın kendisi giriyordu. Sözcüğün gerçek anlamındaki devlete aykırı bir sürü şey. Ve eğer Komün güçlenseydi, onda varlıklarını sürdüren devlet kalıntıları kendiliklerinden "söner"lerdi; Komün onların kurumlarını "kaldırma" gereksinmesini duymazdı: Bu kurumlar, artık yapacak hiçbir şeyleri kalmadıkça, işlemez olurlardı.

"Anarşistler 'halk devlet'ini kafamıza kakıyorlar." Bunu söyleyen Engels, özellikle Bakunin'i ve onun alman sosyal-demokratlara karşı saldırılarını düşünür. Engels, "halk devleti"nin, tıpkı "özgür halk devleti" gibi bir anlamsızlık, sosyalizme bir aykırılık olması *ölçüsünde*, bu saldırıların haklı olduklarını kabul eder. Alman sosyal-demokratların anarşistlere karşı savaşımlarını düzeltmeye, bu savaşımı özünde doğru bir savaşım durumuna getirmeye, onu "devlet" konusundaki oportünist önyargılardan kurtarmaya çalışır. Heyhat! Engels'in mektubu otuzaltı yıl boyunca bir çekmece içinde saklı kalmıştır. Hatta bu mektubun yayınlanmasından sonra bile, Engels'in o zamanki uyarısının nedeni olan yanılgıları, gerçekte Kautsky'nin yinelemekte direndiğini daha ilerde göreceğiz.

Bebel Engels'e, 21 Eylül 1875 günü, içinde başka şeyler arasında program taslağı üzerindeki görüşünü "olduğu gibi paylaştığı"nı ve çok uzlaşıcı davrandığı için Liebknecht'i kınamış bulunduğunu bildirdiği bir mektup ile yanıt verir (Bebel'in anıları, Almanca baskı, c. II, s. 334). Ama, eğer Bebel'in *Ereklerimiz* adlı broşürünü alırsak, orada devlet üzerine kesinlikle yanlış düşünceler buluruz:

"*Bir sınıfın egemenliği* üzerine kurulmuş bulunan devlet, *halk devleti* durumuna dönüştürülmelidir.) (*Unsere Ziele*, Almanca baskı, 1886, s. 14.)

İşte Bebel'in broşürünün *dokuzuncu* (dokuzuncu!) baskı-

sında basılmış bulunan şey! Engels'in devrimci açıklamaları bir çekmece içinde saklandıklarına ve yaşamın kendisi uzun zaman için devrim "alışkısını kırdığı"na göre, alman sosyal-demokrasisinin devlet konusunda öylesine direngenlikle yinelenen bu oportünist görüşlerin etkisinde kalmış olmasında şaşılacak hiçbir şey yok.

5. MARX'IN *İÇ SAVAŞ*'INA ÖNSÖZ (1891)

Fransa'da İç Savaş'ın üçüncü baskısına önsözünde —18 Mart 1891 tarihini taşıyan ve ilk kez olarak *Neue Zeit*'ta basılmış bulunan önsöz— Engels, devlet karşısındaki tutum üzerine araya karışan çok yararlı düşünceler yanında, Komün derslerini dikkate değer bir belirginlikle özetler.[53] Yazarını Komünden ayıran yirmi yıllık dönemin tüm deneyi ile zenginleşmiş bulunan bu özet, özellikle Almanya'da çok yaygın olan "devlete duyulan boşinan"a karşı yöneltilmiştir ve haklı olarak marksizmin bu sorun üzerindeki *son sözü* olarak kabul edilebilir.

Fransa'da her devrimden sonra, diye belirtir Engels, işçiler silahlanmış bulunuyorlardı; "öyleyse iktidarda bulunan burjuvalar için, işçilerin silahsızlandırılması birinci görevdi. Bundan ötürü işçilerin kanı pahasına kazanılmış her devrimden sonra, işçilerin yenilgisi ile sonuçlanan yeni bir savaşım patlak verir".

Burjuva devrimler deneyiminin bilançosu, özlü olduğu kadar anlamlıdır da. Sorunun temeli —devlet sorununda da olduğu gibi (*ezilen sınıfın elinde silah var mı?*)— hayranlığa değer bir biçimde kavranmıştır. Burjuva ideolojisi ile etkilenmiş bulunan profesörler ve küçük-burjuva demokratlar, çoğu kez işte bu temeli susarak geçiştirirler. 1917 Rus devriminde, burjuva devrimlerin bu gizemini arada bir açıklama övüncesi (bir Cavaignac övüncesi), "kendisi de marksist" olan "menşevik" Çereteli'ye düştü. Çereteli, 11 Haziran günlü "tarihsel" söylevinde, burjuvazinin Petrograd işçilerini silahsızlandırmakta kararlı olduğunu bildirme ihtiyatsızlığında bulundu; onun açık açık kendi kararı olarak da ve daha genel bir biçimde bir "devlet" zorunluluğu olarak sunduğu

karar!

Çereteli tarafından 11 Haziran günü verilen tarihsel söylev, 1917 devriminin her tarihçisi için, Çereteli efendi tarafından yönetilen sosyalist-devrimciler ve menşevikler blokunun, devrimci proletaryaya *karşı* burjuvazi davasına nasıl sarıldığını gösteren en iyi örneklerden biri olacaktır kuşkusuz.

Engels'in gene devlet sorununa bağlı, araya karışan bir başka düşüncesi de, dine ilişkin. Alman sosyal-demokrasisinin, kangren yayılıp gitgide daha çok oportünistleştikçe, kendini ünlü: "Din özel bir sorundur" formülünün yanlış ve hamkafa bir yorumuna gitgide daha çok kaptırdığı bilinir. Şöyle ki bu formül, sanki din devrimci proletarya *partisi için de* özel bir sorunmuş gibi yorumlanmış bulunuyordu!! 1891'de partisi içinde ancak çok *güçsüz* oportünizm tohumlarını gözlemleyebildiğinden, düşüncesini aşırı bir ihtiyatla dile getiren Engels, işte proletaryanın devrimci programına bu kesin ihanete karşı ayaklandı:

"Komünde hemen hemen işçilerden ve işçilerin ünlü temsilcilerinden başka kimse bulunmuyordu; bundan ötürü Komün kararları açıkça proleter bir nitelik taşıyorlardı. Komün, ya dinin *devlet karşısında* özel bir sorundan başka bir şey olmadığı yolundaki ilkenin gerçekleştirilmesi gibi cumhuriyetçi burjuvazinin salt korkaklıktan savsakladığı, ama işçi sınıfının özgür eylemi için zorunlu bir temel oluşturan reformlar buyuruyor; ya da doğrudan doğruya işçi sınıfı yararına alınan ve bir ölçüde eski toplumsal düzende derin çatlaklar açan kararları ilan ediyordu..."

Engels, "devlet karşısında" sözcüklerinin altını özellikle çizmiştir; böyle yapmakla, dinin *parti karşısında* özel sorun olduğunu bildiren ve böylece devrimci proletaryanın partisini, hiçbir din olunmamasını kabul etmek isteyen ama *partinin* halkı alıklaştıran din afyonu ile savaşma görevinden el çeken en bayağı küçük-burjuva "özgür düşünür"ün düzeyine düşüren alman oportünizmine doğrudan bir yumruk indiriyordu.

Bu partinin 1914'teki utanç verici iflasının nedenlerini araştıran alman sosyal-demokrasisinin gelecekteki tarihçisi,

bu sorun üzerine bu partinin ideolojik önderi Kautsky'nin makalelerindeki oportünizme kapıyı ardına kadar açan kaçamaklı bildirimlerinden, partinin 1913'te Los-von-Kirche-Bewegung (Kiliseden Ayrılma hareketi)[54] karşısındaki tutumuna değin çok sayıda ve ilginç belgeler bulacaktır.

Ama şimdi, Komünden yirmi yıl sonra, onun savaşım içindeki proletaryaya sağladığı dersleri Engels'in nasıl özetlediğini görelim.

İşte ilk plana koydukları:

"... Önceki merkezî hükümetin bastırıcı gücüne, yani Napoléon tarafından 1798'de kurulmuş, ondan sonra da gönül borcu ile her yeni hükümet tarafından yeniden ele alınıp karşıtlarına karşı kullanılmış bulunan ordu, siyasal polis ve bürokrasiye gelince, Paris'te alaşağı edilmiş bulunduğu gibi her yerde alaşağı edilmesi gereken şey işte bu gücün ta kendisi idi.

"Komün, işçi sınıfının, bir kez iktidara geçtikten sonra, eski devlet makinesi ile yönetmeye devam edemeyeceğini hemen kabul etmek zorunda kaldı; daha yeni kazandığı kendi öz egemenliğini yeniden yitirmemek için bu işçi sınıfı, bir yandan o zamana değin kendisine karşı kullanılmış bulunan eski baskı makinesini ortadan kaldırmalı ama öte yandan kendi öz vekil ve memurlarını her zaman ve istisnasız görevden alınabilir ilan ederek onlara karşı da güvenlik önlemleri almalıydı..."

Engels yalnızca krallık rejiminde değil ama *demokratik cumhuriyette de* devletin devlet kaldığını, yani "toplumun hizmetkârları" olan memurları ve kendi organlarını toplumun *efendileri* durumuna dönüştürmek olan başlıca belirtici niteliğini koruduğunu, gene ve her zaman belirtir.

"... Başlangıçta toplumun hizmetkârları olan devlet ve devlet organlarının, toplumun efendileri durumuna ve daha önceki tüm rejimlerde kaçınılmaz bir nitelik taşıyan bu dönüşümünü önlemek için Komün, iki şaşmaz araç kullandı. İlkin bütün yönetim, adalet ve eğitim görevlilerinin, ilgililer tarafından seçilerek gene aynı ilgililer tarafından her an geri alınabilmesi ilkesini kabul etti. Ve ikinci olarak, en aşağısından en yükseğine bütün hizmetlere, öbür işçilerin aldıkla-

rı ücretten başka bir şey ödemedi. Ödediği en yüksek maaş 6.000 frank idi.* Böylece, üstelik temsilci kurullar delegelerinin emredici vekaletleri** sayılmaksızın, makam ve ikbal avcılığına son veriliyordu..."

Engels burada tutarlı demokrasinin, bir yandan sosyalizme *dönüştüğü* ve öte yandan sosyalizmi *gerektirdiği* o ilginç sınıra varıyor. Gerçekten devleti kaldırmak için, devlet hizmetleri görevlerinin nüfusun engin çoğunluğu, sonra da tümü tarafından yapılabilecek kadar basit denetim ve kayıt-kuyut işlemlerine dönüşmeleri zorunludur. Ve ikbal avcılığını büsbütün kaldırmak için de devlet hizmetindeki kazançlı olmayan "onursal" görevlerin, bütün kapitalist ülkelerde, hatta en özgürlerinde bile *sık sık* olduğu gibi, banka ve anonim şirketlerdeki yüksek kazançlı görevlere erişmek için bir sıçrama tahtası hizmeti *görememeleri* gerekir.

Ama Engels bazı marksistlerin, örneğin ulusların kaderlerini tayin hakkı konusunda düştükleri yanılgıya düşmez: Kapitalist rejimde, der bazı marksistler, bu gerçekleşmesi olanaksız bir haktır; sosyalist rejimde, gereksiz duruma gelir. Sözümona nükteli, ama gerçekte yanlış olan bu akılyürütme, *her* demokratik kuruma ve memurların alçakgönüllü maaşına da uygulanabilir; çünkü sıkı sıkıya tutarlı bir demokratizm, kapitalist rejimde gerçekleşmesi olanaksız bir şeydir ve sosyalist rejimde ise tüm demokrasi, sonunda *sönecektir*.

Bu safsata, saçından bir kıl daha dökülünce kel olan adamla ilgili eski şakaya benzer.

Demokrasiyi *sonuna değin* geliştirmek, bu gelişmenin *biçimlerini* araştırmak, onları *pratiğin* deneyinden geçirmek, vb., — toplumsal devrim savaşımının temel görevlerinden biri de budur. Tek başına alınınca, hangisi olursa olsun hiçbir demokratizm sosyalizmi vermeyecektir; ancak yaşamda

* Bu, nominal kur üzerinden 2.400 ruble ve güncel kur üzerinden ise 6.000 ruble kadar bir şey tutar. *Devletin tümü için* en çok 6.000 ruble — yeterli para— önerme yerine, örneğin belediyelerde 9.000 rublelik maaşlar öneren bolşevikler, bağışlanmaz bir yanlışlıkta bulunuyorlar.[55]

** *Emredici vekalet*: seçilen kişinin, kendisini seçen, böylece kendisine vekalet veren seçmenlerin yönergesi yönünde davrandığı, o yönde oy kullandığı siyasal temsil sistemi. –ç.

demokratizm hiçbir zaman "tek başına" değil ama "bütün içinde" alınacaktır; demokratizm, dönüşümünü uyardığı ekonomi üzerinde de bir etkide bulunacak, iktisadi gelişmenin etkisi altında da kalacaktır, vb.. Yaşayan tarihin diyalektiği böyledir.

Engels devam eder:

"... Şimdiye değinki biçimi ile devlet gücünün bu parçalanması (*Sprengung*) ve gerçekten demokratik yeni bir iktidar ile değiştirilmesi, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Ancak bu konunun bazı yönleri üzerinde burada kısaca durmak da zorunlu idi; çünkü özellikle Almanya'da devlet boşinanı, felsefeden burjuvazinin ve hatta birçok işçinin ortak bilincine geçmiş bulunuyor. Filozofların kafasında devlet, "İdea'nın gerçekleşmesi" ya da Tanrının dünya üzerindeki felsefi dile çevrilmiş saltanatı, sonsuz doğruluk ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği alandır. Devlete ve devlete ilişkin her şeye karşı duyulan ve beşikten beri, tüm toplumun bütün işleri ve bütün ortak çıkarlarının şimdiye değin olduğundan, yani devlet ve onun gereğince yerleşmiş otoriteleri tarafından çekilip çevrildiklerinden başka türlü çekilip çevrilemeyeceklerini düşünmeye alışıldığı ölçüde kolay yerleşen o boşinana dayalı saygı da işte buradan gelir. Ve soydan geçme krallığa karşı duyulan güvenden kurtulup da demokratik cumhuriyet için güven beslenmeye başlandığı zaman, son derece gözüpek bir adım atılmış olduğu sanılır. Ama gerçeklikte devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından ezilmesi için bir makineden başka bir şey değildir ve bu krallıkta ne kadar böyle ise demokratik cumhuriyette de o kadar böyledir. Bu konuda söylenebilecek en kısa şey de devletin, muzaffer proletaryanın sınıf egemenliği için savaşımda miras olarak aldığı ve tıpkı Komün gibi, yeni ve özgür toplumsal koşullar içinde yetişen bir kuşak, bütün bu devlet hurdasından kurtulacak bir duruma gelinceye değin, en zararlı yönlerini hemen budamaktan kendini alamayacağı bir kötülük olduğudur."

Engels, krallığın yerine cumhuriyetin geçirileceği sırada, genel olarak devlet sorununda sosyalizmin ilkelerini unutmamaları için Almanları uyarır. Uyarıları bugün koalisyon

uygulamalarında boş devlet inanlarını, devlete karşı boşinana dayanan saygılarını açığa vurmuş bulunan Çereteli ve Çernov efendilere doğrudan doğruya yönelmiş bir ders gibi görünür.

İki gözlem daha: 1. Engels devletin, bir krallıkta olduğu kadar demokratik bir cumhuriyette de "bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ezilmesine yarayan bir makine"den başka bir şey olmadığını söylerken, böyle demekle hiçbir zaman bazı anarşistlerin "öğrettikleri" gibi, baskı *biçiminin* şöyle ya da böyle olmasının proletarya bakımından önem taşımayacağını söylemek istemez. Sınıf savaşımı ve sınıf baskısının daha geniş, daha özgür, daha açık bir *biçimi*, proletaryanın genel olarak sınıfları kaldırma savaşımını büyük ölçüde kolaylaştırır.

2. Neden bütün bu devlet hurdasından yalnız yeni bir kuşak kendini büsbütün kurtarabilecektir? Bu sorun, şimdi sözünü edeceğimiz demokrasinin aşılması sorununa bağlanır.

ALTINCI BÖLÜM

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN ALÇALTILMASI

Devletin toplumsal devrim ve toplumsal devrimin de devlet karşısındaki tutumu sorunu, ayrıca genel olarak devrim sorunu gibi, II. Enternasyonalin (1889-1914) en gözde teorisyen ve gazete yazarlarını çok az ilgilendirmiştir. Ama 1914'te II. Enternasyonalin batmasına yol açan oportünizmin kerteli gelişmesinde en belirtici olan şey, bu sorun kendini açıkça ortaya koyduğu zaman bile *çevresinden dolaşmaya çalışılmasıdır* ya da büsbütün bilmezden gelinmesiydi. Genel olarak proleter devrimin devlet karşısındaki tutumu sorununun *baştan savulması eğiliminin*, beslediği oportünizm için elverişli olan bu eğilimin, marksizmin *saptırılması* ve bütünsel alçaltılmasına yol açtığı söylenebilir.

Bu acıklı süreci kısaca da olsa ortaya koymak için, marksizmin en gözde teorisyenlerini, Plehanov ile Kautsky'yi ele alalım.

1. PLEHANOV'UN ANARŞİSTLER İLE POLEMİĞİ

Plehanov, anarşizmin sosyalizm karşısındaki tutumuna, 1894'te Almanca yayınlanan özel bir broşür ayırmıştır: *Anarşizm ve Sosyalizm*.

Plehanov bu konuyu, anarşizme karşı savaşımda en güncel, en ivedi ve siyasal bakımdan en özsel sorunu, yani devrimin devlet karşısındaki tutumu ve genel olarak devlet sorununu büsbütün bir yana bırakarak inceleme cambazlığını göstermiştir! Broşürü iki bölüm içerir: biri Stirner'in, Proudhon'un, vb. fikirlerinin evrimi üzerine değerli bir belgeleme bulunan tarihsel-yazınsal bir bölüm, öteki bir anarşisti bir hayduttan ayırdetmenin olanaksızlığı üzerine, kötünün kötüsü akılyürütmelerin bulunduğu hepten hamkafa bir bölüm.

Konuların bu bağdaşımı, Plehanov'un Rusya'da devrim-öncesi ve devrimci dönem sırasındaki tüm etkinliğinin en eğlenceli ve en özellik belirtici yanıdır. Plehanov, 1905'ten 1917'ye değin, işte böyle göründü: siyasette burjuvazinin ardında sürüklenen yarı-doktriner, yarı-hamkafa.

Anarşistlerle polemik yapan Marx ve Engels'in, devrimin devlet karşısındaki tutumu üzerindeki görüşlerini çok büyük bir özenle, özellikle belirtmiş bulunduklarını gördük. 1891'de Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'ni yayınladığı zaman Engels, şöyle yazıyordu: "O sırada biz [yani Engels ve Marx], Enternasyonalin[56] [Birinci Enternasyonal] Lahey kongresinden ancak iki yıl sonra, Bakunin ve anarşistler ile kavganın tam ortasında idik."*

Anarşistler Paris Komününü, kendi öğretilerini doğrulayan, deyim yerindeyse "kendilerine özgü" bir şey olarak göstermeye çalıştılar. Ama Komünün derslerinden de, Marx'ın bu konuda yaptığı çözümlemeden de hiçbir şey anlamadılar. Eski devlet makinesini *parçalamak* gerekli midir? Ve onu *ne ile* değiştirmeli? Somut siyasal sorunları üzerine anarşistler, yaklaşık biçimde de olsa doğruyu yansıtan hiçbir şey söylemediler.

* Bkz: K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 18. -*Ed.*

Ama "anarşizm ve sosyalizm" konusunu, marksizmin Komünden önceki ve sonraki tüm gelişmesini *dikkate almaksızın*, devlet sorununu tamamen bir yana bırakarak işlemek, kaçınılmaz bir biçimde oportünizme düşmektir. Çünkü oportünizm için özellikle gerekli olan şey, belirtmiş bulunduğumuz iki sorunun hiç *konmamış olmasının* ta kendisidir. Oportünizm için, *şimdiden* bir zaferdir bu.

2. KAUTSKY'NİN OPORTÜNİSTLER İLE POLEMİĞİ

Kautsky'nin yapıtları Rusçaya, başka hiçbir dile olmadığı kadar çok çevrilmiştir. Bazı alman sosyal-demokratların şaka yollu, Kautsky'nin Rusya'da Almanya'da olduğundan daha çok okunduğunu söylemeleri, boşuna değildir. (Ayraç içinde bu şakada, bu şakayı yapanların aklına bile gelmeyen derin bir tarihsel gerçek bulunduğunu söyleyelim, şöyle ki 1905'te dünyanın en iyi sosyal-demokrat yazınının en iyi yapıtlarını, o güne değin eşi görülmemiş derecede yüksek bir miktarda ısmarlamış ve öbür ülkelerden bu yapıtların çeviri ve yayınlarını alışılmamış bir miktarda elde etmiş bulunan rus işçileri, daha ileri bir komşu ülkenin hatırı sayılır deneyimini, deyim yerindeyse hızla naklederek bizim proleter hareketimizin genç toprağına ektiler.)

Kautsky bizde popüler marksizm açıklaması ile ve özellikle başta Bernstein olmak üzere, oportünistlere karşı polemiği dolayısıyla tanınır. Bununla birlikte hemen hemen bilinmeyen, ama 1914-1915 büyük bunalımı sırasında Kautsky'nin o son derece utanç verici kafa karışıklığına ve sosyal-şovenizmin savunusuna nasıl kayabildiğini çözümleme işine girişilirse, susarak geçiştirilemeyecek bir olgu var. Bu olgu da oportünizmin Fransa (Millerand ve Jaurès) ve Almanya'daki (Bernstein) en gözde temsilcilerine karşı sesini yükseltmeden önce Kautsky'nin çok büyük kararsızlıklar göstermiş olmasıdır. 1901'den 1902'ye değin Stuttgart'ta yayınlanan ve devrimci proleter fikirleri savunan marksist *Zarya*[57] gazetesi, Kautsky ile *polemiğe girmek* ve onun oportünistlere karşı 1900'deki Paris Sosyalist Enternasyonal kongresine[58] önerdiği melez, kaçamaklı ve uzlaştırıcı karar

tasarısını "elastik karar" olarak adlandırmak zorunda kalmıştı. Kautsky'nin Bernstein'a karşı kampanyaya girişinden önce daha az olmayan kararsızlıklarını gösteren mektupları, Almanya'da yayınlanmış bulunuyor.

Çok daha önemli bir şey daha: Oportünistler ile polemiğine değin sorunu koyma ve işleme biçiminde, şimdi Kautsky'nin marksizme karşı son ihanetinin *tarihini* irdelerken, tam da devlet sorununda oportünizme doğru sürekli bir sapma saptıyoruz.

Kautsky'nin oportünizme karşı ilk önemli yapıtını, *Bernstein ve Sosyal-Demokrat Program* adlı kitabını alalım. Kautsky Bernstein'ı inceden inceye çürütür. Ama belirtici olan şudur:

Onu Erostrate biçiminde ünlü kılan *Sosyalizmin Öncülleri*'nde, Bernstein, marksizmi *"blankicilik"* ile suçlar (o zamandan bu yana, devrimci marksizmin temsilcilerine, bolşeviklere karşı, Rusya'daki oportünistler ve liberal burjuvalar tarafından bin kez ileri sürülen suçlama). Burada Bernstein, Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ı üzerinde özellikle durur; Marx'ın görüş açısını Proudhon'un görüş açısı ile boş yere birleştirmeye çalışır. Bernstein'ın dikkatini özellikle çeken şey, *Komünist Manifesto*'nun 1872 önsözünde Marx'ın altını çizmiş bulunduğu sonuçtur. Marx bu sonuçta şöyle der: "İşçi sınıfı devlet makinesini olduğu gibi ele geçirmek ve onu kendi hesabına işletmekle yetinemez."

Bu formül Bernstein'ın öylesine "hoşuna gider" ki onu büsbütün saptırılmış, oportünist bir anlamda yorumlayarak kitabında en az üç kez yineler.

Görüldüğü gibi Marx, işçi sınıfının tüm devlet makinesini *parçalamak, yıkmak, havaya uçurmak* (*Sprengung*, patlama, deyim Engels'indir) zorunda olduğunu söylemek ister. Oysa, Bernstein'a bakılırsa, Marx bu sözcüklerle iktidarın alınması sırasında çok devrimci bir şiddete *karşı* işçi sınıfını sözümona uyarmış oluyordu.

Marx'ın düşüncesinin bundan daha kaba, daha utanç verici bir saptırılması düşünülemezdi.

Ve Kautsky bu "bernştaynculuk"u[59] o inceden inceye çürütmesinde nasıl davranmıştır?

Oportünistler tarafından marksizmin bu noktası üzerinde yapılan saptırmayı bütün derinliği içinde çözümlemekten adamakıllı kaçınmıştır. Marx'a göre işçi sınıfının devlet makinesini *olduğu gibi* almakla *yetinemeyeceğini*, ama genel olarak onun üzerinde egemenlik *kurabileceğini* ileri sürerek, Marx'ın *İç Savaş*'ına Engels'in yazdığı önsözden yukarda sözü geçen parçayı aktarmış ve başka hiçbir şey söylememiştir. Bernstein istediği kadar Marx'a kendi gerçek düşüncesinin *tam tersini* yüklesin, Marx 1852'den bu yana proleter devrime istediği kadar devlet makinesini "parçalama" görevini versin[60] — bütün bunlar üzerine Kautsky tek söz söylemez.

Bundan, proleter devrimin görevleri sorununda marksizmi oportünizmden temelden ayıran şeyin, Kautsky tarafından elçabukluğu ile yokedilmiş bulunduğu sonucu çıkar!

"Proletarya diktatörlüğü sorununun çözümü işini, diye yazar Kautsky Bernstein'a "karşı", tam bir dinginlik içinde geleceğe bırakabiliriz" (Almanca baskı, s. 172).

Bu Bernstein'a *karşı* bir polemik değil, aslında ona verilmiş bir *ödün*, oportünizm karşısında bir boyuneğmedir; çünkü şimdilik oportünistler, proleter devrimin görevlerine ilişkin en önemli sorunların, "büyük bir dinginlik içinde geleceğe bırakılması"ndan başka bir şey istemiyorlar.

1852'den 1891'e değin kırk yıl boyunca, Marx ve Engels proletaryaya, devlet makinesini parçalamak zorunda olduğunu öğrettiler. Ve Kautsky 1899'da, oportünistlerin bu konuda marksizme bütünsel ihanetleri karşısında, bu makineyi parçalamanın gerekli olup olmadığı sorunu yerine, bu parçalanmanın somut biçimleri sorununu geçirerek, sorunu *elçabukluğuna getirir*; bu somut biçimleri önceden bilemeyeceğimiz yolundaki o "sözgötürmez" (ve kısır) hamkafaca doğru arkasına sığınır!

Proleter partinin işçi sınıfını devrime hazırlama görevi karşısındaki tutumlarında, Marx ile Kautsky'yi derin bir uçurum ayırır.

Kautsky'nin gene büyük ölçüde oportünizmin yanılgılarının çürütülmesine ayrılmış bir sonraki, daha olgun yapıtını alalım. *Toplumsal Devrim* üzerindeki broşürüdür bu. Yazar

bu broşürde özellikle "proleter devrim" ve "proleter rejim" sorunlarını konu olarak almıştır. Çok değerli birçok fikir getirir ama tam da devlet sorununu *unutur*. Bu broşürde her yerde devlet iktidarının fethi sözkonusu edilir, ama işte o kadar; yani yazar, devlet makinesi *yıkılmaksızın* iktidarın fethini *kabul* ettiğine göre, oportünistlere bir ödün olan bir formülü seçmiştir. 1872'de Marx'ın *Komünist Manifesto* programında "eskimiş" olarak ilan ettiği şeyin ta kendisini,[61] Kautsky 1902'de *diriltir*.

Broşür, "toplumsal devrimin biçimleri ve silahları"na özel bir bölüm ayırır. Bu bölümde hem siyasal yığın grevi, hem iç savaş, hem de "büyük bir modern devletin, bürokrasi ve ordu gibi egemenlik aletleri" incelenir; ama Komünün işçilere sağlamış bulunduğu dersler üzerine tek söz edilmez. "Boşinana dayalı" devlet saygısına karşı Engels'in herkesten çok alman sosyalistleri uyarması, kuşkusuz bir raslantı değildir.

Kautsky sorunu şöyle sunar: Muzaffer proletarya "demokratik programı gerçekleştirecek"; sonra bu program maddelerinin açıklanması gelir. 1871'in, burjuva demokrasisi yerine proleter demokrasinin geçmesine ilişkin, yeni olarak getirmiş bulunduğu şeye gelince, tek söz edilmez. Kautsky, aşağıdaki gibi, "ciddi" görünüşlü bayağılıklara sığınır:

"İktidara güncel rejim koşulları içinde geçmeyeceğimiz kendiliğinden anlaşılır. Devrimin kendisi, güncel siyasal ve toplumsal yapımızı değiştirme zamanı olacak uzun soluklu, büyük bir derinlikteki savaşımları öngerektirir."

Bu, elbette "kuşkusuz" doğru, tıpkı atların yulaf yemelerinin ve Volga'nın Hazer denizine dökülmesinin de doğru olması gibi. Ne var ki "büyük bir derinlikteki" savaşım üzerine boş ve tumturaklı bir tümce yardımıyla, devrimci proletarya için yaşamsal bir sorunun, daha önceki proleter olmayan devrimlerden farklı olarak *kendi* devriminin devlet ve demokrasi karşısındaki "derinlik"inin *neye* dayandığını bilme sorununun *baştan savulması* da cansıkıcı bir şeydir.

Bu sorunu başından savarak Kautsky, *gerçeklikte* bu çok önemli nokta üzerinde oportünizme bir ödün verir; ona *sözde* korkunç bir savaş açar, "devrim fikri"nin önemini belirtir

(ama somut devrim derslerini işçiler arasında yaymaktan korkulduğu zaman, bu "fikir" kaç para eder?), ya "her şeyden önce devrimci ülkücülük" der, ya da bugün ingiliz işçilerin "artık küçük-burjuvalardan pek de başka bir şey" olmadıklarını bildirir.

"Sosyalist toplumda, diye yazar Kautsky, bürokratik [??], *trade-unioncu*, kooperatif, bireysel ... çok çeşitli işletme biçimleri ... birarada bulunabilirler. Örneğin demiryolları gibi, bürokratik [??] bir örgütten vazgeçemeyecek işletmeler vardır. Burada demokratik örgütlenme, şu görünüme bürünebilir: İşçiler, çalışma rejimini düzenlemek ve bürokratik aygıtın işleyişini denetlemekle görevli bir tür parlamento oluşturacak delegeleri seçebilirler. Bazı işletmeler işçi sendikalarına verilebilirler; başka bazıları da kooperatif ilkesine dayandırılabilirler." (Cenevre'de 1903'te yayınlanan Rusça çeviri, s. 148 ve 115.)

Bu görüş biçimi yanlıştır; Marx ve Engels'in, Komün derslerinden esinlenerek, 1870 ve 1880 arasında yaptıkları açıklamalara oranla bir gerilemeyi gösterir.

Sözümona "bürokratik" bir örgütlenme zorunluluğu bakımından, demiryolları ile genel olarak bütün büyük mekanize sanayi işletmeleri arasında, herhangi bir fabrika, herhangi bir büyük mağaza, herhangi bir büyük kapitalist tarım işletmesi arasında hiçbir ayrım yoktur. Bütün bu işletmelerde teknik, tüm işletmenin durması ya da makinelerin, üretilen ürünün bozulması tehdidi altında, çok sıkı bir disiplin, herkesin kendisine verilmiş bulunan işi zamanında yapmasında çok büyük bir titizlik ister. Bütün bu işletmelerde elbette, işçiler *"bir tür parlamento* oluşturacak olan delegeleri seçeceklerdir".

Ama burada asıl önemli olan, bu "parlamento türü"nün, burjuva parlamenter kurumlar anlamında bir parlamento *olmayacağıdır*. Burada asıl önemli olan, bu "parlamento türü"nün, düşüncesi burjuva parlamentarizmi çerçevesini aşmayan Kautsky'nin tasarladığı gibi, "çalışma rejimini düzenlemek ve bürokratik aygıtın işleyişini denetlemek" ile *yetinmeyeceğidir*. Sosyalist toplumda işçi temsilcilerinden kurulu bir "parlamento türü"nün "çalışma rejimini düzenleyeceği ve

'aygıt'ın işleyişini denetleyeceği"nden kuşku yok *ama* bu aygıt "bürokratik" *olmayacaktır*. İşçiler, siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, eski bürokratik aygıtı parçalayacak, temellerine değin yıkacak, onda taş üstünde taş bırakmayacak ve onun yerine, bu aynı işçi ve görevlileri kapsayan yeni bir aygıt geçireceklerdir. Bu görevlilerin bürokrat durumuna gelmelerini *engellemek* için, Marx ve Engels tarafından inceden inceye irdelenmiş bulunan önlemler temel alınacaktır: 1° Her işe seçimle gelme, ama her an da görevden geri alınabilme; 2° İşçi ücretinden yüksek olmayacak bir ücret; 3° *Herkesin* denetim ve gözetim işlerini yapabilmesi, *herkesin* bir zaman için "bürokrat" durumuna gelmesi ve bunun sonucu *kimsenin* "bürokrat" olamaması için gerekli önlemlerin hemen alınması.

Kautsky, Marx'ın şu sözlerinin anlamını hiç düşünmemiştir: "Komün parlamenter bir örgüt değil, ama aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı, etkin bir örgüt idi."[62]

Kautsky, —(*halk için olmayan*) demokrasiyi (*halka karşı olan*) bürokrasiye bağlayan— burjuva parlamentarizmi ile, bürokratizmi kökünden kazıyacak önlemleri hemen alacak ve bu önlemleri sonuna değin, bürokratizmin bütünüyle yıkılmasına değin, halk için bir demokrasinin bütünüyle kurulmasına değin uygulayabilecek olan proleter demokratizmi arasındaki ayrımı hiç mi hiç anlamamıştır.

Kautsky burada, başka birçokları gibi, devlete karşı "boşinana dayanan bir saygı"nın, "boşinana dayalı" bir bürokratizm "saygı"sının kanıtını vermiştir.

Kautsky'nin oportünistlere karşı son ve en yetkin yapıtına, *İktidar Yolu* broşürüne geçelim (galiba bu broşürün Rusçası yayınlanmadı, çünkü Rusya'da gericiliğin en koyu zamanında, 1909'da çıktı). Bu broşür büyük bir ilerlemeyi gösterir, çünkü ne Bernstein'a karşı yöneltilen 1899 broşürü gibi genel olarak devrimci programı, ne de 1902'deki *Toplumsal Devrim* broşürü gibi gerçekleşme çağından bağımsız olarak toplumsal devrimin görevlerini değil, ama bizi "devrimler çağı"nın *başladığını* kabul etmeye zorlayan somut koşulları inceler.

Yazar açıkça, genel olarak sınıf çelişkilerinin yeğinleşmesinden ve bu bakımdan özellikle önemli bir rol oynayan emperyalizmden sözeder. Batı Avrupa için "1789-1871 devrimci dönemi"nden sonra, 1905 yılı Doğu için benzer bir dönemi başlatır. Dünya savaşı korkunç bir hızla yaklaşır. "Proletarya için, artık zamansız bir devrim söz konusu olamaz." "Devrimci dönem içine girmiş bulunuyoruz." "Devrimci çağ başlıyor."

Son derece açık bildirimler. Kautsky'nin bu broşürü, alman sosyal-demokrasisinin emperyalist savaştan önce *olmayı söz verdiği* şey ile savaş patladıktan sonra (Kautsky ile birlikte) nereye dek düştüğünün karşılaştırılmasını sağlar. "Güncel durum, diye yazıyordu Kautsky incelenen broşürde, bir tehlike içeriyor: Bizi (biz, alman sosyal-demokratlar) kolayca gerçekte olduğumuzdan daha ılımlı olarak alabilmeleri tehlikesi." Alman Sosyal-demokrat Partisinin göründüğünden çok daha ılımlı ve çok daha oportünist olduğu ortaya çıktı!

Devrimler çağının başladığını öylesine kesinlikle açıkladıktan sonra, kendisinin de dediği gibi, özellikle *"siyasal* devrim" sorununun incelenmesine ayrılmış bulunan bir broşürde bile Kautsky'nin devlet sorununu yeniden büsbütün bir yana bırakması, çok ilginçtir.

Bütün bu sorunu saptırma girişimlerinin, bütün bu susma ve duraksamaların kaçınılmaz sonucu, o birazdan üzerinde duracağımız oportünizme tam katılma olmuştur.

Alman sosyal-demokrasisi, Kautsky'nin ağzından sanki şöyle diyordu: Devrimci görüşlerimi koruyorum (1899); proletaryanın toplumsal devriminin kaçınılmaz olduğunu özellikle kabul ediyorum (1902); yeni bir toplumsal devrimler çağının başladığını kabul ediyorum (1909). Ama proleter devrimin devlet karşısındaki görevleri sorunu ortaya çıkar çıkmaz, Marx'ın daha 1852'de söylediği şeylere oranla bir gerileme yapıyorum (1912).

Kautsky'nin Pannekoek ile polemiği sırasında sorun, işte böyle açıkça ortaya konmuştu.

Kautsky'nin hasmı olan Pannekoek, saflarında Rosa Luxemburg, Karl Radek ve daha başkalarını toplayan "sol radikal" akımın temsilcilerinden biri idi. Devrimci taktik öneren sol radikaller, Kautsky'nin ilkeden yoksun "merkezci" bir konumu benimsediğini ve marksizm ile oportünizm arasında sallandığını kabul etmekte birleşiyorlardı. Bu değerlendirmenin doğruluğu, (haksız yere marksist adı verilen) "merkezci" ya da "kautskici" denilen eğilim tüm çirkin yoksulluğu içinde ortaya çıkınca, savaş tarafından iyice tanıtlandı.

Başka şeyler arasında devlet sorununu da inceleyen "Yığın Eylemi ve Devrim" makalesinde (*Neue Zeit*, 1912, XXX, 2) Pannekoek, Kautsky'nin konumunu "edilgin bir radikalizm" olarak, "hareketsiz bir bekleme teorisi" olarak tanımlıyordu. "Kautsky devrim sürecini görmek istemiyor" (s. 616). Sorunu bu biçimde koyarak Pannekoek, bizi ilgilendiren konuya, proleter devrimin devlet karşısındaki görevleri konusuna yanaştı.

"Proletaryanın savaşımı, diye yazıyordu, yalnızca burjuvaziye karşı devlet iktidarı *için* bir savaşım değildir; devlet iktidarına *karşı* da bir savaşımdır. ... Proleter devrim, proletarya gücünün aletleri ile devlet gücünün aletlerini yıkmaya ve onları ortadan kaldırmaya (*Auflösung*, harfi harfine: dağıtmak) dayanır. ... Savaşım ancak sonal sonuca erişildiği anda, ancak devlet örgütü tamamen yıkıldığı anda durur. Çoğunluk örgütü, egemen azınlık örgütünü yokederek, üstünlüğünü tanıtlar." (s. 548.)

Pannekoek'ün düşüncesini büründürdüğü formül çok büyük yanlışlıklar taşır. Gene de fikir açıktır ve Kautsky'nin bu fikri *nasıl* çürütmeye çalıştığını görmek de ilginçtir.

"Şimdiye değin, diye yazar Kautsky, sosyal-demokratlar ile anarşistler arasındaki karşıtlık, birincilerin devlet iktidarını ele geçirmek, ikincilerin de onu yıkmak istemelerine dayanıyordu. Pannekoek ikisini birden istiyor." (s. 724.)

Pannekoek'ün açıklaması, açıklık ve belginlikten yoksun (makalesinin, incelenen konu ile ilgili olmayan öteki yanlışlıklarını bir yana bırakıyoruz); ama Kautsky, Pannekoek ta-

rafından ortaya konmuş bulunan *ilke* sorununu ele almıştır ve *bu çok önemli ilke sorununda*, oportünizme adamakıllı geçmek üzere marksizm konumlarını büsbütün yüzüstü bırakır. Sosyal-demokratlar ile anarşistler arasında kurduğu ayrım hepten yanlıştır; marksizm kesin olarak saptırılmış ve alçaltılmıştır.

Marksistleri anarşistlerden ayırdeden şeyler şunlardır: 1° Birinciler, devleti büsbütün kaldırmak istemekle birlikte, bunun ancak sosyalist devrim tarafından sınıfların kaldırılmasından sonra, devletin yokoluşuna yolaçacak sosyalizmin kuruluşu sonucu olarak gerçekleşebilir bir şey olduğuna inanırlar; ikinciler, bunu olanaklı duruma getiren koşulları anlamaksızın, devletin bugünden yarına, büsbütün kaldırılmasını isterler. 2* Birinciler, proletarya için siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, eski devlet makinesini tamamen yıkma ve onun yerine silahlı işçilerin Komün örneğine göre örgütlenmesine dayanan yeni bir devlet makinesi geçirme zorunluluğunu açıklarlar; ikinciler, devlet makinesinin yıkılmasından yana olmakla birlikte, proletaryanın onu *ne ile* değiştireceğini ve devrimci iktidarı *nasıl* kullanacağını ancak çok belirsiz bir biçimde düşünürler; anarşistler devlet iktidarının devrimci proletarya tarafından kullanılmasını reddetmeye değin, devrimci diktatörlüğü reddetmeye değin giderler. 3° Birinciler, proletaryanın modern devletten yararlanarak devrime hazırlanmasını isterler; anarşistler bu davranış biçimine karşıdırlar.

Bu tartışmada Kautsky'ye karşı marksizmi temsil eden Pannekoek'dür; çünkü Marx açıkça, proletaryanın devlet iktidarını ele geçirmekle yetinemeyeceğini (eski devlet aygıtının yalnızca başka ellere geçmekle kalmaması anlamında), ama bu aygıtı parçalamak, yıkmak ve onu yeni bir aygıt ile değiştirmek zorunda olduğunu öğretmiştir.

Kautsky oportünizm yararına marksizmden vazgeçer, çünkü oportünistler için kabulu kesin olarak olanaksız bir şey olan o devlet makinesinin yıkılmasının ta kendisini iyice elçabukluğuna getirir ve böylece oportünistlere devletin "ele geçirilme"sini basit bir çoğunluk kazanma olarak yorumlama olanağı veren bir kurtuluş yolu bırakır.

Marksizmin bu saptırılmasını gözlerden saklamak için Kautsky, iyi bir açımlayıcı olarak davranır: Marx'ın kendisinin bir "alıntı"sından yola çıkar. Marx 1850'de, "devletin elleri arasında gözüpek bir güç merkezleşmesi"[63] zorunluluğunu ileri sürüyordu. Ve Kautsky bayram eder: Pannekoek "merkeziyetçilik"i yıkmak istemiyor muydu?

Marksizm ile prudonculuğu, merkeziyetçilikten yeğ olarak kabul edilen federasyon üzerindeki görüşlerinde özdeşleştiren Bernstein'ın hokkabazlığını anımsatan basit bir hokkabazlık.

Kautsky'nin "alıntı"sı çorba üzerindeki saça benzer. Merkeziyetçilik, eski devlet makinesi ile olduğu gibi yeni devlet makinesi ile de olanaklıdır. Eğer işçiler kendi silahlı güçlerini özgürce birleştirirlerse bu, merkeziyetçilik olacak ama bu merkeziyetçilik, merkeziyetçi devlet aygıtının, sürekli ordunun, polisin, bürokrasinin "tamamen yıkılması"na dayanacaktır. Kautsky, sorun ile hiçbir ilgisi olmayan bir alıntıyı bulup çıkarmak için, Marx ve Engels'in Komün üzerine iyi bilinen düşüncelerini bir yana bırakarak, hiç de dürüst olmayan bir biçimde davranır.

"... Yoksa Pannekoek memurların kamu görevlerini mi kaldırmak isterdi?" diye devam eder Kautsky. "Ama devlet daireleri şöyle dursun, biz ne parti örgütünde memurlardan vazgeçeriz, ne de sendikalar örgütünde. Programımız devlet memurlarının kaldırılmasını değil, ama halk tarafından seçilmelerini ister. ... Şimdi bizde, 'geleceğin devleti'ndeki yönetim aygıtının hangi biçime bürüneceğini bilmek değil, ama bizim siyasal savaşımımızın devlet iktidarını, *biz bu iktidarı ele geçirmeden önce* [italikler Kautsky'nin] yıkıp yıkmayacağını (*auflöst*, harfi harfine: dağıtıp dağıtmayacağını) bilmek sözkonusudur. Memurlar ile birlikte ortadan kaldırılabilecek bakanlık hangisidir?" Kautsky eğitim, adalet, maliye, savaş bakanlıklarını sayar. "Hayır, güncel bakanlıkların hiçbiri, bizim hükümete karşı siyasal savaşımımız tarafından kaldırılmayacaktır. ... Yanlış anlamalardan kaçınmak için yineliyorum: Muzaffer sosyal-demokrasinin, 'gelecekteki devlet'e hangi biçimi vereceğini bilmek sözkonusu değildir, muhalefetimizin güncel devleti nasıl dönüştüreceğini bilmek

sözkonusudur." (s. 725.)

İşte bu gerçek bir elçabukluğudur. Pannekoek açıkça *devrim* sorununu koyuyordu. Makalesinin başlığı ve aktarılan parçalar bunu açıkça gösterir. "Muhalefet" sorununa sıçrayarak Kautsky, devrimci bakış açısı yerine oportünist bakış açısını geçirmekten başka bir şey yapmaz. Akılyürütmesi şuna indirgenir: Şimdi, muhalefet; iktidarın ele geçirilmesinden *sonra*, ne yapılacağı düşünülecek. *Devrim yokoluyor*! Oportünistlerin istediği şeyin ta kendisidir bu.

Sözkonusu olan, genel olarak ne muhalefet, ne de siyasal savaşımdır; sözkonusu olan, *devrimin* ta kendisidir. Devrim şuna dayanır: proletarya, silahlı işçiler tarafından oluşturulan bir yenisi ile değiştirmek üzere, "yönetim aygıtı"nı ve *tüm* devlet aygıtını *yıkar*. Kautsky "bakanlıklar" için "boşinana dayalı bir saygı" gösterir; ama örneğin egemen ve gücü her şeye yeten İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerine bağlı uzman komisyonları neden bu bakanlıkların yerine geçemesinler?

Asıl önemli olan "bakanlıklar"ın kalıp kalmayacaklarını ya da "uzman komisyonları" veya başka organlar ile değiştirilip değiştirilmeyeceklerini bilmek değildir: Bunun kesenkes hiçbir önemi yoktur. Asıl önemli olan, (binlerce bağ ile burjuvaziye bağlı ve görenek ile tutuculuk iliklerine işlemiş bulunan) eski devlet makinesinin korunup korunmayacağını, ya da *yıkılıp* yerine bir *yenisinin* geçirilip geçirilmeyeceğini bilmektir. Devrim, yeni sınıfın *eski* devlet makinesi yardımıyla buyurup yönetmesine değil ama eski devlet makinesini *parçaladıktan* sonra, *yeni* bir makine yardımıyla buyurup yönetmesine yolaçmalıdır: Kautsky'nin elçabukluğuna getirdiği ya da hiç anlamadığı şey de, işte marksizmin bu *temel* düşüncesidir.

Memurlara ilişkin sorusu açıkça gösterir ki o ne Komün derslerini anlamıştır, ne de Marx'ın öğretisini. "... Biz ne parti örgütünde memurlardan vazgeçeriz, ne de sendikalar örgütünde."

Biz *kapitalist rejimde, burjuvazinin egemenliği* altında, memurlardan vazgeçmeyiz. Kapitalizm tarafından proletarya ezilmiş, emekçi yığınlar köleleştirilmiştir. Kapitalist re-

jimde demokrasi, ücretli köleliğin, yoksulluk ve sefaletin yarattığı bu çevre içinde daralmış, sıkışmış, budanmış ve sakatlanmıştır. İşte bu nedenle, ama yalnızca bu nedenledir ki siyasal ve sendikal örgütlerimizdeki memurlar kapitalist çevre tarafından bozulmuşlardır (ya da daha doğrusu bozulmaya eğilimlidirler) ve bürokratlar durumuna, yani ayrıcalıklı, yığınlardan kopuk ve onlar *üzerinde* yer alan kimseler durumuna dönüşmeye doğru bir eğilim gösterirler.

Bürokratizmin *özü* buradadır. Kapitalistler mülksüzleştirilmedikçe, burjuvazi alaşağı edilmedikçe, proletarya memurlarının *bile* belli bir "bürokratlaşma"sı kaçınılmaz bir şeydir.

Kautsky, kısacası şöyle der: Seçilmiş kamu görevlileri olacağına göre, memurlar ve bir bürokrasi sosyalist rejimde de olacaktır! İşte yanlış olan da budur. Marx kamu görevlilerinin, sosyalist rejimde seçimle işbaşına gelmeleri bir yana, *ayrıca* her an görevden geri alınabilmeleri kabul edildiği, *ayrıca* maaşları ortalama bir işçi ücreti düzeyine indirildiği ve *üstelik* parlamenter organlar yerine, "aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı"[64] "etkin" topluluklar geçirildiği *ölçüde*, "bürokrat" olmaktan, "memur" olmaktan çıktıklarını, Komün örneğinin ta kendisi ile göstermiştir.

Gerçekte Kautsky'nin Pannekoek'e karşı tüm kanıtlaması ve hele parti örgütlerinde olsun, sendikal örgütlerde olsun, memurlardan vazgeçmeyeceğimiz yolundaki o hayran olunası kanıtı, Kautsky'nin genel olarak marksizme karşı Bernstein'ın "kanıtlar"ını benimsediğini gösterir. *Sosyalizmin Öncülleri* adlı döneklik kitabında Bernstein, "ilkel" demokrasi fikrine karşı, "doktriner demokratizm" dediği emredici vekâletlere, ücretsiz memurluklara, yetkiden yoksun merkezî temsile vb. karşı savaşa girişir. Bu "ilkel" demokrasinin başarısızlığını tanıtlamak için Bernstein, ingiliz *trade-union*larının, karı-koca Webb'ler tarafından yorumlanmış bulunan deneyinden yardım umar.[65] Sözümona "tam bir özgürlük içinde" (Almanca baskı, s. 137) gelişmiş bulunan *trade-union*lar, gelişmelerinin yetmiş yılı içinde ilkel demokrasinin etkisizliğine inanmışlarmış da onun yerine bürokratizme bağlı bildiğimiz parlametarizmi geçirmişlermiş.

Gerçekte *trade-union*lar "tam bir özgürlük içinde" değil *ama* egemen kötülüğe, zora, yalana, yoksulların "yüksek" yönetimden elenmesine verilen ödünlerden elbette "kaçımlamayacak" *tam bir kapitalist kölelik içinde* gelişmişlerdir. Sosyalist rejimde "ilkel" demokrasinin birçok yönleri zorunlu olarak yeniden canlanacaklardır, çünkü uygar toplumlar tarihinde ilk kez olarak halk *yığını*, yalnızca oylamalara ve seçimlere değil *ama günlük yönetime de* bir *özerk* katılma düzeyine yükselecektir. Sosyalist rejimde *herkes* sırayla yönetecek ve kimsenin yönetmemesine çabucak alışacaktır.

Dâhice çözümleme ve eleştiri zekası ile Marx, Komünün pratik önlemlerinde, oportünistlerin alçaklıkları yüzünden ve burjuvazi ile kesin olarak bozuşmayı kabul etmedikleri için öylesine korkup bilmek istemedikleri, anarşistlerin ise ya aşırı ivecenlikleri, ya da büyük toplumsal dönüşümlerin içlerinde oluştukları koşulları genel olarak anlamadıkları için görmek istemedikleri o *dönüm noktasını* görmüştür. Hamkafalık iliklerine işlemiş ve aslında devrime ve onun yaratıcı gücüne inanmak şöyle dursun, devrimden ödü patlayan (bizim menşevikler ile sosyalist-devrimcilerin de ödlerinin patladığı gibi) oportünist: "Eski devlet makinesini yıkmayı düşünmemeli bile: bakanlardan ve memurlardan nasıl vazgeçebiliriz?" diye akılyürütür.

Anarşist ise: "*Yalnızca* eski devlet makinesini yıkmayı düşünmeli; daha önceki proleter devrimlerin *somut* derslerini derinleştirmek ve yıkılanın yerine *neyin* ve *nasıl* konacağını incelemek yararsız" diye akılyürütür (anarşistlerin en iyisi elbette, yoksa Kropotkin ve hempalarını izleyerek, burjuvazinin ardında sürükleneni değil); bu nedenle anarşist, somut, gözüpek, sert ama aynı zamanda yığın hareketinin pratik koşullarını da gözönünde tutan devrimci bir etkinliğe değil, *umutsuzluk* taktiğine varır.

Marx bize bu iki yanılgıdan da kaçınmayı; bir yandan eski devlet makinesinin bütünsel yıkılmasında en büyük gözüpekliği göstermeyi, öte yandan sorunu somut bir biçimde koymayı öğretir: Komün, daha büyük bir demokrasi sağlamaya ve bürokratizmin kökünü kazımaya yönelen şu şu önlemleri alarak, birkaç hafta içinde *yeni*, proleter, şu ve şu bi-

çimde davranan bir devlet makinesi kurmaya *başlayabildi*. Öyleyse komüncülerden devrimci gözüpekliği öğrenelim, onların pratik önlemlerinde, pratik bakımdan ivedi ve hemen gerçekleştirilmesi olanaklı bir önlemler *taslağı* görmeye çalışalım; bürokratizmi büsbütün yıkmaya, ancak böyle, *bu yolu izleyerek* erişebiliriz.

Sosyalizm işgününü kısaltarak, *yığınları* yeni bir yaşama yükselterek nüfusun *büyük bölümünü*, istisnasız *herkese* "kamu görevleri" yapmasını sağlayan koşullar içine koyacaktır — bu yıkım olanağını güvence altına alan şey, işte budur. Ve genel olarak tüm devletin *büsbütün sönmesine* yol açacak olan şey de işte budur.

"... Yığın grevinin rolü, diye devam eder Kautsky, hiçbir zaman devlet iktidarını *yıkmak* değil ama yalnızca hükümeti belli bir sorun üzerinde ödünlere hazırlamak ya da proletaryaya düşman bir hükümet yerine, proletaryanın gereksinmelerini karşılamaya çalışan (*entgegenkommende*) bir hükümet geçirmek olabilir... Ama bu" (yani proletaryanın kendine düşman hükümet üzerindeki zaferi) "hiçbir zaman ve hiçbir durumda devlet iktidarının *yıkılmasına* götüremez; bundan, *devlet iktidarı içinde* güçler dengesinin belli bir *yer değiştirmesinden* başka bir sonuç çıkamaz. ... Öyleyse bizim siyasal savaşımımızın ereği, gene geçmişte olduğu gibi, parlamentoda çoğunluğun kazanılması ile devlet iktidarının ele geçirilmesi ve parlamentonun hükümetin efendisi durumuna dönüştürülmesi olarak kalır." (s. 726, 727, 732.)

İşte en arı ve en yavan oportünizm; sözde devrimci kalarak, gerçekte devrimden vazgeçmenin ta kendisi. Kautsky'nin düşüncesi, "proletaryanın gereksinmelerini karşılamaya çalışan bir hükümet"ten öteye gitmez. *Komünist Manifesto*'nun "proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi"ni[66] ilan ettiği 1847'ye oranla, hamkafalığa doğru atılmış geri bir adımdır bu.

Böylece Kautsky, hepsi de "proletaryanın gereksinmelerini karşılamaya çalışan" bir hükümet için savaşımda oybirlikli olan Scheidemann'lar, Plehanov'lar, Vandervelde'ler ile çok sevdiği "birlik"i gerçekleştirme düzeyine düşecektir.

Bize gelince biz, bu sosyalizm dönekleri ile selamı-sabahı

kesecek ve silahlı proletaryanın kendisinin *hükümet* durumuna gelmesi ereğiyle, tüm eski devlet makinesinin yıkılması için savaşacağız. "İki büyük ayrım"dır bu.

Kautsky, hepsi de oportünistler tarafından kabul edilebilecek, hiçbiri parlamenter burjuva cumhuriyet çerçevesi dışına çıkmayan çok soylu erekler olan, "devlet iktidarı içinde güçler dengesinin bir yer değiştirmesi" için, "Parlamentoda çoğunluğun kazanılması ve parlamentonun hükümetin dediği dedik efendisi durumuna dönüştürülmesi" için savaşmaktan daha iyi bir şey istemeyen Legien ve David'lerin, Plehanov, Potresov, Çereteli ve Çernov'ların o hoş arkadaş topluluğu içinde kalacaktır.

Bize gelince biz, oportünistlerle selamı-sabahı keseceğiz ve bilinçli proletarya, "güçler dengesinde bir yer değiştirme" için değil ama *burjuvazinin alaşağı edilmesi* için, burjuva parlamentarizminin *yıkılması* için, Komün tipi bir demokratik cumhuriyet ya da bir İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri cumhuriyeti için, proletaryanın devrimci diktatörlüğü için savaşımda tümüyle bizimle birlikte olacaktır.

*

Uluslararası sosyalizm, Kautsky akımından daha da sağda bulunan akımlar içeriyor: Almanya'da *Aylık Sosyalist Defterler*[67] (Legien, David, Kolbe ve İskandinavyalı Staunning ile Branting dahil, daha birçokları); Fransa'da ve Belçika'da joreciler ve Vandervelde; Turati, Trèves ve İtalyan partisi sağ kanadının öteki temsilcileri,[68] İngiltere'de Fabianlar[69] ve "bağımsızlar" (gerçekte her zaman liberallerin bağımlılığı altında olan "Independent Labour Party"),[70] vb... Parlamenter etkinlikte ve parti yayınlarında önemli ve çoğu kez ağır basan bir rol oynayan bütün bu baylar, proletarya diktatörlüğünü açıkça yadsır ve kılık değiştirmemiş bir oportünizm uygularlar. Bu baylara göre proletarya "diktatörlüğü", demokrasi ile "çelişir"!! Gerçekte onları küçük-burjuva demokratlardan, ciddi hiçbir şey ayırmaz.

Bundan dolayı II. Enternasyonalin, resmî temsilcilerinin büyük çoğunluğu ile boydan boya oportünizme battığı sonu-

cunu çıkarmakta haklıyız. Komün deneyi yalnızca unutulmamış ama saptırılmıştır da. İşçi yığınlarına, harekete geçmeleri ve eski devlet makinesi yerine bir yenisini koyarak ve böylece kendi siyasal egemenliklerini toplumun sosyalist dönüşümünün temeli durumuna getirerek, eski devlet makinesini kırmaları gerekecek zamanın yaklaştığı inancını aşılamak şöyle dursun, onlara bunun tam tersi telkin ediliyor ve "iktidarın ele geçirilmesi", oportünizme binlerce gedik açık kalacak biçimde sunulmuş bulunuyordu.

Proleter devrimin devlet karşısındaki tutumu sorununun saptırılması ve bu sorun yöresindeki susku komplosu, emperyalist rekabet sonucu pekiştirilmiş bir askerî aygıtla donatılmış bulunan devletlerin, İngiltere ya da Almanya'dan, İngiliz mali sermayesi ya da Alman mali sermayesinden hangisinin yeryüzünde egemen olacağını kararlaştırmak için milyonlarca insanı yokeden savaşçı canavarlar durumuna gelmiş bulundukları bir sırada, büyük bir rol oynamaktan geri kalamazdı.

Ağustos-Eylül 1917'de yazıldı

1918'de "Jizn i Znanie" Yayınları
tarafından broşür olarak yayınlandı

Collected Works, vol. 25, pp. 413-442, 449-54, 475-96.

BOLŞEVİKLER İKTİDARI KORUYACAKLAR MI?

(PARÇA)

ÜÇÜNCÜ kanıt: Proletarya "devlet aygıtı tekniğini kavrayamayacak". Bu belki en alışılmış, en yaygın kanıt. Bu yüzden en büyük dikkate layık olduğu gibi, proletaryanın karşısına çıkacak en *ciddi*, en *çetin* sorunlardan birini oluşturduğu için de çok büyük bir dikkate layık. Bu sorunların çok çetin sorunlar olduklarından hiç kuşku yok; ama sosyalist olduğumuzu söyleyen bizler, eğer bu güçlüğü yalnızca bu görevlerden *sıvışmak* için belirtseydik, bizi burjuvazi uşaklarından ayıran fark gerçekte sıfıra inerdi. Proleter devrim karşısına çıkan sorunların güçlüğü, proletarya yandaşlarını bu sorunların çözüm yollarını daha dikkatli ve daha somut bir biçimde incelemeye yöneltmeli.

Devlet aygıtından, her şeyden önce sürekli ordu, polis ve memurlar kastı anlaşılır. Proletarya bu aygıt tekniğini kavrayamayacak diyen *Novaya Jizn*[71] yazarları, kendi aşırı bilgisizliklerini ve gerçek olguları, bolşeviklerin yazılarında uzun zamandan beri sergilenen düşünceleri, hesaba katmada gösterdikleri tiksintiyi ortaya koyuyorlar.

Novaya Jizn yazarlarının hepsi de kendini, marksist olarak değilse bile, en azından marksizmi bilen kültürlü sosyalistler olarak kabul eder. Oysa Marx, Paris Komünü deneyimine dayanarak, proletaryanın ereklerine erişmek için hazır devlet makinesini ele geçirip kullanmakla *yetinemeyeceğini*, bu makineyi *kırması* ve yerine bir yenisini geçirmesi gerektiğini öğretir (bu sorunu, birinci bölümü bitmiş ve yakında "Devlet ve Devrim, Marksist Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri" başlığı altında yayınlanacak olan bir broşürde daha ayrıntılı bir biçimde ele alıyorum). Bu yeni devlet makinesi, Paris Komünü tarafından yaratıldı ve Rusya'daki İşçi Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri de *aynı türden* bir "devlet aygıtı" oluşturuyor. 4 Nisan 1917'den başlayarak bunu birçok kez yineledim ve hem bolşevik konferansların kararlarında, hem de bolşeviklerin yazılarında bu durum dile getirildi. *Novaya Jizn*, bu konuda Marx ve bolşeviklerle tam bir anlaşmazlık içinde olduğunu elbette açıklayabilirdi, ancak bu sorunu tamamen bir yana bırakmak, güç sorunları incelerken gösterdikleri sözümona hafiflik yüzünden bolşeviklere öylesine sık ve öylesine yüksekten ders veren bir gazete bakımından, kendi kendine bir güçsüzlük belgesi vermek anlamına gelir.

Proletarya "devlet aygıtı"nı ele geçirip olduğu gibi "işletmek"le *yetinemez*. Ancak eski devlet aygıtında baskıcı, görenekçi, onarılmaz biçimde burjuva olan ne varsa *kırabilir* ve onun yerine yeni bir aygıtı, *kendi aygıtını* geçirebilir. İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri de, işte bu aygıtın ta kendisidir.

Novaya Jizn'in bu "devlet aygıtı"nın varlığını tamamen unutmuş olmasını, tam anlamıyla şaşılacak şey olarak nitelemek zorundayız. Kuramsal akılyürütmelerinde böyle davranan *Novaya Jizn*'ciler, gerçeklikte kadetler siyasal pratik-

te ne yapıyorlarsa, siyasal kuramda onu yapıyorlar. Çünkü eğer proletaryanın ve devrimci demokrasinin, yeni bir devlet aygıtına gerçekten *hiçbir gereksinmesi yoksa,* o zaman Sovyetler kendi varlık nedenlerini ve yaşama haklarını yitirirler; o zaman kornilovcular, Sovyetleri tüm ortadan kaldırma çabalarında *haklı* bir duruma gelirler!

Novaya Jizn'in bu korkunç kuramsal yanılgısı ve bu siyasal körlüğü öylesine şaşılacak şeydir ki, hatta *Novaya Jizn*'in son Petrograd Belediye Duması, seçimlerinde blok kurduğu enternasyonalist-menşevikler[72] bile, bu nokta üzerinde bolşeviklere belli bir yaklaşma göstermişlerdir. Nitekim yoldaş Martov'un Demokratik Konferansta[73] okuduğu Sovyetler çoğunluk bildirgesinde, şu satırları görüyoruz:

"... Devrimin ilk günlerinde gerçekten yaratıcı halk güçlerinin güçlü atılımıyla kurulmuş olan İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri, devrimci devletin yeni dokusunu oluşturdu ve bu yeni doku, eski rejim devletinin yıpranmış dokusunun yerini aldı..."

Biraz çokça güzel bir dille söylenmiş bu; dildeki özen, siyasal düşüncenin açıklık eksikliğini örtüyor. Sovyetler *henüz* eski "doku"nun yerine geçmedi ve bu eski doku eski rejimin devleti *değil,* çarlığın *olduğu kadar* burjuva cumhuriyetin *de* devletidir. Ama ne olursa olsun, Martov burada *Novaya Jizn*'cilerden yüz gömlek daha üstün.

Sovyetler ilkin, işçi ve köylülerin silahlı gücünü, eski sürekli ordu gücü gibi halktan ayrılmamış olan, askerî bakımdan eskisinden son derece daha güçlü, devrimci bakımdan yeri doldurulmaz bir gücü temsil eden yeni bir devlet aygıtını oluşturuyor. İkinci olarak bu aygıt, yığınlar ve halk çoğunluğuyla, eski devlet aygıtında hiçbir benzeri olmayacak kadar sıkı, çözülmez, kolayca denetlenip yenilebilir bir bağ kuruyor. Üçüncü olarak bu aygıt, seçimsel niteliği ve bileşimini halk isteğine göre değiştirme olanağı nedeniyle, daha önceki aygıtlardan çok daha demokratik. Dördüncü olarak bu aygıt, en çeşitli mesleklerle sağlam bir bağ kuruyor ve böylece, bürokrasiye yol açmadan en çeşitli ve en derin reformları kolaylaştırıyor. Beşinci olarak bu aygıt öncünün, yani işçi ve köylü *ezilmiş* sınıfların en bilinçli, en gözüpek,

en ileri bölümünün bir örgütlenme biçimini sağlıyor; böylece bu aygıt, ezilen sınıflar öncüsünün, bu sınıfların şimdiye kadar tamamen siyasal yaşamın ve tarihin dışında kalan *tüm koca yığınını* yükseltebileceği, eğitebileceği, yetiştirebileceği ve ardından sürükleyebileceği bir aygıt durumuna geliyor. Altıncı olarak bu aygıt, parlamentarizmin yararları ile dolaysız ve doğrudan demokrasinin yararlarını birleştirme, yani halkın seçilmiş temsilcilerinin kişiliğinde, aynı zamanda hem yasama görevini, *hem de yasaların uygulanmasını* birleştirme olanağını veriyor. Burjuva parlamentarizmine oranla, demokrasinin gelişmesinde ileriye doğru atılmış, evrensel bir anlam ve önem taşıyan bir adımdır bu.

1905'te Sovyetlerimiz, birkaç haftadan çok sürmediklerine göre, deyim yerindeyse ancak tohum durumunda bir varlık gösterdi. O zamanki koşullar içinde, uyumlu ve tam bir gelişmenin sözkonusu olamayacağı açık bir şeydi. Ve 1917 devriminde de, birkaç aylık bir süre son derece kısa olduğundan ve özellikle devrimci-sosyalist ve menşevik yöneticiler Sovyetleri *değerden düşürdükleri*, onları çene çalmak için toplanılan yerler durumuna, yöneticiler arasında bir uzlaşma siyasetinin uzantıları durumuna düşürdükleri için, böyle bir gelişme gene sözkonusu olamazdı. Liber'lerin, Dan'ların, Çereteli'lerin, Çernov'ların yönetimi altında Sovyetler, canlı canlı çürüdü ve kokuştu. Sovyetler, ancak *tüm* devlet iktidarını kendi ellerine alırlarsa gerçekten gelişebilir, görevlerini sonuna değin yerine getirebilir ve tüm olanaklarını ortaya koyabilirler; yoksa *yapacak hiçbir* şeyleri yoktur, yoksa bir tohum (ve uzun zaman bir tohum olarak kalmak olanaksızdır) ya da bir oyuncaktan başka bir şey olamazlar. "İktidar ikiliği", Sovyetlerin kötürümleşmesidir.

Eğer devrimci sınıfların yaratıcı dehası Sovyetleri kurmasaydı, proleter devrim Rusya'da umutsuz bir duruma düşerdi; çünkü proletarya, iktidarı, eski devlet aygıtıyla hiç kuşkusuz koruyamazdı ve yeni bir aygıt da bir çırpıda yaratılamaz. Sovyetlerin Çereteli ve Çernov tarafından değerden düşürülmelerinin acıklı tarihi yani "koalisyon" tarihi aynı zamanda Sovyetlerin küçük-burjuva kuruntulardan kurtuluş ve *hangisi olursa olsun bütün* burjuva koalisyonların yol

açtığı tüm alçaklık ve pislikler üzerine yaptıkları pratik inceleme "araf"ından geçişlerinin de tarihidir.

Eylül 1917 sonu - 1 (14) Ekim 1917 arasında yazıldı

Ekim 1917'de *Prosveşçenye* dergisinde (n° 1-2) yayınlandı

Collected Works, vol. 26, pp. 101-04

HALK KOMİSERLERİ KONSEYİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE 11 (24) OCAK [1919] GÜNÜ RUSYA SOVYETLERİ III. KONGRESİNE SUNULAN RAPOR

(PARÇA)

YOLDAŞLAR, Halk Komiserleri konseyi adına, size bu konseyin Sovyetler iktidarı ve Rusya Sovyetleri hükümetinin kurulmasından bu yana geçmiş bulunan 2 ay 15 gün içindeki etkinliği üzerine bir rapor sunacağım.

2 ay ve 15 gün, — işçilerin tüm bir ülke ya da sömürücüler ve kapitalistler üzerinde bundan önceki iktidarının 1871 Paris Komünü dönemindeki Parisli işçiler iktidarının yaşam süresinden topu topu beş gün çoktur bu.

Geriye doğru bir gözatarak ve onu 25 Ekimde kurulmuş bulunan Sovyetler iktidarı ile karşılaştırarak her şeyden önce düşünmemiz gereken şey de işte işçilerin bu iktidarıdır. O zamanki proletarya diktatörlüğü ile bugünkü proletarya diktatörlüğü arasındaki bu karşılaştırma, uluslararası işçi hareketi tarafından atılmış bulunan dev adımı ve savaş ve ikti-

sadi yıkım tarafından yaratılan karmakarışık koşullara karşın Rusya'daki Sovyetler iktidarının içinde bulunduğu son derece daha elverişli durumu, bize hemen gösterir.

2 ay ve 10 gün ayakta kaldıktan sonra Komünü, bu Sovyetler iktidarı embriyonunu ilk kez olarak kurmuş olan Paris işçileri, Kaledin'in suç ortakları kadetlerin, menşeviklerin ve sağ sosyalist-devrimcilerin fransız eşdeğerleri tarafından kurşunlanarak yıkıldılar.

Fransız köylülerinin çok büyük bir çoğunluğunun ne anlamını ne de amacını anladığı bir işçi hükümetinin ilk deneyini fransız işçileri, görülmemiş esirgemezlikler pahasına yaptılar.

Biz, çok daha elverişli koşullar içinde bulunuyoruz; çünkü Rus asker, işçi ve köylüleri, savaşım biçimlerini tüm dünyaya tanıtan bir aygıtı, Sovyet hükümetini kurmasını bildiler. Bir yanda Rus işçi ve köylülerinin durumu ile öte yanda Paris proleterlerinin iktidarı arasındaki ayrım, işte her şeyden önce buna dayanır. Paris proleterlerinin aygıtı yoktu ve ülke onları anlamamıştı; oysa biz, biz baştan beri Sovyetler iktidarına dayandık ve bu nedenle de Sovyetler iktidarının yığınların engin çoğunluğunun en ateşli, en canla başla bağlı sevgi ve desteğine dayandığından ve bunun sonucu yenilmez olduğundan hiçbir zaman kuşku duymadık...

12 ve 13 Ocak 1919 günü Merkez Yürütme komitesi *İzvestia*'sında yayınlanmıştır.

Collected Works, vol. 26, pp. 455-6.

PROGRAMIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ VE PARTİ ADININ DEĞİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE 8 MART GÜNÜ (AKŞAM OTURUMU) RK(B)P OLAĞANÜSTÜ VIII. KONGRESİNE SUNULAN RAPOR

(PARÇA)

... Daha sonra görevimiz sovyet devlet tipini belirginleştirmektir. Ben bu konu üzerindeki görüşlerimi *Devlet ve Devrim*'de açıklamaya çalıştım. Bana öyle geliyor ki marksist devlet anlayışı, Batı Avrupa'da egemen olan resmî sosyalizm tarafından son derece çarpıtılmıştı ve bu da Rusya'daki sovyet devrimi ve Sovyetlerin kuruluşu ile doğrulanmış bulunmaktadır. Sovyetlerimiz henüz birçok bakımdan çok silik, çok eksiktir; çalışmalarını gözlemlemiş herhangi biri için bunda kuşku yok; ama önemli olan, tarihsel bir değer taşıyan dünya sosyalizminin gelişmesinde ileriye doğru bir adım oluşturan şey şudur ki bu konuda yeni bir devlet tipi yaratılmıştır. Paris Komününde bu iş, ancak tek bir kentte ve yapılan şeyin bilincine varılmaksızın, birkaç hafta sür-

müştü. Hatta onu yaratan kimseler bile Komünün özünü anlamıyorlardı; harekete geçmiş bulunan yığınların sezgisel dehası ile davranmışlardı ama fransız sosyalizmi bölüntülerinden hiçbiri yaptığı işin bilincinde değildi. Biz başka koşullar içindeyiz, çünkü Paris Komününün omuzlarına tırmanmış ve alman sosyal-demokrasisinin uzun gelişmesinden yararlanmış olduğumuz için Sovyetler iktidarını kurarken ne yapmış bulunduğumuzu açıkça görebiliyoruz. Sovyetlerin bütün eksiklik ve disiplinsizliğine karşın —bunlar ülkemizin küçük-burjuva niteliğinin kalıntılarıdır— halk yığınlarımız yeni bir devlet tipi yaratmıştır. Bu yeni tip devlet, bir tek kentte değil birçok milliyetin yaşadığı engin bir ülkede, haftalardan beri değil aylardan beri işliyor. Bu sovyet iktidarı tipi, Sovyetlerin olmadığı ama iktidarın gene yeni, proleter bir tipte olduğu Finlandiya gibi her bakımdan başka bir ülkeyi de kazandığına göre,[74] kendini kabul ettirmiş bulunmaktadır. Sovyetlerin, burjuva demokrasisinin yerini emekçi yığınlar öncüsünü birinci plana çıkaran yeni bir demokrasiye bırakan, bu yığınları yasamacı ve yürütmeci iktidar durumuna getiren, askerî savunmayı onlara bırakan ve yığınları yeniden eğitmeye yetenekli bir aygıt yaratan, bürokrasisiz, polissiz, sürekli ordusuz yeni bir devlet tipi olduğunun kanıtı, teorik açıdan sözgötürmez bir doğruluktaki kanıtı da işte budur. ...

İlk kez olarak *Rusya Komünist Partisi VII. Kongresi* adlı kitapta tam olarak (küçük parçalar biçiminde) yayınlanmıştır. Stenografik tutanak, 6-8 Mart 1918

Collected Works, vol. 27, pp. 132-33.

PROLETER DEVRİM VE DÖNEK KAUTSKY

(PARÇA)

KAUTSKY, MARX'I NASIL SIRADAN BİR LİBERALE DÖNÜŞTÜRÜYOR?

Kautsky'nin broşüründe incelediği temel sorun, proleter devrimin temel içeriği sorunudur, yani: proletarya diktatörlüğü. Bütün ülkeler için, özellikle ileri ülkeler için, hele savaşan ülkeler için, hele şu anda, çok büyük önem taşıyan bir sorun. Abartmaya düşmeden, tüm proleter sınıf savaşımının baş sorununun bu olduğu söylenebilir.

Kautsky, sorunu, "iki sosyalist akım arasındaki karşıtlığın" (yani bolşevikler ile bolşevik-olmayanlar arasındaki karşıtlığın) "*demokratik* yöntem ile *diktatörce* yöntem gibi temelden ayrı iki yöntem arasındaki karşıtlık" olduğu biçiminde koyar (s. 3).

Bu arada, Rusya'daki bolşevik-olmayanlara, yani menşevikler ile sosyalist-devrimcilere sosyalist diyerek, Ka-

utsky'nin burjuvaziye karşı proletaryanın savaşımında bunların gerçekten tuttukları yere değil, ama adlarına, yani bir sözcüğe önem verdiğini belirtelim. Marksizmi anlayıp uygulamanın bundan iyisi, can sağlığı! Ama bu konuya gene döneceğiz.

Şimdilik işin özüne, Kautsky'nin "demokratik ve diktatörce yöntemler"in "temel karşıtlığı" üzerindeki büyük bulgusuna bakalım. Sorunun düğümü burada. Kautsky'nin broşürünün gizemi burada. Ve teorik planda öylesine şaşılası bir karışıklık, marksizmin öylesine bütünsel bir yadsınmasıdır ki bu, Kautsky, itiraf edelim, Bernstein'ı fersah fersah geride bırakmıştır.

Proletarya diktatörlüğü sorunu, burjuva devlet karşısında proleter devletin, burjuva demokrasisi karşısında proleter demokrasinin tutumu sorunudur. Bu, gün gibi açık, değil mi? Oysa Kautsky, tarih elkitaplarının yinelenmesinde kalıplaşmış bir öğretmen gibi, 20. yüzyıla sırtını dönmekte direnir ve 18. yüzyıla dönerek, tüm bir paragraflar dizisi içinde, mutlakiyet ve feodalite karşısında burjuva demokrasisinin tutumu üzerindeki köhne düşünceleri, yüzüncü kez olarak, usanç verici bir biçimde geveler durur!

Tıpkı uykuda hep aynı şeyleri sayıklayan biri gibi.

İşlerin içyüzünden hiçbir şey anlamamanın ta kendisidir bu. Kautsky'nin, "demokrasiyi horgörme"yi (s. 11) vb. öğütleyen kişiler bulunduğunu tanıtlama çabalarına gülmekten başka bir şey yapılamaz. Bu türlü boş sözlerle Kautsky, sorunu karanlıklaştırmaya, karmakarışık etmeye sürüklenir; çünkü sorunu, demokrasiyi *burjuva* demokrasisi olarak değil ama genel olarak ele alan bir liberal olarak koyar. Hatta bu belgin sınıf kavramından sakınır ve "önsosyalist" (*"présocialiste"*) demokrasiden sözetmeye çalışır. Söz değirmenimiz, 63 sayfa üzerinden 20 sayfayı, broşürün aşağı yukarı üçtebirini, burjuva demokrasisini allayıp pullamaya ve proleter devrim sorunu üzerine bir örtü örtmeye yaradığına göre, burjuvazinin kulağına çok hoş gelecek bir gevezelik ile doldurmuştur.

Kautsky'nin broşürünün adı, gene de *Proletarya Diktatörlüğü* olmaktan geri kalmaz. Marx'ın öğretisinin *temel dü-*

şüncesinin bu olduğu herkesçe bilinir. Ve Kautsky, konu yöresindeki bütün bu gevezelikten sonra, Marx'ın proletarya diktatörlüğü üzerindeki sözlerini anma *zorunda* kalır.

"Marksist" Kautsky bu işi *nasıl* yapar, işte işin en eğlenceli yanı! Dinleyin daha iyi:

"Bu görüş biçimi [Kautsky'nin, demokrasinin horgörülmesi olduğunu söylediği görüş biçimi] Karl Marx'ın bir tek sözüne dayanır." 20. sayfada okunan şey, tastamam bu. Ve Kautsky, 60. sayfada bunu gene yineler ve "Marx'ın, proletarya diktatörlüğü üzerine, 1875'te bir mektupta bir kez kullanmış bulunduğu önemsiz bir sözü [harfi harfine!! *des Wortchens*] [bolşeviklerin] tam zamanında anımsadıklarını" söylemeye değin gider.

İşte Marx'ın o "önemsiz söz"ü:

"Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, kapitalist toplumun komünist topluma devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Bu döneme, devletin proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamayacağı bir siyasal geçiş dönemi karşılık düşer."[75]

İlkin, Marx'ın tüm devrimci öğretisini özetleyen bu ünlü açıklamasını "bir tek söz" ve hatta "önemsiz bir söz" diye adlandırmak, marksizmi umursamamak, onu büsbütün yadsımak demektir. Kautsky'nin Marx'ı hemen hemen ezbere bildiğini; bütün yazdıklarına bakarak bir yargıya varmak gerekirse, masasının üzerinde ya da kafasının içinde, alıntıları kolayca kullanabilmek için, Marx'ın bütün yazdıklarını özenle yerleştirdiği bir bölmeler dizisine sahip bulunduğunu unutmamalıyız. Kautsky Marx ve Engels'in mektuplarında olduğu kadar basılı yapıtlarında da, Komünden önce ve hele Komünden sonra, proletarya diktatörlüğünden *birçok kez* sözetmiş bulunduklarını *bilmiyor olamaz*. Kautsky, "proletarya diktatörlüğü" formülünün, proletaryanın burjuva devlet makinesini "parçalama" görevinin, Marx ve Engels'in 1848 devrimleri deneyini ve daha da çok 1871 deneyini gözönünde tutarak, 1852'den 1891'e değin, *yani kırk yıl boyunca* sözünü etmiş bulundukları bu görevin, tarihsel bakımdan daha somut ve bilimsel bakımdan daha doğru bir anlatımından başka bir şey olmadığını bilmiyor olamaz.

Marksizmin, marksizm yorumlayıcısı Kautsky tarafından bu korkunç saptırılmasını nasıl açıklamalı? Eğer bu olayın felsefi temeli dikkate alınırsa, sorun diyalektik yerine eklektizm ve sofistliğin geçirilmesine indirgenir. Kautsky, bu yerine geçirme işinde ustalığa yükselmiştir. Siyasal ve pratik bakımdan sorun oportünistler önünde, yani eninde sonunda burjuvazi önünde yaltaklanmaya indirgenir. Savaşın başlamasından sonra durmadan daha hızlı ilerleyen Kautsky, burjuvazi uşağı olarak davranırken, marksist olarak konuşma sanatında bir virtüöz olmuştur.

Marx'ın proletarya diktatörlüğü üzerindeki "önemsiz söz"ünü, Kautsky'nin nasıl "yorum"ladığı incelenince, buna daha çok inanılır. Dinleyin:

"Marx bu diktatörlüğü nasıl düşündüğünü daha ayrıntılı bir biçimde belirtmekten ne yazık ki geri kalmıştır..." (Döneğin kesinlikle yalan tümcesi, çünkü Marx ve Engels Kautsky'nin, bu marksizm yorumlayıcısının, bile isteye bir yana bıraktığı bir dizi çok ayrıntılı bilgiler vermişlerdir)... "Tam anlamıyla diktatörlük sözcüğü, demokrasinin ortadan kaldırılması anlamına gelir. Ama harfi harfine alınırsa, bu sözcüğün hiçbir yasa ile bağlı olmayan bir tek bireyin kişisel iktidarı anlamına da geldiği kendiliğinden anlaşılır. Despotizmden, sürekli bir devlet kurumu olarak değil, ama aşırı bir geçiş önlemi olarak anlaşılması ile ayrılan kişisel iktidar.

" 'Proletarya diktatörlüğü' deyimi, dolayısıyla hiç de bir tek bireyin değil, ama bir tek sınıfın diktatörlüğü, Marx'ın burada sözcüğün gerçek anlamı ile diktatörlüğü düşünmediğini tanıtlar.

"O burada bir *hükümet biçiminden* değil, ama proletaryanın siyasal iktidarı eline geçirdiği her yerde zorunlu olarak meydana gelecek bir *durumdan* sözeder. İngiltere ve Amerika'da geçişin barışçıl yoldan, yani demokratik yoldan olabileceğini düşünmesi de, Marx'ın burada bir hükümet biçimi düşünmediğini tanıtlar." (s. 20.)

Okurun "teorisyen" Kautsky tarafından kullanılan yöntemleri açıkça anlayabilmesi için, bu akılyürütmeyi kasten tam olarak veriyoruz.

Kautsky soruna diktatörlük "sözcük"ünün bir tanımı ile

yanaşmak istemiş.

Çok iyi. Soruna istediği gibi yanaşmak herkesin kutsal hakkıdır. Yalnızca ciddi ve dürüst yaklaşım biçimini, dürüst olmayan yaklaşım biçiminden ayırdetmek gerekir. Soruna bu biçimde yanaşarak onu ciddi ciddi incelemek isteyen kişi, bu "sözcük" üzerindeki *kendi öz tanımını* vermelidir. O zaman sorun açıkça ve besbelli bir biçimde konmuş olur. Kautsky hiç de böyle yapmaz. "Harfi harfine, diye yazar, diktatörlük sözcüğü, demokrasinin kaldırılması anlamına gelir."

İlkin, bu bir tanımlama değildir. Eğer Kautsky diktatörlük kavramının tanımından kaçınmak istiyorsa, sorunu bu biçimde incelemeyi seçmek neden?

İkincisi, bu açıkça yanlış. Bir liberalin genel olarak "demokrasi"den sözetmesi doğaldır. Bir marksist ise sormaktan hiçbir zaman geri kalmayacaktır: "Hangi sınıf için?" Örneğin herkes bilir —ve "tarihçi" Kautsky de bilir— ki ilkçağ kölelerinin ayaklanmaları ve hatta büyük kaynaşmaları, ilkçağ devletinin özünü, yani *köleciler diktatörlüğünü* hemen açığa vuruyorlardı. Bu diktatörlük, köle sahipleri *arasındaki*, onlar *için* demokrasiyi ortadan kaldırıyor muydu? Herkes bilir ki hayır.

"Marksist" Kautsky, sınıflar savaşımını "*unuttuğu*" için, şaşılacak bir saçmalık ve gerçeğe aykırı bir şey ileri sürmüştür.

Kautsky'nin liberal ve yanlış olumlamasının, marksist ve doğruya uygun bir duruma gelmesi için, şöyle demek gerekir: Diktatörlük, zorunlu olarak, bu diktatörlüğü öteki sınıflar üzerinde uygulayan sınıf için demokrasinin kaldırılması anlamına gelmez, ama zorunlu olarak, diktatörlüğün kendisi üzerinde ya da kendisine karşı uygulandığı sınıf için demokrasinin kaldırılması (ya da iyice sınırlandırılması, bu da kaldırma biçimlerinden biridir) anlamına gelir.

Ama bu olumlama ne kadar doğru olursa olsun, diktatörlüğü tanımlamaz.

Kautsky'nin bundan sonraki tümcesini inceleyelim:

"... Ama harfi harfine alınırsa, bu sözcüğün hiçbir yasa ile bağlı olmayan bir tek bireyin kişisel iktidarı anlamına da geldiği kendiliğinden anlaşılır..."

Rasgele burnunu şuraya buraya sokan kör bir köpek yavrusu gibi, Kautsky burada, bilmeyerek doğru *bir* düşüncenin üstüne basmıştır (yani diktatörlüğün hiçbir yasa ile bağlı olmayan bir iktidar olduğu); *bununla birlikte* bir diktatörlük tanımı *vermemiş* ve ayrıca diktatörlüğün bir tek bireyin iktidarı olduğu yolundaki o açık tarihsel gerçeğe aykırılığı ileri sürmüştür. Diktatörlük bir kişiler topluluğu, bir oligarşi, bir sınıf vb. tarafından da uygulanabildiğine göre bu, etimolojik bakımdan* bile doğru değildir.

Kautsky daha sonra diktatörlük ile despotizm arasındaki ayrımı belirtir; ama savı açıkça yanlış olsa da, bizi ilgilendiren sorun ile hiçbir ilgisi olmadığı için, üzerinde durmayacağız. Kautsky'nin 18. yüzyıla bakmak için 20. yüzyıla, ilkçağa bakmak için 18. yüzyıla sırt çevirme eğilimi bilinir; ve bir kez diktatörlüğe eriştikten sonra, alman proletaryasının bunu gözönünde tutacağını ve Kautsky'yi örneğin bir liseye ilkçağ tarihi öğretmeni olarak atayacağını umarız. Despotizm üzerine ince eleyip sık dokuyarak proletarya diktatörlüğü tanımlamasının içinden çıkmak, aşırı bir alıklık ya da çok beceriksiz bir düzenbazlık kanıtı vermek demektir.

Sonuç: Diktatörlükten sözetmeye girişen Kautsky, hiçbir tanımlama vermeksizin, herkesçe bilinen birçok gerçeğe aykırılık ileri sürmüştür! Eğer entelektüel yeteneklerine güvenecek yerde belleğine başvursaydı, Marx'ın diktatörlükten sözettiği bütün örnekleri "bölme"lerinden çıkartabilirdi. O zaman, kuşkusuz ya aşağıdaki tanımı, ya da öz bakımdan eşdeğer bir tanımı elde etmiş olurdu:

Diktatörlük, doğrudan doğruya zora dayanan ve hiçbir yasa ile bağlı olmayan bir iktidardır.

Proletaryanın devrimci diktatörlüğü, proletaryanın burjuvazi üzerinde uyguladığı, zor aracıyla kazanılıp sürdürülen, hiçbir yasa ile bağlı olmayan bir iktidardır. Ve bilginler bilgini Bay Kautsky'den "zorla fethetme" zorunda olduğumuz şey, işte bu basitin basiti, (kapitalistler tarafından satınalınmış o küçük-burjuva ayaktakımının yukarı katmanları olan bütün ülkeler sosyal-emperyalistlerini değil, ama yığını temsil eden) her bilinçli işçi için gün gibi açık gerçek, kurtu-

* Sözcük kaynak bilimi bakımından. –ç.

luşları için savaşan sömürülenlerin her temsilcisi için ortada ve her marksist için sözgötürmez bir şey olan bu gerçektir! Bunu nasıl açıklamalı? Burjuvazinin hizmetinde aşağılık casuslar durumuna gelmiş bulunan II. Enternasyonal önderlerinin iliklerine işlemiş kölelik ruhu ile.

Kautsky ilkin, diktatörlük sözcüğünün harfi harfine anlamının bir tek bireyin diktatörlüğü olduğu yolundaki o açık saçmalığı olumlayarak aldatmacaya sapar; sonra —bu saptırmadan yola çıkarak!— "buna göre" sınıf diktatörlüğü deyiminin, Marx'ta gerçek anlamını *taşımadığını* (ama diktatörlüğün devrimci zor değil, dikkat edin, burjuva demokrasisi altında çoğunluğun "barışçıl" fethi anlamına geldiğini) açıklar.

Önemli olan, görüyor musunuz, "durum" ile "hükümet biçimi" arasında bir ayrım yapmaktır. Çok derin bir ayrım, tıpkı kafasızca düşünen bir adamın budalalık "durum"u ile budalalıklarının "biçim"i arasında bir "ayrım" yapıyormuşuz gibi!

Kautsky diktatörlüğü bir "egemenlik durumu" olarak sunma *gereksinmesini* duyar (bir sonraki sayfada, s. 21, kullandığı deyim tıpatıp bu), çünkü o zaman *devrimci zor, zorlu devrim ortadan kalkar*. "Egemenlik durumu", herhangi bir çoğunluğun... "demokrasi" altında varoluşunu içeren bir durumdur! Bu hileli hokkabazlık sayesinde, *devrim* düpedüz *yokolur*.

Ama oyun çok kabadır ve Kautsky'ye hiçbir yararı dokunmayacaktır. Diktatörlüğün bir sınıfın bir başka sınıfa karşı —dönekler için öylesine tatsız— bir *devrimci zor* "durumu"nu içerdiği ve böyle bir durum anlamına geldiği, "göze batacak kadar açık" bir gerçektir. "Durum" ile "hükümet biçimi" arasındaki ayrımın saçmalığı, kendini bütün açıklığı ile gösterir. Burada hükümet biçiminden sözetmek alıklığın daniskasıdır, çünkü bir çocuk bile, krallık ile cumhuriyetin iki ayrı hükümet biçimi olduklarını bilir. Bu iki hükümet biçiminin *her ikisinin de*, kapitalist rejimdeki bütün öteki geçici "hükümet biçimleri" gibi *burjuva devletin*, yani *burjuvazi diktatörlüğünün* çeşitlerinden başka bir şey olmadıklarını Bay Kautsky'ye tanıtlamak gerek.

Ensonu, hükümet biçimlerinden sözetmek burada açık açık hükümet biçiminden değil ama *devlet* biçimi ya da tipinden sözeden Marx'ı budalaca, ama çok da kaba bir biçimde saptırmak demektir.

Burjuva devlet makinesini zorla yıkmadan ve onun yerine, Engels'e göre "artık sözcüğün gerçek anlamında bir devlet olmayan"[76] bir *yenisini* geçirmeden, proleter devrim olanaksızdır.

Kautsky bütün bunları elçabukluğuna getirme, soysuzlaştırma gereksinmesini duyar: dönek konumu bunu böyle gerektirir.

Bakın ne sefil kaçamaklara başvurur.

Birinci kaçamak... "Marx'ın İngiltere ve Amerika'da geçişin barışçıl yoldan, yani demokratik yoldan olabileceğini düşünmesi de, onun burada bir hükümet biçimi düşünmediğini tanıtlar..."

*Hükümet biçimi*nin burada hiçbir yeri yok, çünkü burjuva *devlet* için belirtici olmayan, örneğin militarizmin yokluğu ile ayırdedilen krallıklar ve onun bütün ayırıcı niteliklerini, örneğin militarizm ve bürokrasiyi taşıyan cumhuriyetler de vardır. Herkesçe bilinen tarihsel ve siyasal bir olgudur bu ve Kautsky bunu saptırma başarısını gösteremeyecektir.

Eğer Kautsky ciddi ve dürüst bir biçimde tartışmak isteseydi, kendi kendine şöyle sorardı: Devrime ilişkin ve istisna nedir bilmeyen tarihsel yasalar var mıdır? Ve yanıtı da şu olurdu: Hayır, yoktur. Bu yasalar ancak tipik olan, Marx'ın bir gün ortalama, normal tipik kapitalizm anlamında "ideal" olarak nitelendirdiği şeyi gözönünde tutar.

Sonra, 70 yıllarında İngiltere ve Amerika'yı *konumuz bakımından* bir istisna durumuna getiren bir şey var mıydı? Bilimin tarihsel sorunlar düzeyindeki gereklikleri konusunda azbuçuk bilgili herkes için, bu sorunun sorulması gerektiği açıktır. Bundan sakınmak, bilimi saptırmak, safsatalarla oynamak demektir. Bu soru bir kez sorulduktan sonra, yanıttan kuşkuya düşülemez: Proletaryanın devrimci diktatörlüğü, burjuvaziye karşı uygulanan *zordur*; ve bu zor *özellikle*, Marx ve Engels'in (özellikle *Fransa'da İç Savaş*'ta ve bu yapıtın önsözünde) birçok kez ve en belirgin bir biçimde

açıkladıkları gibi, *militarizm* ve *bürokrasi*nin varoluşu ile zorunlu kılınmıştır. Oysa, Marx'ın gözlemini yaptığı çağ olan 19. yüzyılın tam da 70 yıllarında, tastamam İngiltere'de ve Amerika'da, işte bu kurumların ta kendileri *yoktu*. (Şimdi hem İngiltere'de *var*, hem de Amerika'da)

Dönekliğinin üstünü örtmek için Kautsky, her adımda sözcüğün tam anlamı ile gözbağcılık yapmak zorunda!

Ve bile isteye yapmaksızın, asıl niyetini nasıl açığa vurduğuna dikkat edin; şöyle yazmış: "barışçıl yoldan, *yani demokratik yoldan*"!!

Diktatörlüğü tanımlarken Kautsky, bütün gücü ile bu kavramın egemen özelliğini, yani devrimci *zor*u okurdan gizlemeye çalışmıştı. Ve gerçek şimdi ortaya çıkar: Sözkonusu olan şey *barışçıl devrim* ile *zorlu devrim* arasındaki karşıtlıktır.

Zurnanın zırt dediği yer, işte burası. Kaçamaklar, safsatalar, saptırmalar; *zorlu* devrimi *savuşturmak*, dönekliğini, *liberal* işçi siyasetinden yana, yani burjuvaziden yana geçişini gizlemek için Kautsky, bütün bunlara gereksinme duyar. Zurnanın zırt dediği yer işte burası.

"Tarihçi" Kautsky tarihi öylesine bir utanmazlıkla bozar ki özsel olanı "unutur": Doruk noktası tam da 1870 ile 1880 arasında bulunan öntekelci (*prémonopoliste*) kapitalizm, İngiltere ve Amerika'da özellikle belirtici olan temel *iktisadi* nitelikleri nedeniyle, kendini —tüm ölçüler saklı— en yüksek barışçıllık ve liberalizm ile gösteriyordu. Emperyalizme gelince o, yani ancak 20. yüzyılda olgunlaşan tekelci kapitalizm, temel *iktisadi* nitelikleri nedeniyle, kendini en düşük barışçıllık ve liberalizm ile, militarizmin en yüksek ve en genelleşmiş gelişmesi ile gösterir. Barışçıl ya da zorlu devrimin hangi noktaya değin tipik ya da olası olduğu incelenirken bunu "gözden kaçırmak", burjuvazinin en bayağı uşağı düzeyine düşmek demektir.

İkinci kaçamak: Paris Komünü, proletarya diktatörlüğü idi; oysa o *genel* oy ile, yani burjuvazi seçim haklarından yoksun bırakılmaksızın, yani "*demokratik olarak*" seçilmişti. Ve Kautsky bayram eder: "... Marx için [ya da Marx'a göre] proletarya diktatörlüğü, proletaryanın çoğunluğu oluşturdu-

ğu (*bei überwiegendem Proletariat*, s. 21), arı demokrasiden zorunlu olarak çıkan bir durum idi".

Kautsky'nin bu kanıtı öylesine eğlendirici ki gerçekten itirazların seçiminde gerçek bir *embarras de richesses** duyuluyor. İlkin burjuvazinin en seçme katmanının, kurmayının, kaynağının, Paris'ten Versailles'a kaçmış olduğu bilinir. "Sosyalist" Louis Blanc Versailles'da bulunuyordu, bu da Kautsky'nin sosyalizmin "bütün akımları"nın Komüne katıldıkları yolundaki sözlerinin yanlışlığını gösterir. Paris halkının, biri militan ve siyasal olarak etkin tüm burjuvaziyi biraraya getiren iki savaşçı kamp biçiminde bölünmesini, "genel oy"a dayanan "arı demokrasi" olarak göstermek gülünç değil mi?

İkincisi Komün Versailles'a karşı, *Fransa* işçi hükümeti olarak burjuva hükümete karşı savaşıyordu. Fransa'nın yazgısını kararlaştıran Paris olduğuna göre, "arı demokrasi" ile "genel oy"un burada ne işi var? Marx tüm ülkenin malı olan Fransa Bankası'na elkoymamakla Komünün bir yanlışlık yaptığını düşünürken,[77] "arı demokrasi" ilkeleri ve uygulamasından mı esinleniyordu?

Hiç kuşkusuz, görülüyor ki Kautsky polisin insanların "hep birlikte" gülmesini yasakladığı bir ülkede yazıyor, yoksa bu gülme öldürürdü onu.

Üçüncü olarak Engels'in, Komün üzerine o... "arı demokrasi" açısından verdiği şu aşağıdaki yargıyı, Marx ve Engels'i ezbere bilen Bay Kautsky'ye büyük bir saygı ile anımsatmakta kendimi özgür göreceğim.

"Bu baylar" (karşı-otoriteciler) "bir devrim görmüş müdürler yaşamlarında? Bir devrim, kuşkusuz olabilecek en otoriter şeydir. Nüfusun bir bölümünün tüfek, süngü ve top gibi, söz uygun düşerse otoriter araçları bolca kullanarak, kendi istencini nüfusun öteki bölümüne zorla dayattığı bir eylemdir bu. Yenen parti egemenliğini, silahlarının gericilerde uyandırdığı korkuya dayanarak sürdürmek zorundadır. Paris Komünü, eğer burjuvaziye karşı silahlanmış bir halkın otoritesini kullanmasaydı, bir günden çok tutunabilir miydi? Tersine, onu bu otoriteyi çok az kullanmış olmakla kınaya-

* Bolluk sıkıntısı. –ç.

maz mıyız?"[78]

Alın size "arı demokrasi"! Sınıflara bölünmüş bir toplumda, genel olarak "arı demokrasi"den sözetmeye kalkışan tatsız tuzsuz hamkafayı, yani (40 yıllarının Fransız ya da 1914-1918'in Avrupalı anlamındaki) "sosyal-demokrat"ı Engels kimbilir nasıl makaraya alırdı!

Ama bu kadarı yeter. Kautsky tarafından ileri sürülen bütün saçmalıkları bir bir saymak olanaksız, çünkü tümcelerinin herbiri bir yadsıma uçurumu.

Marx ve Engels Paris Komünü üzerine derin bir çözümleme yapmışlar, onun değiminin "varolan devlet makinesi"ni *parçalamaya, yıkmaya* girişmek olduğunu göstermişlerdir. Bu noktanın onların gözünde öylesine büyük bir önemi vardı ki 1872'de *Komünist Manifesto*'nun (yer yer) "eskimiş" programında yaptıkları *tek* düzeltmeyi bu oluşturur.[79] Marx ve Engels, Komünün ordu ve bürokrasiyi kaldırdığını, *parlamentarizmi* kaldırdığını, "o asalak ur olan devlet"i yıktığını, vb. göstermişlerdir. Oysa bilgeler bilgesi Kautsky, gece takkesi başında, liberal profesörlerin bin kez anlattıkları şeyi yineler durur: "Arı demokrasi" üzerine masallar.

Rosa Luxemburg 4 Ağustos 1914 günü, alman sosyal-demokrasisinin bundan böyle *kokmuş bir ceset* olduğunu söylemekte çok haklı idi.

Üçüncü kaçamak: "Her ne kadar diktatörlükten bir hükümet biçimi olarak sözediyorsak da, bir sınıf diktatörlüğünden sözedemeyiz. Çünkü bir sınıf, daha önce belirttiğimiz gibi, ancak egemen olabilir ama hükümet edemez..." Hükümet edenler "örgüt"ler ya da "parti"lerdir.

Her şeyi karmakarışık ediyorsunuz, herşeyi tiksinç bir biçimde karmakarışık ediyorsunuz bay "her şeyi karıştıran danışman"! Diktatörlük bir "hükümet biçimi" değildir — bir gülünçlüktür bu! Ayrıca Marx "hükümet biçimi"nden değil ama *devlet* biçim ya da tipinden sözeder. Bu ikisi aynı şey değil, ama kesinlikle değil. Aynı biçimde, bir *sınıf*ın hükümet edemeyeceği de kesinlikle yanlış; böylesine bir budalalık, ancak, burjuva parlamento dışında hiçbir şey görmeyen ve "yönetici partiler" dışında hiçbir şeye önem vermeyen bir "parlamenter alık"tan gelebilir. Avrupa'nın herhangi bir ül-

kesi, Kautsky'ye egemen bir *sınıf* tarafından hükümet örnekleri verecektir; ortaçağdaki toprak beylerinin durumu, yetersiz örgütlenmelerine karşın, böyle olmuştur.

Özetleyelim. Kautsky, Marx'ı sıradan bir liberal durumuna getirerek, proletarya diktatörlüğü fikrini en görülmemiş biçimde bozmuş yani kendisi "arı demokrasi" üzerine yavan sözler döktürerek, *burjuva* demokrasisinin sınıf içeriğini gizleyip gölgelendiren, her şeyden çok ezilen sınıfın *devrimci zorundan* korkan bir liberal düzeyine düşmüştür. "Proletaryanın devrimci diktatörlüğü" fikrini, ezilen sınıfın eziciler üzerinde devrimci zor kullanmasını ortadan kaldıracak biçimde "yorum"layarak Kautsky, Marx'ın liberal çarpıtılması dünya rekorunu kırmıştır. Dönek Bernstein, artık dönek Kautsky yanında ancak bir fino köpeği olarak görünüyor.

Ekim 1918'de, en geç 10
Kasım 1918'de yazıldı

"Komünist" Yayınları tarafından,
1918'de Moskova'da broşür olarak yayınlandı.

Collected Works, vol. 28, pp. 231-42.

AVRUPA VE AMERİKA İŞÇİLERİNE MEKTUP

(PARÇA)

... Tarihsel ve evrensel planda "Sovyetler iktidarı" proletarya diktatörlüğünün gelişmesinin ikinci adımı, ya da ikinci evresidir. Paris Komünü, onun ilk adımı idi. Komünün içerik ve önemi üzerine Marx tarafından *Fransa'da İç Savaş*'ında verilmiş bulunan dâhice çözümleme Komünün *yeni tip* bir devleti, *proleter devleti* yarattığını göstermiştir. Her devlet, en demokratik cumhuriyet dahil, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından baskı altında tutulmasına yönelik bir makineden başka bir şey değildir. Proleter devlet, burjuvazinin proletarya tarafından bastırılması için bir makinedir ve bu bastırma, büyük toprak sahipleri ve kapitalistlerin, tüm burjuvazi ve onun bütün kuyruklarının, bütün sömürücülerin alaşağı edilmeleri başladığı zaman, mülksüzleştiricilerin

mülksüzleştirilmesi başladığı zaman, gösterdikleri zorlu, amansız, hiçbir şey önünde durmayan direnç nedeni ile zorunludur...

21 Ocak 1919 günü yazıldı

24 Ocak 1919 günü Pravda n° 16'da ve Merkez Yürütme komitesi *İzvestia*'sı n° 16'da yayınlandı

Collected Works, vol. 28, pp. 431-2.

BURJUVA DEMOKRASİSİ VE PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ ÜZERİNE 4 MART 1919 GÜNÜ KOMÜNİST ENTERNASYONAL I. KONGRESİNE SUNULAN TEZLER VE RAPOR

(PARÇA)

5. İşçi yığınların ona karşı içten ve sıcak bir sevgi beslediklerini bildikleri için, kendini sosyalist göstermek isteyen herkes tarafından sözlerle göklere çıkarılan Paris Komünü, burjuva parlamentarizmi ve burjuva demokrasisinin, ortaçağa oranla son derece ileri ama proleter devrim çağında tepeden tırnağa zorunlu olarak yeniden düzeltilmeleri gereken bu kurumların, tarihsel olarak saymaca (*conventionnel*) niteliği ile sınırlı değerini çok çarpıcı bir biçimde göstermiştir. Komünün tarihsel anlam ve önemini herkesten daha iyi değerlendiren ve çözümlemesinde ezilen sınıflara, varlıklı sınıfların halkı parlamentoda "temsil edecek ve bastıracak" (*ver- und zertreten*) vekillerini birkaç yılda bir kez seçme hakkının verildiği burjuva demokrasisi ve burjuva parlamentarizminin sömürücü niteliğini gösteren kişi, Marx'ın

kendisidir.[80] Sosyalizm dönekleri, "genel olarak demokrasi" üzerindeki eski burjuva saçmalarını dillerine dolayarak, Paris Komünü deneyi ile onun somut derslerini, tam da bütün dünyayı kucaklayan sovyet hareketi; herkesin gözleri önünde Komünün başladığı işi sürdürdüğü şu sırada unutuyor. Komün hiçbir zaman parlamenter bir kuruluş olmadı.

6. Sonra Komünün önemini oluşturan şey, burjuva devletin bürokratik, adli, askerî, polissel aygıtını tepeden tırnağa parçalamaya, yıkmaya ve onun yerine işçi yığınların yasama ve yürütme güçlerinin ayrılığını tanımayan özerk bir örgütünü geçirmeye girişmiş bulunmasıdır. Güncel bütün burjuva demokratik cumhuriyetler, sosyalizm dönüklerinin gerçeği tefe koyarak proleter olarak nitelendirdikleri Alman cumhuriyeti dahil, bu devlet aygıtını korurlar. Bundan ötürü "genel olarak demokrasi"den yana çığlıkların, burjuvazinin ve onun sömürücü ayrıcalıklarının savunmasından başka bir şey olmadıkları bir kez daha açıkça görülür.

19. Eski aygıtı, yani kapitalizm altında hatta en demokratik cumhuriyetlerde bile kaçınılmaz olarak varlığını sürdürmüş ve sürdürecek olan ve gerçekte işçiler ve emekçilerden yana demokrasinin kurulması karşısında en büyük engeli oluşturan bürokratik ve adli burjuva aygıtı bir seferde parçalama ve yıkmaya yalnız sovyet devlet örgütü gerçekten yeteneklidir. Paris Komünü bu yol üzerinde ilk adımı, tarihsel ve evrensel bir anlam ve önem taşıyan ilk adımı attı. Ve Sovyetler iktidarı da ikincisini.

6 Mart 1919 günü *Pravda* n° 51.
ile Merkez Yürütme komitesi
Izvestia'sı n° 51'de yayınlandı.

Collected Works, vol. 28, pp. 459, 466.

AÇIKLAYICI NOTLAR

[1] Lenin'in *Yapıtlar*'ının 41. cildi, Paris Komünü üzerine yapmak istediği üç konuşma planını içeriyor. 22 Mart 1904'te Lenin, Cenevre'de bir sosyal-demokratlar toplantısında konuştu. Burada sunulan metin, birinci planın metnidir. —35.

[2] Paris proletaryasının fransız burjuvazisi tarafından canavarca bastırılan 23-26 Haziran ayaklanması. Proletarya ile burjuvazi arasındaki büyük iç savaş tarihinde ilk ayaklanmadır bu ayaklanma. Haziran ayaklanmasının yenilmesi, Avrupa'da karşı-devrimin bir saldırı işaretini oluşturdu. —35.

[3] *Fransa'da İç Savaş* için 1891'de kaleme aldığı Giriş'te Engels, "Eğer proletarya Fransa'yı *henüz* yönetebilecek bir durumda değilse, burjuvazi de *artık* yönetemiyordu" diye yazıyordu. (Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 10). —35.

[4] *International Arbeiterassoziation* (Uluslararası Emekçiler Derneği ya da Birinci Enternasyonal), Marx ve Engels tarafından yönetilen bu dernek (1864-1876), proletaryanın ilk büyük örgütüydü. Başlıca kapitalist ülkelerin öncü işçilerine bilimsel sosyalizm düşüncelerini tanıttı ve Lenin'in deyişiyle "emekçilerin sermayeye karşı devrimci saldırısını hazırlamak için dünya emekçileri örgütünün temellerini attı." —36.

[5] 1862 Dünya Sanayi sergisi. Bu sergide bir fransız işçileri delegasyonu ile bir ingiliz işçileri delegasyonu arasında bir görüşme yapıldı. —36.

[6] Louis Napoléon Bonaparte ve yandaşları söz konusu ediliyor. —36.

[7] *1866 Avusturya-Prusya* savaşı, Prusya'nın zaferi ile bu iki ülke arasındaki uzun bir yarışmaya son verdi ve Almanya'nın Prusya

şemsiyesi altında birleşme sürecine yol açtı. Prusya İtalya ile bağlaştığından, birçok Alman devleti Avusturya'nın yanındaydı. Prag Barış antlaşması uyarınca Avusturya, Schleswig-Holstein dükalığı üzerindeki haklarını Prusya'ya devrediyor, ona önemsiz bir ödence ödüyor ve Venedik'i de İtalya'ya bırakıyordu. Viyana kongresi tarafından 1815'te kurulan ve otuzdan çok Alman devletini bir araya getiren Germen konfederasyonu dağılıyor ve onun yerine, Avusturya dışında ve Prusya şemsiyesi altında Kuzey Almanya konfederasyonu kuruluyordu. Prusya Hannoven krallığını, Hessen-Kassel seçici prensliğini, Nassau Büyük-dükalığını ve Main-üzeri-Frankfurt özgür kentini kendine katıyordu. —36.

[8] Çözülme anlamına gelen ve metinde Fransızca yazılan bu sözcük, aynı zamanda *Emile Zola*'nın Fransız-Alman savaşını konu alan romanına (*La débâcle*) anıştırmada bulunuyor. —36.

[9] Uluslararası Emekçiler Derneği Genel konseyinin Fransız-Alman savaşı üzerine ikinci çağrısına bakınız: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 33. —37.

[10] Bkz: *Fransa'da İç Savaş*, s. 34. —37.

[11] Bkz: *Fransa'da İç Savaş*, s. 38. —37.

[12] Paris ordusu topçu komutanı Alphonse Simon Guiod, tümgeneral Susane'a, hiçbir şey yapmamaktan sıkılan konuğunu kurmay heyetinden çıkarabileceğini ve topatılır gibi yapılan Mont Valérien'a gönderebileceğini bildiriyordu. Komün tarafından 25 Nisan 1871'de *Fransız Cumhuriyeti Resmî Gazetesi*'nin 115. sayısında yayınlanan bu mektup, ulusal savunma hükümetinin yalnızca Paris'i savunur gibi yaptığını gösteriyordu. (*Fransa'da İç Savaş*, s. 38'e bakınız). —37.

[13] Ulusal savunma hükümeti Louis-Auguste Blanqui'yi, ömür boyu hapse çevrilen ölüm cezasına çarptırdı. —38.

[14] Paris Komünü üyesi ve çalışma, sanayi ve ticaret bakanı Macar devrimci Lêo Frankel sözkonusu ediliyor. —39.

[15] *Komün Üzerine Konferans Planı*, Lenin'in Paris Komünü üzerine 5 (13) Mart 1905'te Cenevre'de Rus siyasal göçmenlere verdiği bir konferansın özetidir. —42.

[16] Not 3'e bakınız. —42.

[17] *Paris Komünü Üzerine Konuşma Planı*'nda olduğu gibi burada ve daha aşağıda da Lenin *Fransa'da İç Savaş*'ın 1891'de Berlin'de yayınlanan Almanca bir baskısına gönderme yapıyor. —43.

[18] 1-2 Aralık 1870'da Sedan'da, Fransız-Alman savaşının fransız birliklerin çözülmesi ile sonuçlanan kesin çatışmalarından biri yapıldı. Fransız komutanlığının 2 Eylül 1870'de imzaladığı teslim şartlaşması gereğince 5 Eylül 1870'ten 19 Mart 1871'e değin, Prusya krallarının şatosu olan Wilhelmshoehe'de enterne edilen Napoléon III başta olmak üzere 80.000'den çok fransız er ve subayı kayıtsız şartsız teslim oldu. Sedan bozgunu İkinci imparatorluğun yıkılmasını çabuklaştırdı ve 4 Eylül 1870'de Fransa'da cumhuriyet ilan edilmesine yol açtı. —43.

[19] *Orléancılar*, Temmuz 1830 devriminden sonra iktidara gelen ve 1848'de devrilen Bourbonlar hanedanının küçük kolu olan Orléans ailesi yandaşları; mali aristokrasi ile büyük burjuvazinin çıkarlarını temsil ediyorlardı.

Lejitimistler, 1792'de devrilen Bourbonların yandaşları; büyük toprak soyluluğu ile yüksek din adamları katmanının çıkarlarını temsil ediyorlardı. Lejitimist parti 1830'da, bu hanedanın ikinci dirilişinden sonra oluştu. İkinci imparatorluk boyunca (1852-1870) halk desteğinden yararlanamayan lejitimistler, siyasal yergiler yayınlamakla yetindi. 1871'de lejitimistler, karşı-devrimci güçlerin Paris Komününe karşı genel saldırısı sırasında yeniden etki kazandı.

Bonapartçılar, Birinci (1804-1814) ve İkinci (1852-1870) imparatorluğun yıkılmasından sonra ortaya çıkan ve Fransa'da Bonapartlar hanedanının yeniden kurulması ereğini güden parti. —43.

[20] Paris Komünü cellatlarını Lenin, 1905, Birinci Rus devriminin cellatları (Trepov, Vasilkoviç) ile karşılaştırıyor. —43.

[21] "Paris Komünü ve Demokratik Diktatörlüğün Görevleri" başlıklı makale *Proletari* gazetesinde yayınlandı (n° 8, 17 (4) Temmuz 1905); yazarının kim olduğu saptanamadı. Lenin makaleyi gözden geçirdi, ona başka bir başlık verdi ve sonucunu yazdığı metinde kimi değişiklikler yaptı. —46.

[22] Moskova işçilerinin otokrasiye karşı Aralık 1905'te acımasızca bastırılan silahlı ayaklanması söz konusu ediliyor. —48.

[23] Uluslararası Emekçiler Derneği Genel konseyinin Fransız-Alman savaşı üzerine Karl Marx tarafından yazılan ikinci çağrısı söz konusu ediliyor (Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 27-35). —49.

[24] Karl Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ı söz konusu ediliyor. —51.

[25] *Kadetler*, Rusya'da Ekim 1905'te kurulan ve liberal kralcı

burjuvazinin başlıca partisi olan Anayasal Demokrat Partinin üyeleri. İşçi yığınlarını daha iyi aldatabilmek için kadetler, "halkın özgürlüğü partisi" adını aldılarsa da anayasal krallık istemlerinin ötesine geçemediler. Şubat 1917 burjuva demokratik devriminden sonra kadetler, Geçici hükümet içinde anti-demokratik ve karşı-devrimci bir siyaset oluşturmak için yararlandıkları ayrıcalıklı bir konuma eriştiler. Ekim devriminin zaferinden sonraysa, Sovyetler iktidarının amansız düşmanı kesildiler ve müdahalecilerin bütün askerî girişimleri ve karşı-devrimci savaşımlarına etkin olarak katıldılar. —51.

[26] Marx'ın 17 Nisan 1871'de Ludwig Kugelmann'a yazdığı mektuba bakınız. (Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş* içinde, s. 147). —52.

[27] "Komün Dersleri" makalesi, Lenin'in bir konuşmasının tutanak metnidir. Gazete (*Zagranichnaya Gazeta*) makaleden önce şu notu düşmüş: "18 Mart günü Cenevre'de üç proleter yıldönümü için uluslararası bir toplantı düzenlendi: Marx'ın ölümünün 25. yıldönümü, Mart 1848 devriminin 60. yıldönümü ve Paris Komününün [37. -ç.] yıldönümü. Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisi temsilcisi Lenin de bu toplantıda söz aldı ve konuşmasında Paris Komününün tüm anlam ve önemini belirtti". —53.

[28] Karl Marx, *Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Fransız-Alman Savaşı Üzerindeki İkinci Çağrısı* (Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 27-35). —54.

[29] Devrimci hareketin yükselmesinden korkuya kapılan çarın, "siyasal özgürlükler" ve bir "yasama" Duması vaadettiği 17 Ekim 1905 bildirgesi söz konusu ediliyor. Bu bildirge, vakit kazanmak için devrimci güçleri bölmek, grevi başarısızlığa uğratmak ve devrimi ezmek ereğini güden mutlakiyetçiliğin siyasal bir manevrası idi. —56.

[30] *Sosyal-Demokrat*, Rusya Sosyal-demokrat İşçi Partisi'nin merkez organı yasadışı gazete. Şubat 1908'den Ocak 1917'ye kadar yayınlanan bu gazetenin ilk sayısı Rusya'da yayınlandı, sonra yayına yabancı ülkelerde devam edildi; 2-32. sayıları (1909 Şubat - 1913 Aralık) Paris'te, 33-58. sayılar (1914 Kasım - 1917 Ocak) Cenevre'de yayınlandı; toplam 58 sayı çıktı. Gazetede Lenin'in yazdığı 80'e aşkın makale ve not yayınlandı. —68.

[31] Lenin'in *Devlet ve Devrim* adlı yapıtına bakınız. —69dn.

[32] Bkz: F. Engels, "A. Bebel'e Mektup (18-28 Mart 1875)", K. Marx - F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol

Yayınları, Ankara 1989, s. 51-60. —74.

[33] Bkz: K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konsey Çağrısı, s. 61. —

[34] *Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin, Avrupa Ve Birleşik Devletlerdeki Dernek Üyelerine, Fransız-Alman Savaşı Üzerine İkinci Çağrısı* söz konusu ediliyor. Bu çağrı 6-9 Eylül 1870'te Londra'da Marx tarafından yapıldı (Bkz: *Fransa'da İç Savaş*, s. 27-35). —77.

[35] Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 54. —78.

[36] *Die Neue Zeit*, Alman Sosyal demokrat Partisinin teorik dergisi; 1883-1923 arasında Stuttgart'ta yayınlandı. Marx ve Engels'in bazı yapıtları bu dergide yayınlandı. Derginin yazı kuruluna yardımcı olan Engels, marksizmden sapmalarından ötürü bazan dergiyi eleştirdi. 1895'ten sonra, Engels'in ölümü üzerine dergi sistemli olarak revizyonist makaleler yayınladı. Birinci Dünya savaşı sırasında merkezci bir tavır takınan dergi, gerçekte sosyal-şovenleri destekledi. —79.

[37] *Menşevikler*, Rus sosyal-demokrasisinin oportünist akımı.

1905-1907 devrimi sırasında sırasında menşevikler, devrimde işçi sınıfının yönetici rolüne, işçi sınıfı ve köylülüğün bağlaşmasına karşı çıkarak burjuvaziyle bir anlaşmaya varılmasını istediler. Onlara göre devrimin yönetimi burjuvaziye düşüyordu. Devrimin yenilgisini izleyen gericilik döneminde menşeviklerin çoğu "likidatör" durumuna geldi. Bunlar işçi sınıfının gizli partisinin tasfiyesini istiyorlardı. Şubat 1917 burjuva demokratik devriminin zaferinden sonra menşevikler, burjuva Geçici hükümete katılarak bu hükümetin emperyalist siyasetini destekledi ve hazırlanan sosyalist devrime karşı savaşıma girişti.

Ekim devriminden sonra menşevikler, açıkça karşı-devrimci bir parti durumuna geldi ve Sovyetler iktidarını devirmeyi amaçlayan komplolara katıldı. —80.

[38] Kralı deviren ve cumhuriyet ilan eden *1910 Portekiz devrimi* ile Osmanlı İmparatorluğunu meşruti bir krallık durumuna getiren *1908-1909 Türk devrimi* söz konusu ediliyor. —80.

[39] Bkz: Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara 1991. —81.

[40] Rusya'daki Şubat 1917 burjuva demokratik devrimi söz konusu ediliyor. —82.

[41] *Sosyalist-devrimciler*, Rusya'da 1901 sonu ile 1902 başında kurulan küçük-burjuva parti.

Şubat 1917 devriminin zaferinden sonra sosyalist-devrimciler ve menşevikler, kadetler ile birlikte, burjuva ve toprak sahiplerinin karşı-devrimci Geçici hükümetinin başlıca dayanağı oldular. Parti liderlerinin (Kerenski, Avksentyev, Çernov) gelince, onlar da söz konusu hükümete katıldılar. Sosyalist-devrimci parti, toprak mülkiyetinin kaldırılmasını isteyen köylüleri desteklemeyi kabul etmedi ve feodal mülkiyetin korunmasından yana çıktı. Geçici hükümetin sosyalist-devrimci bakanları, toprak sahiplerinin topraklarına el koyan köylülere karşı cezalandırma birlikleri gönderdi. Ekim 1917'deki silahlı ayaklanma öngününde sosyalist-devrimciler partisi, açıkça karşı-devrimci burjuvazinin saflarına geçti, kapitalist rejimi savundu ve halk yığınlarından koptu.

Yabancı askerî müdahale ve iç savaş yılları boyunca sosyalist devrimciler, karşı-devrimci komplolara katıldı, Sovyet hükümeti ve komünist parti ileri gelenlerine karşı terörcü eylemler düzenledi. —82.

[42] Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 57-58. —83.

[43] *Dyelo Naroda* ("Halkın Davası"), sosyalist-devrimciler partisinin günlük gazetesi; Mart 1917'den Temmuz 1918'e kadar Petrograd'da yayınlandı. —87

[44] *Jirondenler*, 1789 devrimi sırasında oluşan büyük sanayi, ticaret ve toprak burjuvazisinin partisi. Adını, bu partinin birçok yöneticisinin Yasama meclisi ve Konvansiyonda temsil ettikleri Gironde ilinden aldı. İllerin özerklik ve federasyon haklarını savunma örtüsü altında Jirondenler, Jakobenlere ve onları destekleyen devrimci yığınlara karşı çıkıyorlardı. —94.

[45] Bkz: F. Engels, *Konut Sorunu*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. ??. —97.

[46] *Almanacco Republicano per l'anno 1874* adlı İtalyan derlemesinde Aralık 1873'te ve Almanca çeviri olarak *Die Neue Zeit* dergisinde [1913'te] yayınlanan Marx'ın "Siyasal Aldırmazlık" başlıklı makalesi ile Engels'in "Otorite Üzerine" başlıklı makaleleri sözkonusu ediliyor. —99.

[47] Karl Marx, "Siyasal Aldırmazlık". —99.

[48] F. Engels, "Otorite Üzerine". —101.

[49] F. Engels, "Otorite Üzerine". —102.

[50] Bkz: W. Bracke'ye Gotha programının eleştiri metninin sunuluşunda Marx tarafından yazılan mektup (Londra, 5 Mayıs 1875); K. Marx-F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi* içinde, Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 19-21. —103.

[51] *Felsefenin Sefaleti* söz konusu ediliyor. Bkz: Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Sol Yayınları, Ankara 1979, —103.

[52] F. Engels, "A. Bebel'e Mektup, 18-28 Mart 1875"; K. Marx-F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi* içinde, s. 51-60. —104.

[53] K. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı yapıtına, F. Engels'in 18 Mart 1891'de yazdığı önsöz söz konusu ediliyor. Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 7-20. —106.

[54] *Los-von-Kirche-Bewegung* (Kilis'den Ayrılma hareketi), Birinci Dünya savaşı öngününde bu hareket, Almanya'da bir yığın hareketi niteliği kazandı. Ocak 1914'te *Die Neue Zeit* dergisi, revizyonist Paul Göhre'nin "Kirchenaustrittsbewegung und Sozialdemokratie" (Kiliseden Ayrılma Hareketi ve Sosyal-demokrasi) başlıklı bir makalesi ile Almanya Sosyal-demokratlarının bu hareket karşısındaki tutumu üzerine bir tartışma açtı. Bu tartışma sırasında ünlü sosyal-demokrat militanlar, partinin bu hareket karşısında yansız kalması ve üyelerini parti adına dine ya da Kiliseye karşı bir propaganda yapmaktan yasaklaması gerektiğini ileri süren Göhre'ye karşı herhangi bir yanıt vermedi. —108.

[55] Lenin'in verdiği ücret rakamları, 1917'nin ikinci yarısının kâğıt parası üzerinden hesaplanmıştır. —109.

[56] *I. Enternasyonalin Lahey kongresi*, 15 ulusal örgütü temsil eden 65 delege ile 2-7 Eylül 1872'de toplandı. Kongre hazırlıkları sırasında Marx ve Engels, proleter devrimci güçleri bir araya getirmek için büyük bir çaba gösterdi. Kongre gündeminde iki büyük sorun vardı: 1) Genel konseyin yetkileri ve 2) proletaryanın siyasal etkinliği.

Kongre Genel konseyin yetkilerini genişleten bir karar aldı.

İkinci soruna ilişkin olarak alınan kararda şöyle deniyordu: "Siyasal iktidarın fethi proletaryanın büyük ödevi durumuna geldi", ve "toplumsal devrimin ve onun, sınıfların kaldırılması yolundaki yüce ereğinin zaferini sağlamak için" proleter bir siyasal parti örgütü zorunluluğu ortaya çıktı.

Marx, Engels ve yandaşlarının her türlü burjuva sektarizmine karşı yürüttükleri savaşım bu kongrede sonucunu verdi. Anarşist-

lerin Bakunin, Wilhelm vb. önderleri Enternasyonalden çıkarıldı. —112.

[57] *Zarya*, 1901-1902'de Stuttgart'ta *İskra* yazıkurulu tarafından yasal olarak yayınlanan marksist bilim ve siyaset dergisi. Sadece dört sayı çıktı. Rus ve uluslararası revizyonizmi eleştiren dergi, marksizmin teorik temellerini tartışıyordu. Dergide Lenin'in birçok yazısı yayınlandı. —113.

[58] 23-27 Eylül 1910'da II. Enternasyonalin Paris'te toplanan V. kongresi söz konusu ediliyor. A. Millerand'ın Waldek Rousseau karşı-devrimci hükümetine girmesi olayına bağlı olan "siyasal iktidarın fethi ve burjuva partiler ile ittifaklar" ana sorunu konusunda kongre, oy çokluğu ile Kautsky'nin önerdiği kararı onayladı. Bu kararda özetle, bir sosyalistin bir burjuva hükümete girmesinin siyasal iktidarın fethinin normal bir başlangıcı olarak değil, ama güç koşullar içindeki savaşım zorunlulukları tarafından dayatılan geçici ve olağanüstü bir yolu olarak düşünülebileceği söyleniyordu. Sonradan burjuvazi ile işbirliklerini haklı göstermek için oportünistler, kararın bu noktasına sık sık başvurdular. —113.

[59] *Bernştaynculık*, sosyal-demokrasi içinde marksizme karşıt oportünist akım. 19. yy. sonunda Almanya'da doğdu, adını ünlü revizyonist *Eduard Bernstein*'dan aldı. —114.

[60] Bkz: Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire*'i, Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 130-152. —115.

[61] Bkz: K. Marx ve F. Engels, "1872 Almanca Baskısına Önsöz", *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 161-163. —116.

[62] Bkz: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 58. —118.

[63] Bkz: K. Marx ve F. Engels, "Merkez Komitenin Komünistler Birliğine Çağrısı", *Seçme Yapıtlar* Birinci Cilt içinde, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 213-225. —122.

[64] Bkz: K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 58. —124.

[65] S. ve B. Webb'lerin, *İngiliz Sendikacılığının Teori ve Pratiği* adlı kitapları sözkonusu ediliyor. —124.

[66] Bkz: K. Marx ve F. Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*. —126.

[67] *Sozialistische Monatshefte* (Aylık Sosyalist Defterler), alman

oportünistlerin başlıca organı ve uluslararası revizyonizmin belli başlı organlarından biri olan bu dergi, 1897-1933 arasında Berlin'de yayınlandı. Birinci Dünya savaşı sırasında sosyal-şoven bir konumu benimsedi. —127.

[68] Daha İtalyan Sosyalist Partisi kurulur kurulmaz (1892), sert bir ideolojik savaşım, partinin siyasal ve taktik sorunları üzerinde birbirleri ile anlaşamayan, biri devrimci öteki oportünist iki eğilimi birbirine düşürdü. 1912'de Reggio d'Emilie kongresinde, solların baskısı altında, savaştan ve hükümet ve burjuvazi ile işbirliğinden yana tanınmış reformistler (Bonomi, Bissolatti) partiden çıkarıldı. Çatışmaların başında ve İtalya Dünya savaşına girinceye değin İtalyan Sosyalist Partisi "savaşa karşı, yansızlıktan yana" sloganı ile savaşa karşı çıktı. Aralık 1914'te, aralarında Mussolini'nin de bulunduğu, burjuvazinin milliyetçi siyasetini savunan ve savaştan yana çıkan dönekler, partiden çıkarıldı. İtalyan sosyalistleri, İsviçre sosyalistleri ile Lugano'da bir toplantı yaptılar (1914) ve Zimmerwald (1915) ve Kienthal (1916) uluslararası sosyalist toplantılarına etkin olarak katıldılar. Bununla birlikte temel sorunlar bakımından İtalyan Sosyalist Partisi, merkezci bir tutumu benimsemişti. Mayıs 1915'te İtalya, Antant devletleri yanında savaşa girince, İtalyan Sosyalist Partisi emperyalist savaşa karşı savaşım fikrini kabul etmedi ve gerçekte savaşı destekleme anlamına gelen: "Savaşıma katılmama, ama onu baltalamama!" sloganını benimsedi. —127.

[69] *Fabianlar,* 1884'te kurulan İngiliz reformist örgütü Fabian Derneği üyeleri. Bunlar proletaryanın sınıf savaşımı zorunluluğunu, sosyalist devrimi yadsıyan ve küçük reformlar, toplumun kerteli dönüşümleri aracıyla kapitalizmden sosyalizme geçişin olanaklı olduğunu ileri süren çoğunlukla bilgin, edebiyatçı, siyaset adamı, burjuva aydınlar idiler (S. ve B. Webb, B. Shaw, R. Mac-Donald ve başkaları gibi). Fabian derneği, 1900'de İşçi partisine katıldı. Birinci Dünya savaşı sırasında Fabianlar, sosyal-şoven konumlarda yer aldılar. —127.

[70] *Independent Labour Party* (İngiltere Bağımsız İşçi Partisi), grevci savaşımın ve ingiliz işçi sınıfının burjuva partiler karşısındaki bağımsızlığından yana hareketin canlandığı bir sırada, 1893'te "yeni *trade-union*lar" yöneticileri tarafından kurulmuş bulunan reformist bir örgüt idi. *Independent Labour Party,* "yeni *trade-union*lar" üyelerinin, birçok eski sendikaların, fabianların düşünceleri tarafından etkilenen aydın ve küçük-burjuvaların partiye katılmasını kabul etti. Başında James Keir Hardie ve R. Mac-

Donald bulunan parti, daha kuruluşunda burjuva reformist bir tutum benimsedi. Asıl önemi, parlamenter savaşıma ve liberal parti ile parlamenter uzlaşmalara verdi. Lenin bu partiyi, "her zaman burjuvaziye bağımlı kalmış oportünist parti" olarak nitelemiştir. (*Œuvres*, Paris-Moscou, c. 29, s. 499.)

Birinci Dünya savaşı başında *Independent Labour Party* savaşa karşı çıktı, ama çok geçmeden sosyal-şoven bir tutumu benimsedi. —127.

[71] *Novaya Jizn,* 18 Nisan (1 Mayıs) 1917'den 1918 Temmuzuna değin, Petrograd'da hergün yayınlandı. Gazete bir enternasyonalist menşevikler ve yazarlar topluluğunun girişimi üzerine kuruldu. Sosyalist Ekim devrimi ile Sovyetler iktidarının kuruluşunu düşmanca karşıladı. 1 Haziran 1918'den başlayarak gazete, biri Petrograd'da ve öbürü Moskova'da yayınlanan iki baskı yaptı; her ikisi de 1918 Temmuzunda kapatıldı. —130.

[72] *Enternasyonalist-menşevikler,* menşevik partinin, Birinci Dünya savaşı sırasında tutarsız bir enternasyonalist tutum benimseyen sayıca küçük bir kanadıdır. En gözde temsilciler, L. Martov, Y. Larin, A. Martinov oldu. Nisan-Haziran 1917'de enternasyonalist menşevikler, *Enternasyonal* adlı bir haftalık dergi yayınladılar.

Enternasyonalist-menşevikler, merkezci bir konumda bulunuyorlardı. Sosyal-şovenleri eleştiriyor ama örgüt düzeyinde onlardan ayrılmaktan korkuyor ve bolşevik partinin savaş, barış ve devrim üzerindeki taktiğinin esas tezlerine karşı çıkıyorlardı.

Bolşevikler, sosyal-şovenlere karşı ortak eylemlerde bulunmak ereğiyle, enternasyonalistleri bir araya getirmek için birkaç girişimde bulundular. Ama enternasyonalist-menşevikler, sosyal-şovenlerden kesinlikle kopma tehlikesini göze alamadılar. RSDİP'nin Petrograd-kent konferansı ile VII. konferansında (Nisan konferansı) ve VI. parti kongresinde enternasyonalistlerin parti ile birleşmesi sorunu ortaya kondu. Ama kabulü olanaksız koşullar ileri süren enternasyonalist-menşevikler yüzünden, birleşme olamadı.

Ekim devriminin zaferinden sonra, enternasyonalist-menşeviklerin bir bölümü Sovyetlerin amansız düşmanları kampına geçtiler ve göç ettiler. Ötekiler Sovyetler iktidarını tanıdı ve sovyet organları içinde çalıştı. Bu grubun bazı temsilcileri bolşevik partiye katıldı. —131.

[73] *Rusya Demokratik konferansı,* iktidar sorununu çözmek için menşevikler ve sosyalist-devrimciler Merkez Yürütme komitesi tarafından toplanmaya çağrılmıştı. Gerçekte konferansı düzenleyen-

lerin amacı, halk yığınlarının dikkatini yükselen devrimden saptırmak idi. İlkin 12 (25) Eylülde başlaması öngörülen konferans ertelendi ve 14-22 Eylül (27 Eylül-5 Ekim) 1917'de Petrograd'da toplandı. —131.

[74] *Finlandiya devrimci hükümeti* ya da halk temsilcileri konseyi, Svinhufvud burjuva hükümetinin devrilmesinden sonra, 28 Ocak 1918 günü kuruldu. Yüksek iktidar organı olan genel işçi örgütleri konseyi de o zaman kuruldu. Ülkedeki devlet iktidarının temelini, işçi örgütleri diyetleri oluşturdu. —137.

[75] Bkz: K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, s. 41. —140.

[76] F. Engels'ten A. Bebel'e mektuba bakınız (18-28 Mart 1875), *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, s. 56-57. —145.

[77] Bu düşünce, K. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* yapıtına yazdığı *Giriş*'te, Engels tarafından dile getirilmiş bulunuyordu. —147.

[78] Lenin, Engels'in "Otorite Üzerine" başlıklı makalesinden aktarıyor. Bkz: Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar* Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 448-452. —148.

[79] K. Marx ve F. Engels'in, *Komünist Parti Manifestosu*'nun Almanca baskısına 1872'de yazdıkları önsöz sözkonusu ediliyor. Bkz: *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, s. 161-163. —148.

[80] Bkz: K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*. —153.

A

Aurelle de Paladines, Louis Jean-Baptiste d' (1804-1877). — Fransız generali, papaz egemenliği yanlısı; Fransız-Alman savaşına katıldı; 1871 Martında, Paris Ulusal Muhafız komutanı; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili. — 43.

Avksentiyev, Nikolay Dmitriyeviç (1878-1943). — Sosyalist-devrimci parti önderlerinden biri, parti Merkez Komite üyesi. 1917 Şubat devriminden sonra, burjuva Geçici hükümette İçişleri bakanı. Sosyalist Ekim devriminden sonra, karşı-devrimci karışıklık düzenleyicilerinden biri oldu, sonra yurttan göçetti. — 87.

B

Bakunin, Mihail Aleksandroviç (1814-1876). — Rus devrimci ve gazete yazarı; Almanya'da 1848-1849 devrimine katıldı; narodnik, anarşizmin ideologlarından biri; I. Enternasyonal üyesi, orada kendini marksizmin amansız bir düşmanı olarak gösterdi; bölücü etkinliği nedeniyle, Lahey kongresinde (1872) Enternasyonal'den çıkarıldı. — 93, 112.

Bebel, August (1840-1913). — Uluslararası ve Alman işçi hareketinin en gözde militanı; tornacı; 1867'den başlayarak Alman İşçi Dernekleri birliğini yönetti; I. Enternasyonal üyesi, (1867'den sonra) Reichstag'da milletvekili; Alman sosyal-demokrat parti kurucu ve önderlerinden biri; lasalcılara karşı savaştı. Fransız-Alman savaşı sırasında, enternasyonalist konumları benimsedi, Paris Komünün'ün desteklenmesinden yana çıktı; Marx ve Engels'in dost ve silah arkadaşı, II. Enternasyonalde çalıştı; 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında reformizm ve revizyonizme karşı savaştı, ama etkinliğinin son yıllarında, merkezci nitelikte yanlışlıklar yaptı. — 103, 105.

Bernstein, Eduard (1850-1932). — Alman sosyal-demokrasisi ve II. Enternasyonal opportünist kanat önderi, revizyonizm ve reformizm teorisyeni. — 84, 91, 92, 93, 94, 113, 114, 115, 118, 122, 124, 139, 149.

Bismarck, Otto, Kont (1815-1898). — Alman devlet adamı, Prusyalı toprak ağalarının temsilcisi; Petersburg (1859-1862) ve Paris (1862) elçisi; Prusya devlet adamı (1862-1871), Alman İmparatorluğu başbakanı (1871-1890); Almanya'nın birliğini zor yoluyla gerçekleştirdi, işçi hareketi düşmanı, sosyalistlere karşı ayrım yasalarının yaratıcısı. — 40, 41, 43, 45, 50.

Bissolati, Leonida (1857-1920). — İtalyan Sosyalist Partisi kurucularından biri, partinin sağ-kanat reformcu kanadının başına geçti. — 86.

Blanc, Louis (1811-1882). — Fransız küçük burjuva sosyalisti, tarihçi; 1848'de, Geçici hükümet üyesi ve Luxemburg komisyonu başkanı; burjuvazi ile bir uzlaşma taktiğinden

çoğunu istemedi; 1871 Ulusal meclisinde milletvekili olarak, Paris Komününe karşı çıktı. — 147.

Blanqui, Louis-Auguste (1805-1881). — Fransız devrimcisi, ütopyacı komünizm temsilcisi; gizli demekler ve komplolar örgütleyicisi; 1830 ve 1848 devrimlerinin etkin katılımcısı, Fransa'da devrimci hareketin büyük önderi; Paris'teki 30 Ekim 1870 ayaklanmasının yöneticilerinden biri. Paris Komünü boyunca hapiste kaldı. — 44, 51, 54.

Bonaparte, Louis. — Bkz: Napoléon III.

Bracke, Wilhelm (1842-1880). — Alman sosyalisti; 1870 Eylülünde, Parti Merkez komitesi tarafından yayınlanan savaşa karşı bildirge yüzünden üç ay hapsedildi; 1871 Martında özgür bırakıldı. — 37, 103.

Branting, Karl Hjalmar (1860-1925). — İsveç sosyal-demokrat parti lideri, II. Enternasyonal önderlerinden biri; oportünist konumları benimsedi. 1917'de, liberal-sosyalist Eden koalisyon hükümetine girdi. — 86, 127.

C

Cavaignac, Louis-Eugène (1802-1857). — Fransız siyasetçi ve generali, ılımlı burjuva cumhuriyetçi; 1830-1840'ta, Cezayir'in istilasına katıldı; Mayıs-Haziran 1848'de, savaş bakanı; Paris işçilerinin haziran ayaklanmasını canavarca bastırdı; yürütme gücü başkanı (Haziran-Aralık 1848). — 106.

Çereteli, İrakli Georgiyeviç (1882-1959). — Menşevizm liderlerinden biri. Birinci Dünya savaşı sırasında, merkezci. 1917 Şubat devriminden sonra, Petrograd Sovyeti Yürütme komitesi üyesi; Mayıs 1917'de, burjuva Geçici hükümete girdi. Ekim devrimi ertesinde, menşeviklerin Gürcistan'daki karşı-devrimci hükümet şeflerinden biri oldu. Gürcistan'da sovyetik iktidarın kurulmasından sonra yurtdışına göçetti. — 87, 89, 106, 107, 111, 127, 132.

Çernov, Viktor Mihayloviç (1876-1952). — Sosyalist-devrimcilerin lider ve teorisyenlerinden biri; Mayıs-Ağustos 1917'de burjuva Geçici hükümette tarım bakanı, toprak sahiplerinin topraklarına elkoyan köylülere karşı canavarca bir misilleme siyaseti uyguladı. Ekim devriminden sonra, anti-sovyetik karşıklıklar düzenleyicisi; 1920'de, anti-sovyetik etkinliğini sürdürdüğü yabancı ülkelere kaçtı. — 87, 88, 111, 127, 132.

D

Dan (Gureviç) Fedor İvanoviç (1871-1947). — Menşevik liderlerden biri. 1917 Şubat devriminden sonra, burjuva Geçici hükümeti destekledi. Ekim devriminden sonra, sovyetler iktidarına karşı savaştı. — 132.

David, Eduard (1863-1930). — Alman sosyal-demokrasisi sağ kanat liderlerinden biri, revizyonist. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven; 1919'da, Alman cumhuriyeti birinci koalisyon hükümetine katıldı; 1919-1920'de, İçişleri bakanı. — 86, 127.

Dombrowski, Jaroslaw (1836-1871). — Polonyalı devrimci demokrat, 1860 yıllarında Polonya ulusal kurtuluş hareketine katıldı; Paris Komünü generali; 1871 Mayıs başlarından başlayarak, tüm Komün silahlı kuvvetlerinin başkomutanı; barikatlar üzerinde öldü. — 39.

Dupont, Eugène (1831-1881). — Uluslararası işçi hareketinin önemli kişilerinden, Fransız işçisi, müzik aletleri uzmanı; Paris 1848 Haziran ayaklanmasına katıldı; 1862'den sonra Londra'da yaşadı; I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi. (Kasım 1864-1872); marksist. — 43.

E

Engels, Friedrich (1820-1895). — 69, 73, 78, 92, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 122, 140, 141, 145, 147, 148.

Erostrate. — Kendini ölümsüz kılmak istediği için. Efes'teki Artemis tapınağını yakan Yunanlı (MÖ 356). — 91, 114.

Falloux, Alfred (1811-1886). — Fransız siyasetçi ve yazarı, lejitimist ve papaz egemenliğinden yana. Eğitim ve Dinişleri bakanı (1848-1849); 1848 Paris Haziran ayaklanmasının ezilmesi işinin başlatıcısı. — 43.

Favre, Jules (1809-1880). — Fransız avukat ve siyasetçisi, ılımlı burjuva cumhuriyetçi liderlerden biri, 1848'de, İçişleri bakanlığı genel sekreteri, sonra Dışişleri bakanlığı yardımcısı; Ulusal Savunma ve Thiers hükümetlerinde Dışişleri bakanı (1870-1871); Almanya ile Paris'in teslim şartlaşması ve barış üzerindeki görüşmeleri yürüttü; Paris Komününün celladı. — 37.

Ferry, Jules (1832-1893). — Fransız avukat ve siyasetçisi, ılımlı burjuva cumhuriyetçi liderlerden biri, Ulusal Savunma hükümeti üyesi, Paris belediye başkanı (1870-1871). 1871 Ulusal meclisinde milletvekili, bakanlar kurulu başkanı (1880-1881, 1883-1885). — 37.

Frankel, Léo (1844-1896). — Macar ve uluslararası işçi hareketinin gözde militanı, mücevherci; Paris Komünü üyesi, Çalışma ve Değişim komisyonunun başına geçti; I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1871-1872), Macaristan Genel İşçi Partisinin kurucularından biri; Marx ve Engels'in silah arkadaşı. — 44.

G

Guiod, Alphonse-Simon (d. 1805). — Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı, 1870-1871 Paris kuşatması sırasında topçu başkomutanı. — 37.

H

Henderson, Arthur (1863-1935). — İşçi Partisi ve İngiliz sendikal hareket liderlerinden biri. Birinci Dünya savaşı sırasında sosyal-şoven. 1917 Şubat devriminden sonra, emperyalist savaşın sürdürülmesinden yana propaganda yapmak için Rusya'ya geldi; İngiliz burjuva hükümetine birçok kez girdi. — 86.

J

Jaurès (1859-1914). — Tarihçi, Fransız ve uluslararası sosyalist hareketin parlak kişilerinden; Fransız Sosyalist Partisinin reformist sağ kanat önderi. Jaurès 1904'te, Fransız Sosyalist Partisinin merkez organı olan *L'Humanité* gazetesini kurdu ve yaşamının sonuna değin bu gazetenin başyazarlığını yaptı; militarizme ve hazırlanmakta olan emperyalist savaşa karşı etkin bir biçimde savaştı. Temmuz 1914'te militaristler tarafından öldürüldü. — 113.

K

Kaledin, Aleksey Maksimoviç (1861-1918). — Çar ordusu generali, Don kazakları atamanı, Ekim devriminden sonra, Don bölgesindeki karşı-devrim yöneticilerinden biri, beyaz muhafızlar "Gönüllü Ordu"sunun örgütlenmesine katıldı, Sovyetler iktidarına karşı bir Kazak ayaklanmasının başına geçti. — 135.

Kautsky, Karl (1854-1938). — Alman sosyal-demokrasisi ve II. Enternasyonal liderlerinden biri; önceleri marksist; oportünizmin en tehlikeli türü olan merkezciliğin (kautskicilik) ideoloğu durumuna geldi. Birinci Dünya savaşı, sırasında sosyal-şoven, gerici ultra-emperyalizm teorisinin yaratıcısı. Rusya'daki sosyalist devrime ve sovyetik devlete karşı çıktı. — 71, 74, 75, 79, 86, 92, 93, 105, 107, 111, 113-121, 123, 124, 126, 127, 138-149.

Kolbe, Wilhelm (1870-1918). — Alman sosyal-demokrat, oportünist ve aşırı revizyonist. Emperyalist dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven. — 127.

Kropotkin, Piyotr Aleksiyeviç (1842-

1921). — Anarşizmin gözde kişi ve teorisyeni; Birinci Dünya savaşı sırasında sosyal-şoven. — 125.

Kugelmann, Ludwig (1830-1902). — Alman hekim, Almanya'daki 1848-1849 devrimine katıldı; I. Enternasyonal üyesi. 1862'den 1874'e değin, Almanya'daki devrim üzerine bilgi verdiği Karl Marx ile mektuplaştı; Marx ve Engels'in dostu. — 48, 49, 51, 52, 79.

L

Lecomte, Claude-Martin (1817-1871). Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı, 18 Mart 1871 günü, Ulusal Muhafızın toplarını elegeçirmek için Thiers hükümetinin başarısız bir girişimi üzerine başkaldıran askerler tarafından kurşuna dizildi. — 38.

Legien, Karl (1861-1920). — Alman sağ sosyal-demokrat, Alman sendika başkanlarından biri, revizyonist. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven; 1919-1920'de, Weimar Cumhuriyeti Ulusal meclis üyesi, proletaryanın devrimci hareketine karşı savaştı. — 86, 88, 127.

Liber (Goldman), Mihail Isakoviç (1880-1937). — Menşevik 1917 Şubat devriminden sonra, koalisyon hükümetini tuttu; Ekim devrimine karşı düşmanca davrandı. — 132.

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900). — Alman ve uluslararası işçi hareketinin seçkin kişisi; 1848-1849 devrimine katıldı; Komünistler Birliği ve I. Enternasyonal üyesi, lasalcılarla savaştı ve Alman işçi hareketi içinde Enternasyonal ilkelerinin yerleşmesi için savaşım verdi; 1867'de, Reichstag milletvekili; Alman sosyal-demokrasisinin kurum ve önderlerinden biri, *Volksstaat* gazetesi başyazarı (1869-1876), bazı sorunlarda uzlaştırıcı konumları benimsedi; Fransız-Alman savaşı ve Paris Komünü sırasında Prusya toprak ağaları ve burjuvalarının ilhakçı tasarılarına karşı çıktı; Paris Komünü savunucusu; Marx ve Engels'in dost ve silah arkadaşı. — 105.

Louis Bonaparte. — *bkz*: Napoléon III.

Louis-Napoléon. — *bkz*: Napoléon III.

Louis-Philippe (1773-1850). — Orleans dükü, 1830'dan 1848'e değin Fransa kralı. — 37.

Lvov, Georgi Evgeniyeviç (1861-1925). — Prens, büyük toprak sahibi; 1917 Şubat devriminden sonra, burjuva Geçici hükümette bakanlar kurulu başkanı ve İçişleri bakanı (Mart-Temmuz 1917). Ekim devriminden sonra, beyaz göçmen, Sovyetler Birliği'ne karşı askerî müdahalenin örgütlenmesine katıldı. — 75.

Luxemburg, Rosa (1871-1919). — Uluslararası işçi hareketinin seçkin kişisi, II. Enternasyonal sol kanat liderlerinden biri. 1919 Ocakında karşı-devrimciler tarafından öldürüldü. — 120, 148.

M

Martov, L. (*Zederbaum, Yuli Osipoviç*) (1873-1923). — Menşevizm liderlerinden biri, 1917 Şubat devriminden sonra, Enternasyonalist-menşevikler grubunun başına geçti. Sosyalist Ekim devriminden sonra, Sovyetler iktidarının düşmanı. — 1920'de, Almanya'ya göç etti. — 131.

Marx, Karl (1818-1883). — 43, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 69, 75, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 103, 104, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 124, 125, 130, 139, 140, 141, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 152.

Meller-Zakomelski, Aleksandr Nikolayeviç (d. 1844). — Çar ordusu generali, aşırı gerici 1906'da, general Rennenkampf ile birlikte, Sibirya'daki devrimci hareketi bastırmakla görevli ceza seferini yönetti. — 61.

Millerand, Alexandre-Etienne (1859-1943). — Fransız siyasetçisi; 90 yıllarında sosyalistler ile birleşti, Fransız sosyalist hareketindeki oportünist akımın başına geçti. 1899'da, Paris Komünü celladı general Galiffet ile

birlikte çalıştığı Waldeck-Rousseau gerici burjuva hükümetine katıldı. 1914'te sosyalist partiden çıkarılmasından sonra, eski sosyalistler (Briand, Viviani) ile birlikte "bağımsız sosyalistler" partisini kurdu. 1909-1910, 1912-1913, 1914-1915 yıllarında, çeşitli balkanlık görevlerinde bulundu. — 113.

Montesquieu, Charles (1689-1755). — Fransız toplumbilimci, iktisatçı ve yazarı; anayasal krallık teorisyeni. — 94.

N

Napoléon III (*Louis Napoléon Bonaparte*) (1808-1873). — Napoléon I'in yeğeni, İkinci Cumhuriyet başkanı (1848-1851), Fransızların imparatoru (1852-1870). — 35, 36, 40, 42, 108

P

Paladines. — *bkz:* Aurelle de Paladines.

Pannekoek, Antoni (1873-1960). — Hollandalı sosyal-demokrat. 1907'de, Hollanda Sosyal-Demokrat Parti sol kanat organı *De Tribune* gazetesinin kurucularından biri oldu. Birinci Dünya savaşı sırasında, enternasyonalist; 1918-1921 arasında Hollanda Komünist Parti üyesi oldu ve Komintern çalışmalarına katıldı; sekter bir aşırı-sol konumu benimsedi. 1921'de, parti saflarından ayrıldı. — 119-124.

Plehanov Georgi Valantinoviç (1856-1918). — Rus ve uluslararası sosyalist hareketin seçkin kişisi, Rusya'da ilk marksizm propagandacısı. 1883 yılında, Cenevre'de ilk marksist "Emeğin Kurtuluşu" grubunu örgütledi. RSDİP'nin II. kongresinden (1903) sonra, menşevik. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven bir konumu benimsedi. 1917 Şubat devriminden sonra, burjuva Geçici hükümeti onayladı, Sosyalist Ekim devrimini tutmadı, ama sovyetler iktidarına karşı hiçbir eyleme katılmadı. — 48, 49, 51, 52, 71, 74, 75, 78, 80, 86, 89, 92, 93, 111, 112, 126, 127.

Potresov, Aleksandr Nikolayeviç (1869-1964). — Menşevizm liderlerinden biri; Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven. Ekim devriminden sonra, beyaz göçmen. — 127.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865). — Fransız gazete yazarı, iktisatçı ve toplumbilimcisi, küçük-burjuvazi ideoloğu, anarşizmin babalarından biri. — 51, 92, 93, 103, 112, 114.

R

Radek, Karl Berngardoviç (1885-1939). — 1900'de, Galiçya, Polonya ve Almanya'da sosyal-demokrat harekete katıldı. Birinci Dünya savaşı sırasında, enternasyonalist konumlar ile birleşti, ama merkezciliğe doğru sallandı, uluslarını kaderlerini tayin hakkı sorununda yanlış bir konum benimsedi. 1917'de Bolşevik Partiye girdi. Brest-Litovsk anlaşmasının yapılması sırasında, "sol komünist"; 1923'ten sonra troçkist muhalefet militanı. Bunun sonucu, 1927'de SSCBK(B)P XV. kongresinde partiden çıkarıldı, 1930'da partiye yeniden alındı, ama karşı-parti etkinliği yüzünden 1936'da partiden yeniden çıkarıldı. — 120.

Renaudel, Pierre (1871-1935). — Fransız Sosyalist Partisi reformist liderlerinden biri, *Humanité* yazarlarından. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven. — 86.

Rennenkampf, Pavel Karloviç (1854-1918). — Çar generali, devrimci hareketin cellatlarından biri; 1906 cezalandırma seferinin başında bulundu; 1914-1916'da I. Rus Ordusu komutanı. — 61.

Rusanov, Nikolay, Sergeyeviç (d. 1895). — Rus gazete yazarı; önce halkçı, sonra sosyalist-devrimci. — 88.

S

Scheidemann, Philipp (1865-1939). —

Alman sosyal-demokrasisi aşırı sağ opportünist kanat liderlerinden biri. Birinci Dünya savaşı sırasında, aşırı sosyal-şoven. Almanya'daki 1918 Kasım devrimi sırasında, halk delegeleri konseyine girdi. Spartakistlere karşı toplu kıyım kışkırtmasının esinleyicisi oldu; Şubat-Haziran 1919'da, Weimar Cumhuriyeti koalisyon hükümetinin başına geçti; 1918-1921'deki Alman işçi hareketinin kanlı bastırılma örgütleyicilerinden biri oldu. Daha sonra, siyasal etkinlikten vazgeçti. — 86, 88, 126.

Sembat, Marcel (1862-1922). — Fransız Sosyalist Partisinin reformist liderlerinden biri. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven. 1914 Ağustosundan 1917 Eylülüne değin, emperyalist "Ulusal Savunma" hükümetinde Bayındırlık bakanlığı yaptı. — 86, 88.

Skobelev, Matvey İvanoviç (1885-1939). — 1903'ten başlayarak, sosyal-demokrat harekete girdi, menşeviklere katıldı. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven. 1917 Şubat devriminden sonra, burjuva Geçici hükümette Çalışma bakanı. Sosyalist Ekim devriminden sonra, menşevizmden uzaklaştı. Dış ticaret halk komiserliğinde çalıştı. — 87.

Stauning, Thorvald (1873-1942). — Danimarka devlet adamı, Danimarka sosyal-demokrasisi ve II. Enternasyonal sağ liderlerinden biri, gazete yazarı. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven, 1916-1920'de, Danimarka burjuva hükümetinde Devlet bakanı. — 86.

Stirner, Max (1806-1856). — Alman filozofu, burjuva bireycilik ve anarşizm ideologlarından biri; görüşlerini 1844 yılında *Der Einzige und Sein Eigentum* ("Biricik ve Özgülüğü") adlı kitapta sergiledi. K. Marx ve F. Engels, Stirner'in görüşlerini birçok kez eleştirdiler. — 112.

Struve, Piyotr Berngardoviç (1870-1944). — Burjuva iktisatçı ve gazete yazarı; kadetler partisi liderlerinden biri. 1890 yıllarında, "yasal marksizm"in en gözde tesilcisi; K. Marx'ın iktisadi ve felsefi öğretisini "tamamlama" ve "gözden geçirme"ye kalkıştı. Marksizm ve işçi hareketini, burjuvazinin çıkarlarına uyarlamaya çalıştı. Emperyalizmin Rusya'daki ideologlarından biri. Ekim devriminden sonra, sovyetik iktidarın amansız düşmanı. — 80.

Susane, Louis (1810-1876). — Fransız generali, savaş bakanlığı topçu bölümü başkanı, Fransız ordusu üzerine yazılmış birçok yapıt sahibi. — 37.

T

Thiers, Adolphe (1797-1877). — Fransız burjuva tarihçi ve devlet adamı, orleanci, İçişleri bakanı (1832-1834), başbakan (1836-1840), yürütme gücü başkanı (bakanlar kurulu başkanı) (1871) cumhurbaşkanı (1871-1873), Paris Komününün cellâdı. — 37, 38, 40, 43, 45, 58, 61.

Thomas, Clément (1809-1871). — Fransız siyasetçi ve generali. ılımlı burjuva cumhuriyetçi. Paris'teki 1848 Haziran ayaklanmasının ezilmesine katıldı; Paris Ulusal Muhafız komutanı (Kasım 1870-Şubat 1871), kentin savunmasını baltaladı; 18 Mart 1871 günü, başkaldıran askerler tarafından kurşuna dizildi. — 38.

Trepov, Dimitri Fedoroviç (1855-1906). — 1896-1905 arasında, Moskova Polis şefi, sonra İçişleri bakanı yardımcısı. Kara-Yüzler kıyımlarının esinleyicisi. — 43.

Trèves, Claudio (1881-1958). — İtalyan Sosyalist Parti reformist liderlerinden biri. Birinci Dünya savaşı sırasında, merkezci. Ekim devrimini onaylamadı. — 127.

Trochu, Louis-Jules, (1815-1896). — Fransız generali, bonapartçı Ulusal Savunma hükümeti başkanı (Eylül 1870-Şubat 1871) ve 1871'de Paris genel valisi; Paris Komününün cellatlarından biri. 1872'de istifa etti ve her türlü siyasal etkinlikten vazgeçti. — 37, 43.

Turati, Filippo (1857-1932). — İtalyan

işçi hareketi militanı, İtalyan Sosyalist Parti örgütleyicilerinden biri, partinin reformist sağ kanat lideri. Birinci Dünya savaşı sırasında, merkezci. Ekim devrimini onaylamadı. — 127.

V

Valantin, Louis-Ernest, — Fransız generali, bonapartçı, 18 Mart 1871 ayaklanması örgünü vekaleten Paris polis müdürü. — 43.

Vandervelde, Emile (1866-1938). — Belçika İşçi Partisi lideri, II. Enternasyonal uluslararası sosyalist büro başkanı, aşırı opportünist bir konumu benimsedi. Birinci Dünya savaşı sırasında, sosyal-şoven; burjuva hükümete katıldı. 1917 Şubat devriminden sonra, emperyalist savaşın sürdürülmesinden yana propaganda yapmak için Rusya'ya geldi; Ekim devrimine düşmanlık gösterdi, sovyetik Rusya'ya karşı askerî müdahaleye katkıda bulundu. — 86, 88, 126, 127.

Vasilçikov, Sergey İvanoviç (d. 1849). — General; 1902-1906 arasında Muhafız Birliği komutanı, 9 Ocak 1905 günü, Petersburg işçi kırımının örgütleyicilerinden biri oldu. — 43

Vinoy, Joseph (1800-1880). — Fransız generali, bonapartçı, 2 Aralık 1851 hükümet darbesine katıldı; Fransız-Alman savaşına katıldı; 22 Ocak 1871'den sonra Paris valisi; Paris Komününün cellatlarından biri, Versailles yedek ordusuna vekalet etti. — 38.

W

Webb, Beatrice (1858-1943) ve *Sidney James* (1859-1947), İngiltere'deki işçi hareketinin tarih ve teorisi üzerindeki kitapların yazarları İngiliz karı-koca. Birinci Dünya savaşı sırasında, ikisi de sosyal-şoven. Ekim devriminden sonra, karı-koca Webb'ler, Sovyetler Birliği için derin bir sevgi gösterdiler. — 124.

Wilhelm I. (1797-1888). — Prusya kralı (1861-1888), Almanya imparatoru (1871-1888). — 36.

Wroblewski, Valery (1836-1908). — Polonyalı devrimci demokrat, 1863-1864 Polonya kurtuluş ayaklanması yöneticilerinden biri; Paris Komünü generali, I. Enternasyonal Geney Konseyi üyesi ve Polonya muhabir-sekreteri (1871-1872), Lahey kongresi delegesi (1872), bakuninciler karşı savaşımda etkin bir rol oynadı. — 39.

Z

Zenzinov, Vladimir Mihayloviç (d. 1881). — Sosyalist-devrimciler partisi önderlerinden biri; Birinci Dünya savaşı sırasında sonuna değin savaşyandaşı, 1917'de, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi üyesi, burjuvazi ile birleşmeden yana. Ekim devriminden sonra, sovyetik iktidar düşmanı, beyaz göçmen. — 88.

ISBN - 975-7399-10-8